

Jokamiehen oikeudet ja toimiminen toisen alueella

Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä

Pekka Tuunanen
Markus Tarasti
Anne Rautiainen (toim.)

LUONTO

Jokamiehen oikeudet ja toimiminen toisen alueella

Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä

Pekka Tuunanen
Markus Tarasti
Anne Rautiainen (toim.)

Helsinki 2012

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

SUOMEN YMPÄRISTÖ 30 | 2012

Ympäristöministeriö
Luontoympäristöosasto

Taitto: Seela Sorvari

Kansikuva: YHA kuvapankki / Tapio Heikkilä

Piirroksat: Juha Sihto

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2012

ISBN 978-952-11-4063-1 (nid.)
ISBN 978-952-11-4064-8 (PDF)
ISSN 1238-7312 (pain.)
ISSN 1796-1637 (verkkot.)

ESIPUHE

Ilman jokamiehenoikeuksia ja muita toisen alueella toimimisen mahdollisuuksia ihmisten toiminta ja liikkuminen rajoittuisi yleisille alueille, teille ja omalle maalle. Jokamiehenoikeudet ovat tärkeitä etenkin taajamien ulkopuolella luonnossa liikuttaessa. Jokamiehenoikeuksilla on merkitystä erityisesti luonnon virkistyskäytölle, luontaiselinkeinoille ja luontomatkailulle.

Harvaan asuttu maamme suurine metsä- ja vesialueineen luo edellytykset jokamiehenoikeuksien laajalle käytölle. Yleiset puitteet ja reunaehdot jokamiehenoikeuksille ja muulle toisen maalla toimimiselle tulevat lainsäädännöstä. Tässä julkaisussa käsitelläänkin jokamiehenoikeuksia ja luonnossa toimimista lähtökohtaisesti lainsäädännön näkökulmasta. Sen takia julkaisuun on sisällytetty tärkeimmät jokamiehenoikeuksia koskevat säännökset. Laissa määritellään kuitenkin yleensä vain mikä on sallittua ja mikä rangaistavaa toimintaa, ja siten toisen maalla toimimista ei voi aina perustaa pelkästään lakien asettamiin vaatimuksiin. Siksi julkaisussa esitetään myös hyviä käytäntöjä ristiriitatilanteiden välttämiseksi.

Moniin jokamiehenoikeuteen ja toisen maalla toimimiseen liittyviin kysymyksiin ei voida antaa yksiselitteistä ratkaisua lainsäädännön puuttumisen ja/tai oikeuskäytännön vähäisyyden vuoksi. **Siten tämän julkaisun perusteella ei ole mahdollista tapauskohtaisesti arvioida yksittäisen toiminnan lainmukaisuutta.** Julkaisuun on valittu mukaan tiedossa olleet kiinnostavimmat oikeustapaukset.

Tämä julkaisu on suunnattu erityisesti viranomaisten, erilaisten yhdistysten ja yritysten käyttöön, mutta se palvelee jokaista, joka tarvitsee syventävää tietoa jokamiehenoikeuksien sisällöstä. Julkaisussa käsitellään jokamiehenoikeuksia niiden käyttäjien sekä maankäytön ja maanomistajan näkökulmasta.

Ympäristöministeriö vastaa julkaisun sisällöstä. Opas on tehty yhteistyössä viranomaisten, asiantuntijoiden, Metsähallituksen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:n ja Ulkoilufoorumin kanssa. Keskeisesti julkaisun valmistelussa mukana ovat olleet hallitusneuvos Hannu Karjalainen, ympäristöneuvos Pekka Tuunanen ja ylitarkastaja Markus Tarasti ympäristöministeriöstä sekä johtaja Markku Tornberg Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto ry:stä. Julkaisun on toimittanut MMM Anne Rautiainen Suomen Latu ry:stä.

Julkaisun luonnos oli lausunnoilla 2.3.–15.4.2011. Lausuntojakelu on liitteenä 3. Työn pohjaksi ympäristöministeriö teki selvityksen *Jokamiehenoikeuksien toimivuus* (Ympäristöministeriön raportteja 19/2007).

Ympäristöministeriö kiittää kaikkia julkaisun toimittamiseen osallistuneita tahoja.

Ympäristöministeriö

SISÄLLYS

Esipuhe	3
Keskeiset käsitteet	9
Jokamiehenoikeuden pääpiirteet	11
Keskeisiä säädöksiä	14
TOIMINTAYMPÄRISTÖT	19
1 Koti- ja julkisrauhan suojaamat alueet.....	20
Kotirauhan suojaamat alueet.....	20
2 Metsät ja metsätyömaat	28
3 Vesistöt ja luonnonjäät	30
4 Viljelykset ja laitumet	32
Viljelyksessä olevat pellot	32
Kesantopellot, suojakaistat ja suojavyöhykkeet	33
Laitumet.....	34
5 Luonnonsuojelualueet	35
6 Virkistysalueet.....	38
7 Ulkoilureitit	40
Yleiset ulkoilureitit.....	40
Yksityiset ulkoilureitit.....	41
Polut	41
Hiihtoladut ja tekolumiladut	42
Järjestetty tilaisuus ulkoilureitillä	44
Reitinpitäjän oikeuksista ja velvollisuuksista.....	44
8 Yksityistiet	45
9 Poronhoitoalue	49
10 Puolustusvoimien alueet	51
Pysyvässä käytössä olevat alueet.....	51
Tilapäisessä käytössä olevat alueet	52
Suoja-alueet Suomen rannikolla	53
11 Rajavyöhyke.....	54

TOISEN ALUEELLA TOIMIMINEN	57
12 Rakennelmien käyttö	59
13 Luonnon nähtävyyksistä tiedottaminen	60
14 Retkeily- ja liikuntaharrastukset	61
Leiriytyminen	61
Liikkuminen jalan, hiihtäen ja pyöräillen.....	65
Koiraharrastukset	66
Kissojen ja muiden lemmikkien pitäminen	69
Ratsastus	69
Suunnistus.....	71
Kiipeily.....	71
Vesillä liikkuminen ja veneily.....	72
Uiminen	78
Sukeltaminen	79
Geokätköily ja lodjaus.....	81
Väri- ja muovikuulasota	82
Lennokkien lennättäminen	82
15 Luonnonvarojen hyödyntäminen	83
Marjanpoiminta ja sienestys.....	84
Luonnonvaraisten kasvien keräily	86
Muiden luonnontuotteiden keruu	87
Veden ottaminen	89
Kaivoskivennäisten etsiminen	89
Maa-ainesten otto	90
Kalastus.....	91
Metsästys	94
16 Luontoharrastukset	96
Luontokartoitukset ja -inventoinnit	96
Eläinten tarkkailu ja luontokuvaus	97
Linnunpönttöjen asettaminen	98
Lintujen ruokinta	99
Luonnonvaraisten eläinten haltuunotto.....	99
Hyönteisten ja hämähäkkien keräily	101
17 Muu toiminta	102
Tulen teko	102
Roskaaminen.....	104
Maastoliikenne ja maastossa pysäköinti	105
Ilma-alusten nousu- ja laskupaikat	106
Vainajan tuhkan sirottelu	106
18 Järjestetty toiminta	108
Luonteeltaan yksityinen toiminta.....	108
Tilaisuus ilman järjestäjää.....	109
Yleinen kokous ja yleisötilaisuus.....	110
Järjestyksenvalvojat	113

JOKAMIEHEN OIKEUKSIEN KÄYTTÖÖN VAIKUTTAMINEN JA RIKKOMUKSIIN PUUTTUMINEN	115
19 Jokamiehen ja maanomistajan oikeuksista ja velvollisuuksista	116
20 Jokamiehen oikeuksien käyttöön vaikuttaminen	118
Aidat ja esteet	120
Järjestyssääntö	121
Viranomaisten asettamat oleskelu- ja liikkumisrajoitukset	122
21 Syyteoikeus, rangaistusvaatimus ja vahingonkorvaus	123
Asianomistaja-asiat	123
Virallisen syytteen alaiset asiat	123
Asian vireille saattaminen ja vahingonkorvausvaatimuksen esittäminen	124
TAUSTAKSI	127
22 Maankäytön eriytyminen ja jokamiehen oikeuden muuttuminen Suomessa	128
23 Jokamiehen oikeuksia koskevia lainsäädäntöhankkeita ja tutkimuksia	130
Lainsäädäntöhankkeita	130
Jokamiehen oikeutta koskevia tutkimuksia	131
Lähdeluettelo.....	133
Liitteet.....	134
Liite 1. Tekstissä viitatu lait ja asetukset.....	134
Liite 2. Koko maassa luonnonsuojeluasetuksella rauhoitetut kasvilajit.....	136
Liite 3. Lausuntojakelu.....	138
Kuvailulehti.....	139
Presentationsblad.....	140
Documentation page.....	141

Keskeiset käsitteet

Kuva: YHA kuvapankki / Marita Björkström.

Jokamiehenoikeus mielletään perinteisesti oikeudeksi liikkua, oleskella, leiriytyä tilapäisesti ja hyödyntää eräitä luonnontuotteita toisen maalla ilman maanomistajan suostumusta. Laajassa merkityksessä jokamiehenoikeudella toimiminen liittyy kaikkeen sellaiseen toisen alueella tapahtuvaan toimintaan, johon ei vaadita maanomistajan suostumusta, viranomaisen myöntämää lupaa tai joka ei muutoin ole kiellettyä. Jokamiehenoikeutta ei ole laissa määritelty varsinaisena oikeutena eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta. Rikoslaisissa jokamiehenoikeus mainitaan eräiden luonnontuotteiden keräämiseen yhteydessä. Vesilaki sisältää vesialueiden yleiskäyttöoikeuden, joka on jokamiehenoikeuden sukuinen oikeus. Luonnonsuojelulaki kieltää lakiin perustumattomien jokamiehenoikeuksia rajoittavien kylttien asettamisen.

Julkaisuun on koottu tietoa erilaisista toisen alueella toimimisen mahdollisuuksista ja oikeuksista voimassa olevan lainsäädännön valossa. **Julkaisulla ei siis vaikuteta jokamiehenoikeuteen tai sen käsitteen sisältöön.**

Jokamiehenoikeuteen liittyvien käsitteiden käyttö on kirjavaa. Yhdenmukaisuuden vuoksi tässä julkaisussa käytetään alla olevia käsitteitä seuraavasti:

Lupa tarkoittaa valituskelpoista viranomaisen myöntämää lupa tai muuta laissa määriteltyä lupaa, esimerkiksi vesilaissa ja maastoliikennelaissa säädettyä, vesialueen- tai maanomistajan toiselle osapuolelle myöntämää nimenomaista lupaa. Esimerkiksi moottorikäyttöisellä ajoneuvolla ajaminen maastossa maa-alueella vaatii maanomistajan luvan.

Suostumus tarkoittaa maanomistajan muuta hyväksyntää, joka perustuu esimerkiksi maanomistajan omistusoikeuteen ja hallintaan. Maanomistajan suostumus tarvitaan muun muassa sammaleen keräämiseen toisen maalta. Arkikielessä suostumuksen sijasta puhutaan usein luvasta. Tässä julkaisussa lupa tarkoittaa vain viranomaislupaa tai muuta laissa määriteltyä lupaa.

Sopimus tarkoittaa usein laajempaa asiakokonaisuutta, suostumusta ja siitä sopimista maanomistajan kanssa. Sopimukset perustuvat yleiseen sopimusvapauteen. Sopimuksessa voi olla molempia osapuolia koskevia oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeudellisesti suullinenkin sopimus on pätevä, mutta ristiriitatilanteen varalta on hyvä, jos sopimus voidaan näyttää toteen.

Boulder-kiipeilyä.
Kuva: Heikki Toivanen.

Metsässä voi useimmiten toimia jokamiehenoikeudella. Kuva: Suomen Latu.

Rakentaminen ja alueiden ottaminen muuhun erityiseen käyttöön rajoittaa jokamiehenoikeuksia tai estää niiden käyttämisen kokonaan. Kuva: Antti Lehtonen.

Erityiseen käyttöön otettu alue tarkoittaa aluetta, jonka maankäyttö on luonteeltaan sellaista, että jokamiehenoikeudet ovat rajoitettuja tai niitä ei ole lainkaan. Erityiseen käyttöön otettuja alueita ovat muun muassa piha-alueet sekä viljely- tai tuotantotoimintaan otetut alueet. Myös eräät luonnonsuojeluun, tieliikenteeseen ja maanpuolustukseen liittyvät säännökset rajoittavat jokamiehenoikeuksia. Erityiseen käyttöön otettujen alueiden jokamiehenoikeuksia koskevat rajoitukset voivat vaihdella myös vuodenaikojen mukaan esimerkiksi pelloilla ja luonnonsuojelualueilla.

Maanomistajalla tarkoitetaan tässä julkaisussa maa-alueen alueen omistajaa tai haltijaa. Vesialueen omistajalla tarkoitetaan vesialueen omistajaa tai haltijaa.

Jokamiehenoikeudet eräillä kielillä:

ruotsi: *allmansrätt*

saame: *juohkeolbmo vuoigatvuohta*

eesti: *igameheõigus*

englanti: *common access* tai *everyman's right*

ranska: *droit d'accès à la nature*

saksa: *jedermannsrecht*

venäjä: *Право каждого человека на природу в Финляндии*

Jokamiehen oikeuden pääpiirteet

Jokamiehenoikeus tarkoittaa mahdollisuutta liikkua ja toimia alueella, jota maanomistaja ei ole ottanut jokamiehenoikeuden syrjäyttävään erityiseen käyttöön, kuten esimerkiksi viljelyyn tai asumuksen pihapiiriksi. Maanomistajalla ei ole oikeutta kieltää tai rajoittaa laillista toimintaa maillaan. Viehekalastusta lukuun ottamatta jokamiehenoikeuksien käyttö on maksutonta eikä niiden käyttämiseen tarvita suostumusta tai lupaa.

Jokamiehenoikeudet ovat tärkeä osa suomalaista maa- ja vesialueiden käyttöä. Vain pieni osa Suomen pinta-alasta on otettu jokamiehenoikeudet syrjäyttävään erityiseen käyttöön. Jokamieheno-

Jokamiehenoikeudella saa:

- liikkua jalan, hiihtäen ja pyöräillen luonnossa, kuten metsissä, luonnonniityillä ja vesistöissä,
- ratsastaa,
- oleskella ja yöpyä tilapäisesti alueilla, joilla liikkuminenkin on sallittua,
- poimia luonnonmarjoja, sieniä ja rauhoittamattomia kasveja,
- onkia ja pilkkiä sekä
- veneillä, uida ja peseytyä vesistöissä ja kulkea jäällä.

Jokamiehenoikeudella ei saa:

- haitata maanomistajan maankäyttöä,
- kulkea pihamailla, istutuksilla tai viljelyksessä olevilla pelloilla,
- kaataa tai vahingoittaa kasvavia puita,
- ottaa kuivunutta tai kaatunutta puuta,
- ottaa sammalta tai jäkälää,
- tehdä avotulta toisen maalle,
- häiritä kotirauhaa esimerkiksi leiriytymällä liian lähellä asumuksia tai meluamalla,
- roskata ympäristöä,
- ajaa moottoriajoneuvolla maastossa,
- häiritä tai vahingoittaa lintujen pesiä ja poikasia,
- häiritä eläimiä eikä
- kalastaa ja metsästää ilman asianomaisia lupia.

Hyvä käytäntö:

Asioista sopiminen

Kun on epäselvää, voidaanko alueella toimia jokamiehenoikeudella, on asiasta hyvä pyrkiä ennalta sopimaan maanomistajan kanssa mahdollisten ristiriitojen välttämiseksi.

Jokamiehenoikeuden sallittavuus

Alueet ovat jokamiehenoikeudella käytettävissä, eikä toiminta aiheuta maanomistajalle haittaa.

On epäselvää, aiheuttaako toiminta vähäistä suurempaa haittaa tai haitan aiheuttamisen riski on kohonnut. Maanomistajan kanssa sopiminen on usein tarpeen.

Jokamiehenoikeuksilla ei voi toimia. Toiminta aiheuttaa maanomistajalle todellista haittaa tai on laitonta.

Jokamiehenoikeudella toimimisen sallittavuus riippuu toiminnan vaikutuksista ja vallitsevista olosuhteista.

keuksiin ei suoranaisesti vaikuta esimerkiksi maan vuokra- tai rasitesopimukset, vaan ainoastaan maa- tai vesialueen tosiasiallinen käyttö.

Jokamiehenoikeudella toimiminen ei saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa maanomistajalle, maankäytölle tai luonnolle. Jokamiehenoikeuksiin sisältyy oikeus hyödyntää eräitä luonnontuotteita.

Lainsäädäntö asettaa jokamiehenoikeuksien reunaehdot, mutta sallitun, ei-hyväksyttävän ja kielletyn toiminnan rajat ovat usein häilyviä ja paikalliset olosuhteet vaikuttavat merkittävästi niiden arviointiin.

Jokamiehenoikeudet ovat yleisiä ja kuuluvat kaikille Suomessa oleskeleville kansalaisuudesta riippumatta. Jokamiehenoikeudet ovat riippumattomia oikeuden käyttäjästä, käytön tarkoituksesta tai maa- ja vesialueen omistajasta. Jokamiehenoikeudella toimittaessa ei tarvitse ilmaista ulkopuolisille liikkumisen tai oleskelun syytä. Vain poliisilla ja eräillä muilla viranomaisilla on lakiin perustuva oikeus selvittää jokamiehenoikeudella toimivan henkilöllisyys.

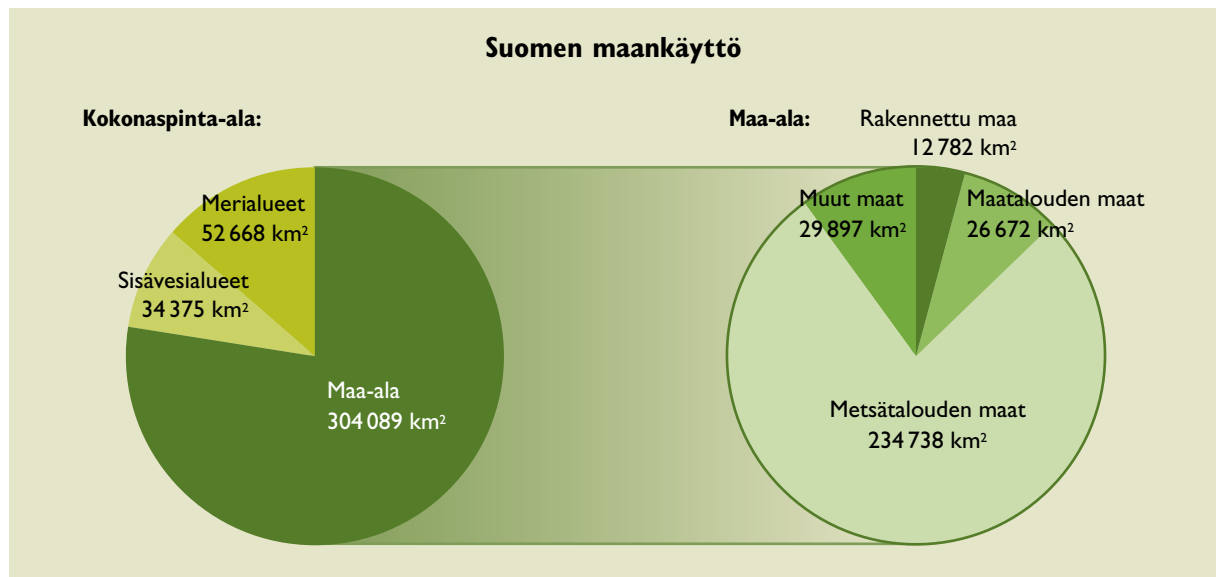
Kiinteistöjen omistajatiedot

Kiinteistöjen omistajatiedot (kiinteistörekisteritiedot) saa lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä, joka on osa kiinteistötietojärjestelmää. Kiinteistötietojärjestelmän otteita saa muun muassa maanmittaustoimistosta.

Lue lisää: www.maanmittauslaitos.fi

Jokamiehenoikeudella ei voi harjoittaa pysyvää toimintaa toisen maalla. Toisin sanoen jokamiehenoikeudella ei voi perustaa pysyvää käyttöoikeutta toisen maahan, eikä tilapäiselläkään käyttöoikeudella ole turvaa. Järjestettyihin tilaisuuksiin sovelletaan kokoontumislakia.

Jokamiehenoikeuksien käyttämistä ei saa perusteettomasti kieltää. Esimerkiksi tavallisen metsä-

Valtaosa Suomen maa-alasta on käytettävissä jokamiehenoikeudella.

Lähde: Suomen maankäyttö, Tilastokeskus (SLICES -hanke).

tien varrella oleva kyltti *Metsässä kulkeminen kielletty* ei rajoita jokamiehenoikeuksia, ellei todellista syytä kieltoon ole. Maankäytöstä johtuvien jokamiehenoikeuden rajoitusten täytyy olla todellisia. Tällaisia ovat esimerkiksi kulkuoikeuden rajoitukset luonnonsuojelualueilla, puutarhassa ja ampumaradalla. Maanomistaja saa aidata alueitaan mutta ei estää jokamiehenoikeudella toimimista.

Rakenteiden, kuten keittokatosten tai tulipaikkojen, käyttäminen ei perustu jokamiehenoikeuteen, vaikka ne olisikin tarkoitettu yleiseen käyttöön. Rakenteiden käyttöoikeus perustuu siihen, että niiden omistaja tai haltija on osoittanut palvelut kaikkien käytettäväksi tai käyttöä ei ole erikseen rajoitettu. Omistajalla on oikeus määrätä rakenteidensa käytöstä.

Jos jokamiehenoikeuksien käyttö estyy tai rajoittuu esimerkiksi maankäytön muuttuessa, jokamiehenoikeuden käyttäjä ei ole oikeutettu korvauksiin oikeuden rajoittumisen vuoksi.

Suomessa jokamiehenoikeusasioita koskevat oikeusratkaisut ovat perustuneet kirjoitettuun lakiin, eivät tapaoikeuteen tai maan tapaan. Ympäristöministeriön teettämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että jokamiehenoikeudet toimivat Suomessa hyvin eikä niihin juuri liity ongelmia viranomaisten, maaomistajien tai oikeuksien käyttäjien näkökulmasta (Viljanen ym. 2007).

Jokamiehenoikeuksien käytön laajuuteen nähden oikeuskäytäntöä on hyvin vähän.

Suomen maankäyttö ja jokamiehenoikeudet

Suomen maa-alasta noin 96 % on käytettävissä jokamiehenoikeudella. Muualla jokamiehenoikeudet eivät ole käytettävissä tai ne ovat rajoitettuja esimerkiksi rakentamisen, luonnonsuojelun tai maanpuolustuksen vuoksi. Vesialueita käytetään sekä vesilain yleiskäyttöoikeudella että jokamiehenoikeudella.

Keskeisiä säädöksiä

Suorat lainaukset laeista ja hallituksen esityksistä on *merkitty kursivoilla*. Lainattujen lakien säädös-
viittaukset ovat julkaisun lopussa liitteessä 1.

Jokamiehenoikeuksien taustalla on laaja lainsäädäntö, vaikka käsite ei sellaisenaan tule esiin kuin muutamassa laissa. Jokamiehenoikeus mainitaan rikoslaissa (28 luku 14 §), jossa säädetään luonnon-
tuotteiden keräämisestä, ja luonnonsuojelulaissa (5 luku 36 §), jossa säädetään kieltotaulujen asettamisesta.

Jokamiehenoikeus-käsitteen sijasta vesilaissa (2 luku 3 § ja 4 §) käytetään muotoilua ”*jokaisella on oikeus*”. Jokaisella on oikeus muun muassa kulkea vesistöissä ja ottaa vettä henkilökohtaista käyttöä varten.

Keskeisimmät jokamiehenoikeuden käytön periaatteet tulevat perustuslaista. Tällaisia ovat erityisesti perustuslain liikkumisvapautta, yhdenvertaisuutta ja laillisuusperiaatetta koskevat perusoikeudet. Perustuslaki turvaa myös omaisuuden suojan, joka on keskeinen jokamiehenoikeuden rajoitus. Jokamiehenoikeuden reunaehdot ja käytön rajat määrittävät lähemmin muun lainsäädännön kautta.

Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate

(...). Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Suomen perustuslaki 1 luku 2 §

Yhdenvertaisuus

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (...).

Suomen perustuslaki 2 luku 6 §

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. (...).

Suomen perustuslaki 2 luku 8 §

Liikkumisvapaus

Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. (...).

Suomen perustuslaki 2 luku 9 §

Yksityiselämän suoja

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. (...).

Suomen perustuslaki 2 luku 10 §

Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

Jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin. (...).

Suomen perustuslaki 2 luku 13 §

Omaisuuden suoja

Jokaisen omaisuus on turvattu. (...).

Suomen perustuslaki 2 luku 15 §

Hallinnan loukkaus

Joka luvattomasti

- 1) ottaa haltuunsa, siirtää tai piilottaa toisen hallinnassa olevaa irtainta omaisuutta,
- 2) käyttää toisen pihamaata kulkutienään taikka toisen hallinnassa olevaa maata rakentamalla, kaivamalla tai muulla sen kaltaisella tavalla tai
- 3) ottaa haltuunsa toisen hallinnassa olevaa maata taikka rakennuksen tai sen osan, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, hallinnan loukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Hallinnan loukkauksena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

Rikoslaki 28 luku 11 §

Kotirauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

- 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan,
- 2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla taikka (...)

Rikoslaki 24 luku 1 §

Julkisrauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

- 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen virastoon, liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen, kokoustilaan taikka muuhun vastaavaan huoneistoon tai rakennukseen tai sellaisen rakennuksen aidatulle piha-alueelle taikka kasarmialueelle tai muulle puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevalle alueelle, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty, taikka
- 2) kätkeytyy tai jää 1 kohdassa tarkoitettuun paikkaan, on tuomittava julkisrauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Julkisrauhan rikkomisena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

Rikoslaki 24 luku 3 §

Jokamiehen oikeuksista

Tämän luvun säännökset eivät koske maassa olevien kuivien risujen, maahan pudonneiden käpyjen tai pähkinöiden taikka luonnonvaraisten marjojen, sienten, kukkien tai, jäkälää ja sammalta lukuun ottamatta, muiden sellaisten luonnontuotteiden keräämistä toisen maalta.

Rikoslaki 28 luku 14 §

Luvaton pyynti

Joka luvattomasti metsästää toisen metsästysalueella tai kalastaa tai muuten pyytää toisen kalavedessä taikka ylittää lakiin, lupaan, sopimukseen tai päätökseen perustuvan metsästys- tai kalastusoikeutensa, on tuomittava luvattomasta pyynnistä sakkoon.

Luvattomasta pyynnistä tuomitaan myös se, joka tahallaan luvattomasti pyydystää tai tappaa rauhoittamattoman eläimen sellaisella alueella, jolla hänellä ei ole tähän oikeutta tai lupaa.

Rikoslaki 28 luku 10 §

Vahingonteko

Joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta, on tuomittavavahingonteosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Vahingonteosta tuomitaan myös se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, kätkee tai salaa tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen.

Edellä 2 momentissa tarkoitettun vahingonteon yritys on rangaistava.

Rikoslaki 35 luku 1 §

Kieltotaulut

Maa- tai vesialueelle ei saa pystyttää sellaista kulkemisen, mairinnousun tai muun jokamiehen oikeuden käyttämisen kieltävää taulua, jonka asettamiseen ei ole lakiin nojautuvaa perustetta.

Luonnonsuojelulaki 5 luku 36 §

Oikeus liikkua vesialueella

Oikeudesta liikkua vesialueella on voimassa, mitä vesilain (587/2011) 2 luvun 3 §:ssä säädetään, jollei tästä laista muuta johdu.

Vesiliikennelaki 1 luku 4 §

Vesillä liikkujaa koskevat yleiset velvollisuudet

Jokaisen vesillä vesikulkuneuvolla liikkuvan on noudatettava olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta ja toimittava siten, ettei hän ilman pakottavaa syytä vaikeuta tai häiritse muiden liikkumista vesillä eikä aiheuta vaaraa tai vahinkoa muille taikka vaaraa tai merkittävää tai tarpeetonta haittaa tai häiriötä luonnolle tai muulle ympäristölle, kalastukselle, yleiselle luonnon virkistyskäytölle tai muulle yleiselle tai yksityiselle edulle.

Vesikulkuneuvon kuljettajan on noudatettava vesiliikenteen liikennesääntöjä ja vesiliikennemerkeillä tai valo-opasteilla ilmaistuja määräyksiä, kieltoja ja rajoituksia. (...).

Vesiliikennelaki 2 luku 5 §

Vesistössä liikkuminen

Jollei laissa toisin säädetä, jokaisella on oikeus tarpeetonta vahinkoa, haittaa tai häiriötä aiheuttamatta:

- 1) kulkea vesistössä ja sen jäällä;
- 2) ankkuroida tilapäisesti vesistössä;
- 3) uittaa puutavaraa vesistössä;
- 4) uida vesistössä; ja
- 5) tilapäisesti siirtää valtaväylässä tai yleisessä kulkuväylässä olevia pyydyksiä ja muita irtaimia esineitä, jotka haittaavat kulkemista tai puutavaran uittoa, taikka sellaista väylän ulkopuolella olevaa irtainta esinettä, joka kohtuuttomasti haittaa kulkemista tai estää puutavaran uiton. (...).

Vesilaki 2 luku 3 §

Oikeus liikkua maastossa

Moottorikäyttöisellä ajoneuvolla ei saa liikkua eikä sitä saa pysäyttää tai pysäköidä maastossa maalueella ilman maan omistajan tai haltijan lupaa. (...).

Maastoliikennelaki 2 luku 4 §

Vahingon aiheuttajan korvausvastuu

Joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu. (...).

Vahingonkorvauslaki 2 luku 1 §

Tien muu käyttäminen ja muun alueen käyttö tilapäisesti tienä

Tien käyttämiseen tarvitaan tieosakkaiden taikka tiekunnan lupa, jos tietä käytetään:

- 1) muun kuin tieosakkaan järjestämään toimintaan, joka selvästi lisää tien kunnossapitokustannuksia; tai
- 2) muun kuin tieosakkaan hyväksi tapahtuviin tilapäisiin kuljetuksiin, työhevosella tapahtuvia maaja metsätalouden kuljetuksia lukuun ottamatta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun luvan tilapäiseen tien käyttämiseen voi antaa tieosakas taikka, jos osakkaat muodostavat tiekunnan, toimitsijamies tai hoitokunta. Tieosakkaat tai tiekunnan kokous antavat luvan säännölliseen toimintaan. Tien käyttämisestä voidaan periä 26 §:n mukainen käyttömaksu kuljetuksen tai toiminnan järjestäjältä.

(...).

Tieosakkaat taikka tiekunta voivat yleisesti kieltää kaikilla tai joillakin moottori- tai hevosajoneuvoilla tapahtuvan tien käytön tai työkoneiden kuljettamisen niiltä, joilla ei ole oikeutta tiehen. Tässä momentissa tarkoitettu kieltö ei ole esteenä tieosakkaan kiinteistölle kulkemiseen luvallisissa asioissa eikä estä tieosakasta taikka, jos osakkaat muodostavat tiekunnan, toimitsijamiestä tai hoitokuntaa antamasta edellä tarkoitettua lupaa tien tilapäiseen käyttämiseen, jos siihen on painavia syitä. Valtion tai kunnan avustamien teiden osalta on kuitenkin voimassa, mitä 96 §:ssä säädetään. (...).

Laki yksityisistä teistä 10 luku 80 §

Yleiset kokouspaikat

Yleisen kokouksen saa järjestää ulkona yleisellä torilla, aukiolla, katualueella tai muussa sellaisessa kokoustarkoitukseen soveltuvassa yleisessä paikassa ilman omistajan tai haltijan lupaa. Omistaja tai haltija voi rajoittaa tällaisen paikan käyttämistä kokoustarkoitukseen, jos kokouksen järjestämisestä on odotettavissa kohtuutonta haittaa omistajalle, haltijalle tai ympäristölle.

Kokoontumislaki 2 luku 9 §

Omistajan tai haltijan suostumus

Yleisötilaisuuden järjestäjän on hankittava järjestämispaikan omistajan tai haltijan suostumus paikan käyttämiseen tilaisuutta varten. (...).

Kokoontumislaki 3 luku 13 §

Avotulen teko

Nuotiotia tai muuta avotulta ei saa sytyttää, jos olosuhteet kuivuuden, tuulen tai muun syyn takia ovat sellaiset, että metsäpalon, ruohikkopalon tai muun tulipalon vaara on ilmeinen.

Avotulta ei saa tehdä toisen maalle ilman maanomistajan lupaa. Alueen pelastusviranomainen voi perustellusta syytä kieltää avotulen teon pelastustoimen alueella tai osassa sitä määrääjäksi. Päätöksestä tulee tiedottaa tarpeellisessa laajuudessa.

Pelastuslaki 2 luku 6 §

Kalastusoikeus

Oikeus harjoittaa kalastusta ja määrätä siitä kuuluu vesialueen omistajalle, jollei tätä oikeutta ole luovutettu toiselle tai jollei jäljempänä tässä laissa muuta säädetä.(...).

Kalastuslaki 2 luku 5 §

Yleiskalastusoikeus

Sen lisäksi, mitä 6 §:n 1 momentissa ja 7 §:n 1 momentissa säädetään kalastamisesta yleisellä vesialueella, on jokaisella oikeus muullakin vesialueella harjoittaa onkimista ja pilkkimistä sekä yhdellä vavalla, kelalla ja vieheellä viehekalastusta, kuitenkin vetouistelua lisäksi yhdellä painovieheellä tai syvääjällä, lukuun ottamatta lohi- ja siikapitoisten vesistöjen koski- ja virtapaikkoja sekä niitä vesialueita, joilla kalastaminen on muun säännöksen nojalla kielletty. Onginta-, pilkintä- ja viehekalastuskilpailuja sekä muita vastaavia järjestettyjä tilaisuuksia varten on saatava myös kalastusoikeuden haltijan lupa. (...).

Kalastuslaki 2 luku 8 §

Alueen omistajan metsästysoikeus

Oikeus harjoittaa metsästystä ja määrätä siitä kuuluu alueen omistajalle, jollei jäljempänä muuta säädetä.

Metsästyslaki 2 luku 6 §

Etsintätyö

Jokaisella on toisenkin alueella oikeus kaivosmineraalien löytämiseksi tehdä geologisia mittauksia ja havaintoja sekä ottaa vähäisiä näytteitä, jos toimenpiteistä ei aiheudu vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa tai häiriötä (etsintätyö). (...).

Kaivoslaki 2 luku 7 §

Paikan ja alueen eristäminen

Poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, tutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.(...).

Poliisilaki 2 luku 18 §

Henkilöllisyyden selvittäminen

Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettu- ja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

Poliisilaki 2 luku 10 §

Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen

Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestäään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syylistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen.

Henkilö saadaan poistaa paikalta myös, jos hän käyttäytymisellään aiheuttaa taikka hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä ja aiemman käyttäytymisensä perusteella vastaavassa tilanteessa on todennäköistä, että hän aiheuttaa huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaaraa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syylistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen tai aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

Poliisilaki, 2 luku 20 §

TOIMINTA- YMPÄRISTÖT

Toisen alueella toimimisen näkökulmasta maa- ja vesialueet voidaan jakaa alueisiin, joita voi käyttää jokamiehenoikeudella, ja alueisiin, jotka on otettu erityiseen käyttöön. Erityiseen käyttöön otetuilla alueilla jokamiehenoikeuksia ei ole lainkaan tai ne ovat rajoitettuja.

1 Koti- ja julkisrauhan suojaamat alueet

Rikoslain kotirauhaa ja julkisrauhaa koskevilla säännöksillä suojataan luvattomalta tunkeutumiselta sellaisia paikkoja, joissa asuu, oleskelee tai työskentelee ihmisiä, joiden rauhaa tai yksityisyyttä on tarkoitus suojata.

Yksityiset pihat ovat kotirauhan suojaamia. Kuva: YHA Kuvapankki / Tapio Heikkilä.

Kotirauhan suojaamat alueet

Kotirauha on turvattu perustuslailla. Tahallinen kotirauhan rikkominen on rikoslain nojalla rangaistavaa. Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat muun muassa asunnot, loma-asunnot, teltat, asuntovaunut, asuttavat alukset ja veneet sekä yksityiset piha-alueet ja niihin välittömästi liittyvät rakennukset.

Tunkeutuminen kotirauhan suojaamalle alueelle on rangaistavaa. Hallituksen esityksessä (HE 184/1999) rikoslain muuttamisesta kuvattiin kotirauhan suojaamia alueita seuraavasti: *Tunkeutumisen käsitteeseen sisältyy jonkinlaisen esteen ohittaminen tai murtaminen. (...). Este voi olla laadultaan fyysinen*

mutta myös esimerkiksi vain sanallinen kieltö. Lainkohdassa tarkoitettua tunkeutumista voi siten olla esimerkiksi aidan yli kiipeäminen, oven työntäminen auki tai pihamaalle tuleminen kiellosta huolimatta.

Meneminen tapahtuu "salaa" silloin, kun se ei ole kenenkään kotirauhan suojaan nauttivan tiedossa. Meneminen ei ole lainkohdassa tarkoitettulla tavalla salaista vain sillä perusteella, ettei kukaan huomaa menemistä. Salaista meneminen on silloin, kun tekijä välttää huomatuksi tulemistä. (...).

Sillä, joka kätkeytyy tai jää kotirauhan piiriin, on yleensä ollut oikeus päästä kotirauhan suojaamalle alueelle tai oleskella siellä. Rangaistavaksi teko muuttuu vasta silloin, kun ulkopuolisia on kehoitettu poistumaan alueelta tai olosuhteista voidaan muuten päätellä, että kaikkien ulkopuolisten on jo pitänyt poistua alueelta.

Yleensä kenellä tahansa paikan haltijalla on oikeus antaa tehokas poistumiskehoitus. Poliisilain 14§:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus samoin paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa kotirauhan suojaamalta alueelta tai siihen rinnastettavalta paikalta poistumiskäskyn ilman laillista oikeutta noudattamatta jättänyt henkilö.

Kotirauhan suojaamalle alueelle voi mennä hyvissä aikeissa, tavallisen sosiaalisen kanssakäynnin merkeissä esimerkiksi kysymään tietä tai virpomaan. Kotirauhan suojaamaan paikkaan voi lähtökohtaisesti puuttua vain virkavastuulla toimiva henkilö, kuten poliisi ja eräät muut viranomaiset. Jos kotirauhan häiritseminen tapahtuu lyhytaikaisesti hyväksyttävästä syystä, kyseessä ei ole rangaistava teko.

Suomen perustuslaki 2 luku 10 §

Yksityiselämän suoja

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. (...).

Rikoslaki 24 luku 1 §

Kotirauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

- 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan,
- 2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä, soittamalla puheluita tai muulla vastaavalla tavalla taikka, (...), on tuomittava kotirauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslaki 24 luku 11 §

Määritelmä

Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porrasikäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Kotirauha piha-alueella

Kotirauhan suojaaman alueen ulottuvuus vaihtelee tapauskohtaisesti. Piha-alue rajoittuu asuinrakennuksen välittömään läheisyyteen. Kotirauhan suojan kannalta on olennaista, että rakennus tai tila on tarkoitettu asumiseen. Näin ollen myös loma-asunto ja sen piha-alue nauttivat kotirauhansuojaa ympäri vuoden.

Kotirauhan piiriin kuuluvan alueen laajuudesta ei ole erikseen säädetty. Kotirauhan piirin ulottuvuuteen vaikuttavat ainakin asutuksen ja rakennusten sijainti, maanomistussuhteet, aitaukset, vakiintuneet kulkuyhteydet ja muut paikalliset olosuhteet.

Pihat on usein aidattu siten, ettei piha-alueen laajuudesta ole epäselvyyttä. Kuva: YHA Kuvapankki / Tapio Heikkilä.

Piha-alueelle ei ole metrimääräistä määritelmää. Pelkän asuinrakennuksen lisäksi kotirauhan suoja käsittää kuitenkin laajemman alueen.

Hallituksen esityksessä (HE 184/1999) määritellään piha-alueen laajuutta. Välitöntä suojaa annettaisiin asukkaiden yksityisaluetta oleville piha-alueille niihin kuuluvine rakennuksineen. Omakotitalojen tontit ovat tyypillisesti tällaisia alueita. Pienehköissä asunto-osaakeyhtiöissä on myös mahdollista, että yhtiön omistamat piha-alueet on joko yhtiöjärjestyksessä tai sopimalla jaettu eri asuntojen asukkaiden yksityisalueisiin. Tällaiset rivitalon tai pienkerrostalon eri asuntojen piha-alueet nauttivat kotirauhan suojaa myös muihin yhtiön tiloissa asuviin henkilöihin nähden.

Selvyyden vuoksi lainkohdassa mainitaan myös rakennukset, jotka välittömästi liittyvät asukkaiden yksityisaluetta oleviin pihoihin. Muun kuin asumiseen tarkoitetun rakennuksen kuulumista kotirauhan suojan piiriin ei määrää sen laatu vaan sijainti kotirauhan suojan kuuluvalla piha-alueella. Rakennukset kuuluisivat piha-alueelle esimerkiksi silloin, kun piha-alue muodostuu niiden ja asunnon välille. Tällaisia piharakennuksia ovat tavallisesti esimerkiksi aitat, autotallit, saunat ja varastorakennukset. (...).

Kotirauhan suojamaa aluetta ei voi omatoimisesti muita sitovasti laajentaa tässä määritellyä suuremmaksi ja siten kaventaa jokamiehen oikeuksia esimerkiksi aitamalla aluetta tai asettamalla ”pääsy kielletty”-kylttejä.

Oikeudettomana ei yleensä olisi pidettävä menemistä kotirauhan suojaamalle piha-alueelle, jos tarkoituksena on hyväksyttävän syyn vuoksi mennä tapaamaan jotakuta kotirauhan piirissä oleskelevaa henkilöä, vaikka tulija samalla joutuisikin ohittamaan ”pääsy kielletty”

-kyltin. Kuitenkin esimerkiksi kaupustelijan tuleminen omakotitalon piha-aluein on mahdollista kieltää näkyvällä nimenomaisella tahdonilmaisulla. (...) kotirauhan rikkominen ei ole kysymyksessä, jos kotirauhan lyhytaikainen häiritseminen tapahtuu hyväksyttävästä syystä.

Kotirauhan rikkominen ei myöskään olisi kysymyksessä, jos kotirauhan rikkominen on tahatonta.

Salakatselu

Kotirauhan piirissä olevia henkilöitä ei saa oikeudettomasti katsella tai kuvata. Rikoslain salakatselua koskeva sääntely tulee ottaa huomioon myös luontokohteiden tarkkailun yhteydessä. Esimerkiksi asutuksen lähellä kiikaroidessa ei saa loukata ihmisten yksityisyyttä.

Rikoslaki 24 luku 6 §

Salakatselu

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

- 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka
- 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitetussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten, on tuomittava salakatselusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Oikeustapaus

VaaHO:2003:4

Kotirauhan piiri

Vaasan hovioikeus katsoi ratkaisussaan, että A myötäpuolineen oli nauttinut kotirauhan suojaa, eikä kenelläkään ollut oikeutta saapua tai jäädä paikalle vastoin heidän tahtoaan.

A oli vuokrannut illanviettoa varten kunnan vapaa-aikakeskuksesta kaksi rakennusta, joista toinen oli tarkoitettu illanviettoon ja toinen yöpymiseen. Rakennukset nauttivat kotirauhan suojaa, koska niissä saattoi asua ja yöpyä. Tällöin ei kuitenkaan edellytetty sitä, että yöpymismahdollisuutta todella käytettiin hyväksi, sillä paikan haltija nauttii kotirauhan suojaa myös viettäessään kohteessa vapaa-aikaa.

Arvioitaessa hovioikeuden ratkaisua on huomioitava, että kyse oli kunnan vapaa-aikakeskuksesta, joka on lähtökohtaisesti kuntalaisten yleisessä käytössä ja joka on siten jokamiehen liikkumis- ja oleskeluoikeuden piirissä. Kunnan vuokrattua alueelta kaksi rakennusta A:lle, muuttui alue tältä osin yksityisessä käytössä olevaksi. Kotirauhan suojaa nautti tällöin myös kyseisten rakennusten välitön piha-alue ja ympäristö. Rakennukset muuttuivat asutuiksi, tai ainakin asumiskäyttöön varatuiksi.

Oikeustapaus

Rovaniemen hovioikeus 17.06.1980 R 79/354

Kotirauha autiotuvalla

Rovaniemen hovioikeus päätti, että koska jokaisella on oikeus tulla metsähallituksen omistamalle autiotuvalle, siellä yöpyvä henkilö ei nauti kotirauhan suojaa. Sisätiloihin saavat siis mennä muutkin.

Oikeustapaus

Turun hovioikeus 14.8.2007 no 1560

Salakatselu, kotirauhan piiri

Turun hovioikeus katsoi ratkaisussaan, että A ja B ovat syytteessä mainittuna aikana valokuvanneet veneestä C:n aviomiehen omistamaa kiinteistöä, laituria ja rakennuksia ja että he ovat samalla kuvanneet C:tä, joka on oleskellut rantasaunassa ja sen läheisyydessä.

B ja A ovat ilmoittaneet, että heidän tarkoituksenaan ei ole ollut C:n kuvaaminen, vaan kuvien ottaminen kiinteistöstä rakennuslautakuntaa varten. Väitettä tukee se, että kuvat ovat esittäneet lähinnä kiinteistön rantaa, rannan läheisyydessä olleita rakennuksia ja laituria ja että C:ksi osoittautunut hahmo on näkynyt vain muutamassa kuvassa pienenä pisteenä.

Jatkamalla ranta-alueen kuvaamista (noin 70 metrin päästä) ja kohdistamalla kameran edelleen saunan suuntaan A:n ja B:n on täytynyt havaita, että samalla myös rannalla ollut henkilö on tullut kuvatuksi. B ja A ovat tienneet kuvaavansa C:n kotirauhan piiriin kuuluvaa aluetta, ja C on näkynyt B:n omanikin ilmoituksen mukaan noin kuudessa kuvassa. B:n ja A:n menettelyä ei kuvien lukuisuus huomioon ottaen voida pitää tahattomana. Sillä seikalla, että C ei ole tunnistettavissa valokuvista, ei tässä tapauksessa ole merkitystä teon tahallisuutta arvioitaessa. B ja A ovat siten oikeudettomasti rikoslain 24 luvun 6 §:ssä tarkoitettulla tavalla kameralla kuvanneet kotirauhan suojaamassa paikassa ollutta C:tä.

Kapeassakin vesistönosassa saa kulkea, vaikka silloin joutuu väistämättä kulkemaan lähellä rantaa ja ranta-asutusta. Kuva: Suomen Latu.

Kotirauhan häiritseminen vesialueelta

Kotirauhaa ei saa häiritä myöskään vesialueelta käsin esimerkiksi metelöimällä tai tarkkailemalla. Rikoslain määrittelemä kotirauhan suoja koskee rannassa sijaitsevan asunnon pihaa lähinnä maa-alueella. Kotirauhaa turvaavat rikoslain 24 luvun säännökset saattavat eräissä tilanteissa ulottaa kotirauhan turvaaman piirin sellaiselle vesialueelle, joka sijaitsee asunnon tai loma-asunnon välittömässä läheisyydessä ja olisi rinnastettavissa piha-alueeseen (HE 277 / 2009).

Kotirauhaa voidaan häiritä myös piha-alueen ulkopuolelta.

Vesialueilla noudatetaan vesilain säännöksiä. Vesilaki ja vesiliikennelaki edellyttävät, että vesillä liikkumisesta ei aiheudu tarpeetonta vahinkoa, haittaa tai häiriötä. Tavanomaisella tavalla vesillä, rannan läheisyydessäkään liikkuminen ei ole toisen kotirauhan suojaamalle alueelle tunkeutumista. Kapeissakin vesistönosissa saa kulkea, vaikka reitti kulkee tällöin väistämättä läheltä rantaa.

Kalastuslain (6 luku 39 §) mukaan *kalastusta harjoitettaessa on vältettävä kaikkea sellaista, joka voi aiheuttaa rannan omistajalle tai haltijalle tarpeettomasti haittaa tai häiriötä.*

Vesilain (16 luku 3 §) rikkomista koskevien säännösten mukaan vesistössä kulkemisen tahallista tai huolimattomuudesta tapahtuvasta estämisestä voidaan tuomita sakkoon. Vastaavasti vesistössä liikkuminen yleiskäyttöoikeuden rajojen vastaisesti on rangaistavaa.

Hyvä käytäntö:

Kalastus ja vesillä kulkeminen rannan läheisyydessä

Vesilailla turvatus kulkuoikeuden käyttäminen ei saa aiheuttaa häiriötä rannalla olijoille eikä muille vesillä liikkujille. Käytännössä voidaan ajatella, että kalastamassa olevien olisi pysyteltävä sellaisella etäisyydellä rannasta, että mökin piha-alueella tai laiturilla oleskelevat voivat esimerkiksi keskustella, sauna ja uida rauhassa.

Oikeustapaus

KHO:2002:23

Kotirauhan piiri ja kalastusoikeus

A teki työvoima- ja elinkeinokeskukselle kalastuslain 11 §:n mukaisen hakemuksen, jossa hän pyysi, että viehekalastus hänen omistamallaan vesialueella kielletään. Perusteluna oli, että A joutui toistuvasti pyytämään kalastusvalvojalta virkapua, koska viehekalastajat tulivat aivan asunnon rantaan kalastamaan eivätkä kehoituksista huolimatta poistuneet piha-alueelta. Kalastajien veneet oli toistuvasti kiinnitetty A:n piha-alueeseen kuuluiin laituriin sekä siltaan ja kalastusta tapahtui jopa valittajan pihalta. Viehekalastus alueella häiritsi kotirauhaa.

Ratkaisussaan korkein hallinto-oikeus katsoi, että kalastuslain 11 §:n tarkoitettu liiallinen häirintä voi kohdistua myös kotirauhaan. Jos kalastusta ei asianomaisessa kohteessa voi harjoittaa turvautumatta kotirauhaa rikkoviin kalastustapoihin, siitä aiheutuvaa häirintää on pidettävä liiallisena. Alueelle määrättiin viehekalastuskielto, koska muita keinoja rajoittaa häiritsevää kalastusta ei ollut.

Vesilaki 2 luku 3 §

Vesistössä liikkuminen

Jollei laissa toisin säädetä, jokaisella on oikeus tarpeetonta vahinkoa, haittaa tai häiriötä aiheuttamatta:

- 1) kulkea vesistössä ja sen jäällä;
- 2) ankkuroida tilapäisesti vesistössä;
- 3) uittaa puutavaraa vesistössä;
- 4) uida vesistössä; ja
- 5) tilapäisesti siirtää valtaväylässä tai yleisessä kulkuväylässä olevia pyydyksiä ja muita irtaimia esineitä, jotka haittaavat kulkemista tai puutavaran uittoa, sekä sellaista väylän ulkopuolella olevaa irtainta esinettä, joka kohtuuttomasti haittaa kulkemista tai estää puutavaran uiton. (...).

Vesilaki 16 luku 3 §

Vesilain rikkominen

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta (...).

- 3) estää ilman laillista oikeutta vesistössä kulkemista, puutavaran uittoa tai muuta tähän lakiin tai sen nojalla annettuun lupaan tai oikeuteen perustuvaa vesi- tai maa-alueen käyttämistä, (...).
 - 6) liikkuu vesistössä, ottaa vettä, sijoittaa rakennelman toisen vesialueelle tai ryhtyy 2 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun toimenpiteeseen vastoin 2 luvun 3—8 §:ää tai (...)
- on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, vesilain rikkomisesta sakkoon.

Vesiliikennelaki 2 luku 5 §

Vesillä liikkujaa koskevat yleiset velvollisuudet

Jokaisen vesillä vesikulkuneuvolla liikkuvan on noudatettava olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta ja toimittava siten, ettei hän ilman pakottavaa syytä vaikeuta tai häiritse muiden liikkumista vesillä eikä aiheuta vaaraa tai vahinkoa muille taikka vaaraa tai merkittävää tai tarpeetonta haittaa tai häiriötä luonnolle tai muulle ympäristölle, kalastukselle, yleiselle luonnon virkistyskäytölle tai muulle yleiselle tai yksityiselle edulle.

Vesikulkuneuvon kuljettajan on noudatettava vesiliikenteen liikennesääntöjä ja vesiliikennemerkeillä tai valo-opasteilla ilmaistuja määräyksiä, kieltoja ja rajoituksia. (...).

Yleiseen käyttöön tarkoitettu tie voi kulkea maatalan tilakeskuksen läpi. Kuva: YHA kuvapankki / Riku Lumiaro.

Kotirauha pihatiellä

Kaikki, joilla on tieoikeus pihamaan läpi kulkevaan tiehen, saavat käyttää sitä. Oikeus kulkea piha-alueen läpi kulkevalla tiellä riippuu tien luonteesta ja sen omistuksesta. Jos muilla ei ole tieoikeutta kiinteistön tiehen, kiinteistön omistaja saa määrätä tien käytöstä. Pihatiellä kulkeminen jokamiehenoikeudella ei ole mahdollista.

Jos piha-alueen läpi kulkeva tie on rasi-tie, myös muilla kuin piha-alueen omistajalla on siihen käyttöoikeus. Käyttöoikeuden haltijoiden kulkemista tiellä ei voi rajoittaa. Kulkeminen ei saa piha-alueen kohdalla aiheuttaa tarpeetonta haittaa, ja tahallinen häiritseminen tieltä käsin on rangaistavaa.

Tien tyyppiä ja oikeutta sen käyttämiseen on usein käytännössä vaikea tunnistaa. Vahingossa piha-alueelle eksyminen ja siellä esimerkiksi auton kääntäminen eivät ole hallinnanloukkauksena tai kotirauhan rikkomisena tuomittava tahallisia tekoja. (Yksityistiet, katso s. 45).

Julkisrauhan suojaamat alueet

Julkisrauhan suojaamia paikkoja ovat muun muassa virastot, liikehuoneistot, toimistot, tuotantolaitokset ja kokoustilat (rikoslaki 24 luku 3§). Julkisrauhan suojan tarkoittamaan paikkaan ei esimerkiksi saa oikeudettomasti tunkeutua, kätkeytyä tai mennä salaa tai toista harhauttaen.

Teollisuuden ja maatalouden tuotantorakennukset kuten kotieläinrakennukset, kuivaamot, siilot, konesuojat, turkistarharakennukset ja muut vastaavat rakennukset ja niiden aidatut piha-alueet kuuluvat julkisrauhan piiriin (HE 184/1999).

Julkisrauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

- 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen virastoon, liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen, kokoustilaan taikka muuhun vastaavaan huoneistoon tai rakennukseen tai sellaisen rakennuksen aidatulle piha-alueelle taikka kasarmialueelle tai muulle puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevalle alueelle, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty, taikka
- 2) kätkeytyy tai jää 1 kohdassa tarkoitettuun paikkaan, on tuomittava julkisrauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Julkisrauhan rikkomisena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

Oikeustapaus

I-SHO:2004:16

Kotirauhan rikkominen

V kasasi luvattomasti puita kulun esteeksi H:n ja A:n käyttämälle mökkitielle useita kertoja vuoden 2003 aikana. H:lla ja A:lla oli oikeus käyttää tietä ja heille aiheutui toiminnasta haitta, joka ei ollut vähäinen. Hovioikeus katsoi, että V:n menettely oli rinnastettavissa toisen maan haltuun ottamiseen ja että V oli syyllistynyt hallinnanloukkaukseen.

Lisäksi V oli oikeudettomasti ja vastoin hänelle annettua nimenomaista kieltoa tunkeutunut toistuvasti H:n ja A:n käytössä olleen kesämökin piha-alueelle ja kiinnittänyt piha-alueen puihin lappuja, joissa oli erilaisia uhkauksia ja vaatimuksia. V oli kiinnittänyt laput omalla puolellaan kasvaviin puihin siten, että ne olivat noin 10 metrin päässä mökistä ja näkyivät hyvin sen ikkunoista. Hovioikeus katsoi, että V ei ollut tunkeutunut oikeudettomasti kotirauhan suojaamaan paikkaan, mutta koska laput olivat olleet uhkaavia ja häiritseviä, V:n tarkoituksena oli ollut H:n ja A:n kotirauhan häiritseminen. V:n katsottiin syyllistyneen kotirauhan rikkomiseen metelöimiseen, esineiden heittelemiseen tai muuhun vastaavaan rinnastettavalla tavalla.

2 Metsät ja metsätyömaat

Metsissä voidaan useimmiten liikkua ja toimia jokamiehenoikeudella. Metsätyömaan tahallinen häirintä on kielletty.

Metsätyömaan tahallinen häirintä on kiellettyä. Työmaa ei kuitenkaan estä esimerkiksi sienestystä vaara-alueen ulkopuolella. Kuva: Janne Oldenburg.

Metsäalueet

Metsäalueella voi useimmiten liikkua ja toimia jokamiehenoikeudella. Mahdolliset rajoitukset johtuvat esimerkiksi rajavyöhykkeestä, puolustusvoimien alueesta tai luonnonsuojelusta. Metsissä on kuitenkin taimikoita ja muita kulutukselle herkkiä alueita, joilla liikkuminen voi aiheuttaa vahinkoa. Jokamiehenoikeuden käyttäjä vastaa, että vähäistä suurempaa haittaa ei aiheudu.

Metsätyömaat

Metsätyömaa on hakkuutyön aikana erityiseen käyttöön otettu alue, jolla liikkuminen voi olla vaarallista. Metsätyömaan lähistöllä saa kuitenkin liikkua. Valtioneuvoston asetus puunkorjuutyön turvallisuudesta määrittää muun muassa, että moottorisahahakkuussa turvaetäisyys on kaadetavan puun kaksinkertainen pituus ja hakkuukoneella vaara-alue on yleensä 70 metriä.

Tahallinen metsänhakkuutyön häiritseminen niin, että työ estyy, on kiellettyä. Häirintää ei ole esimerkiksi metsätyömaan lähistöllä liikkuminen tai marjojen poimiminen silloin, kun tarkoituksena ei ole häiritä työtä eikä liikkuminen sitä tosiasiallisesti myöskään häiritse.

Metsän hakkuun häiritsemisestä voidaan tuomita sakkorangaistukseen metsälain nojalla. Metsätyön häirintään voivat tulla sovellettavaksi myös rikoslain hallinnanloukkausta koskevat säännökset, jos metsätyötä häiritään ottamalla metsätyökone tai muu työhön liittyvä irtain omaisuus haltuun.

Valtioneuvoston asetus puunkorjuutyön turvallisuudesta 2 §

(...).Yleiseen kulkureittiin rajoittuva työmaa on merkittävä näkyvästi alueella liikkuvien varoittamiseksi. (...).

Metsälaki 18 a §

Metsän hakkuun estäminen

Joka tarkoituksenaan häiritä tämän lain mukaisesti suoritettavaa metsän hakkuuta oikeudettomasti oleskelee hakkuun käynnissä ollessa sen välittömässä vaikutuspiirissä siten, että hän estää hakkuun, on tuomittava, jollei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, metsän hakkuun estämisestä sakkoon.

Oikeustapaus

KO:2009:47

Metsän hakkuun estäminen

Metsän hakkuuta vastustaneet luontoaktivistit olivat hakkuun käynnissä ollessa oleskelleet hakkuualueella ja sen läheisyydessä. Kysymys oli siitä, olivatko he menettelyllään syyllistyneet metsälain 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn metsän hakkuun estämiseen.

Tilanteeseen osallistuneista yksi tuomittiin metsän hakkuun estämisestä. Hän oli oleskellut todistettavasti hakkuun vaikutuspiirissä siten, että työ oli lopetettava. Lisäksi hänen nimenomaisena tarkoituksenaan oli ollut hakkuiden häiritseminen ja estäminen.

Sen sijaan muiden aktivistien kohdalla ei pystytty osoittamaan, että he olisivat olleet hakkuun turva-alueen, jota ei ollut tarkkarajaisesti merkitty, sisäpuolella. Oikeuden mukaan mahdollinen hetkellinen turva-alueelle harhautuminen hakkuuta laillisesti seurattessa ei tarkoita hakkuun estämistä asettumalla fyysisesti sen tielle.

3 Vesistöt ja luonnonjäät

Vesialueilla saa yleiskäyttöoikeudella kulkea ja oleskella omin voimin ja moottoroidusti.

Vesistöjen yleiskäytöllä on huomattava merkitys virkistyskäytölle. Kuva: Suomen Latu.

Vesistöjen yleiskäytöllä tarkoitetaan kaikille kuuluvaa oikeutta kulkea vesialueella ja käyttää vesialuetta laissa säädetyn tavoin ilman vesialueen omistajan suostumusta (HE 277/2009). Vesilain periaate on, että vedet ovat vapaita kulkea ja vesialueet voidaan sulkea kulkemiselta vain harvoin. Vesistöissä saa kulkea omin voimin ja moottoroidusti. Yleiskäytöllä on huomattava merkitys erityisesti vesistöjen virkistyskäytön ja kuljetusten näkökulmasta.

Vesialueiden yleiskäyttöoikeuden lähtökohtana on, että siitä ei saa aiheutua vesialueen omistajalle, haltijalle tai muille tahoille vähäistä suurempaa

haittaa. Hallituksen esityksen (HE 277/2009) mukaan vesistöissä kulkemista on pidettävä siten tärkeänä vesistön käyttömuotona, että sen asianmukaisesta käytöstä aiheutuvaa vähäistä haittaa vesialueen omistajille, haltijoille ja muille vesienkäyttömuodoille on pidettävä hyväksyttävänä. Mikäli laissa määrätyt yleiskäytön rajat ylitetään, voidaan tähän puuttua jälkivalvonnan ja viime kädessä rikosoikeudellisin keinoin. (...) yleiskäytön tulee tapahtua eri tahoille mahdollisimman vähän haittaa aiheuttavalla tavalla. Huomioon tulee ottaa vesiympäristölle, vesialueen omistajille, rannanomistajille ja muille vesillä liikkujille aiheutuvat haitat.

Kotirauhan turvaavat rikoslain 24 luvun säännökset saattavat eräissä tilanteissa ulottaa kotirauhan turvaaman piirin sellaiselle vesialueelle, joka sijaitsee asunnon tai loma-asunnon välittömässä läheisyydessä ja olisi rinnastettavissa piha-alueeseen. Asumiskäytössä olevan rannan välittömässä läheisyydessä tapahtuva tarpeetonta vahinkoa, haittaa tai häiriötä aiheuttava vesillä liikkuminen on kiellettyä (vesilaki 2 luku 3 §).

Yleiskäyttöoikeus ei syrjäytä muusta lainsäädännöstä johtuvia vaatimuksia. Yleiskäyttöä rajoittavat muun muassa luonnonsuojelusta ja maanpuolustuksesta johtuvat rajoitukset sekä kotirauhan suojaa koskevat säännökset. Vesistöä saa kulke-
misen lisäksi käyttää myös tilapäisenä ankkuroimispaikkana (ankkurointi ja maihinnousu, katso s.74–75). Käyttöoikeuksien rajat ylittävän toimin-

nan rangaistavuudesta ja laillisen vesistössä kulke-
misen estämisestä on säädetty vesilaissa.

Alueellinen elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus voi rajoittaa vesiajoneuvojen liikennettä vesillä tai kieltää sen alueellisesti kokonaan maastoliikenne- tai vesiliikennelain nojalla. Maastoliikennelais-
sa säännellään ajamista jääpeitteisellä vesialueella. Moottorikäyttöisillä ajoneuvoilla tapahtuvaan kilpailujen ja harjoitusten toistuvaan tai pysyväan järjestämiseen samalla vesialueella on haettava kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lupa (vesiliikennelaki 5 luku 21 §, maastoliikennelaki 5 luku 30 §). Liikenteestä laivaväylällä, kanavassa ja jäätiellä on voimassa, erikseen säädetään.

Luistelurata luonnonjäällä

Luistelurata luonnonjäällä.

Kuva: YHA kuvapankki / Tarja Hoikkala.

Luisteluradan perustamisesta ja pitämisestä ei ole erikseen säädetty, eikä luisteluradalla ole sellaista erityistä oikeudellista asemaa ja suojaa kuin virallisella jäätiellä tai jäällä kulkevalla moottorikelkkailureitillä. Vesilain yleiskäyttöoikeudella voidaan perustaa jäälle luistelurata. Radalle ei saa aiheuttaa tarpeetonta vahinkoa. Toisaalta jäälle avattu jäärata voi vaarantua vesialueen omistajan harjoittaman laillisen toiminnan kuten kalastuksen tai muun yleiskäytön johdosta.

Jos radalla on yleisötilaisuus, siihen sovelletaan kokoontumislakia. Tällöin tapahtuma-alueen tulee olla rajattu ja toimintaan tarvitaan alueen omistajan suostumus. Yksityisluonteisia tapahtumia voi järjestää jokamiehenoikeudella.

4 Viljelykset ja laitumet

Viljelyksessä olevalla pellolla ei lähtökohtaisesti saa liikkua kasvukaudella ilman maanomistajan suostumusta. Silloin kun kulkeminen ei varmuudella aiheuta haittaa, pellolla voi liikkua jokamiehenoikeudella.

Viljelyksessä olevalla pellolla ei lähtökohtaisesti saa liikkua kasvukaudella. Kuva: YHA Kuvapankki / Tapio Heikkilä.

Viljelyksessä olevat pellot

Viljelyksessä olevalla pellolla ei lähtökohtaisesti saa liikkua kasvukaudella ilman maanomistajan suostumusta. Silloin kun kulkeminen ei varmuudella aiheuta haittaa, pellolla voi liikkua jokamiehenoikeudella. Jokamiehenoikeudella liikkuvan tulee kuitenkin olla selvillä toimintansa vaikutuk-

sista. Pelloja viljellään monilla viljelymenetelmillä ja ulkopuolisten on usein vaikea arvioida onko pelto viljelyksessä.

Viljelysmaalla on mahdollista liikkua maan ollessa jäässä tai lumen peitossa, jos liikkuminen ei vaikuta kesän viljelyksiin.

Kasvukauden ulkopuolella pelloilla liikkuminen on useimmiten mahdollista jokamiehenoikeudella.
Kuva: Antti Lehtonen.

Maanomistaja voi aidata viljelyksen. Aidan saa sitä vahingoittamatta kuitenkin ylittää. Aita on usein ilmaus siitä, että sen toisella puolella on vahingoittuvaa omaisuutta.

Kesantopellot, suojakaistat ja suojavyöhykkeet

Kävelystä, pyöräilystä, ratsastamisesta tai muusta jokamiehenoikeudella liikkumisesta kesantopelloilla ei ole erikseen säädetty.

Kesantopelloksi kutsutaan peltoa, johon ei ole kylvetty viljelykasveja kyseisenä vuonna. Kesantopelto on hoidettu, viljelemätön pelto, joka on viher-, sänki-, tai avokesannolla. Kesannon tarkoituksena on pellon lepääminen ja sen kasvukunnon parantaminen. Kesanto on osa pellon viljelykiertoa.

Peltojen pientareet, suojakaistat ja suojavyöhykkeet ovat osa peltoa. Alueiden käytöstä tai niillä liikkumisesta ei ole erikseen säädetty, mutta valtioneuvoston asetuksessa (366/2007) luonnonhaittakorvauksista ja maatalouden ympäristötuista vuosina 2007–2013 määrätään, että suojavyöhykkeiden nurmipeitteen on oltava ehjä. Siten esimerkiksi ratsastaminen suojakaistoilla ja -vyöhykkeillä ei ole käytännössä mahdollista. Suojakaistoilla ja -vyöhykkeillä voidaan liikkua jokamiehenoikeudella nurmipeitettä rikkomatta.

Hyvä käytäntö:

Pelloilla liikkuminen

Mikäli on epävarmaa voiko pellolla kulkea, asiasta on hyvä kysyä maanomistajalta.

Suojavyöhykkeen nurmipeitteen on oltava ehjä.
Kuva: Suomen Latu.

Laitumilla ei voi pääsääntöisesti liikkua jokamiehenoikeudella laidunkauden aikana.

Kuva: YHA Kuvapankki / Tapio Heikkilä.

Laitumet

Laitumet ovat erityiseen käyttöön otettuja alueita laidunkauden aikana, ja niillä ei silloin pääsääntöisesti voi liikkua jokamiehenoikeudella. Poikkeuksena ovat huomattavan suuret laitumet, jotka muodostuvat usein metsä- ja niittyalueista. Niillä voidaan liikkua jalan, jos eläimet ovat kaukana tai eivät ole havaittavissa. Laitumilla ratsastaminen voi aiheuttaa vaaraa.

Hyvä käytäntö:

Laitumilla liikkuminen

Laidunkaudella esimerkiksi lehmien laidunaidan ylittäminen voi aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa, ja siksi sitä tulee välttää. Laidunkauden ulkopuolella laidunaidan ylittämiseen ei liity vastaavaa riskiä. On hyvä tiedostaa, että osa laitumista on ympärivuotisessa käytössä. Mahdolliset veräjät ja portit on suljettava.

5 Luonnonsuojelualueet

Luonnonsuojelualueilla saa oleskella ja liikkua jokamiehenoikeudella, ellei sitä ole erikseen rajoitettu.

Kansallispuistot ovat perustettu luonnonnähtävyyksiksi. Kuva: Antti Lehtonen.

Luonnonsuojelualue on merkittävä maastoon selvästi erottuvalla tavalla. Mahdollisista liikkumisrajoituksista päätetään alueiden perustamispäätöksissä ja järjestyssäännöissä.

Aiemman luonnonsuojelulain nojalla perustettujen suojelualueiden rauhoitussäädökset voivat poiketa voimassa olevan luonnonsuojelulain nojalla annetuista rauhoitussäännöksistä.

Luonnonsuojelualueilla liikkumista voidaan rajoittaa, jos alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyttäminen sitä edellyttää. Myös leiriytymistä voidaan rajoittaa tai kieltää se kokonaan. Kasvien

ja kasvinosien keräämiseen ja hyönteisten pyydystämiseen tarvitaan pääsääntöisesti lupa, ja se voidaan myöntää vain tieteellistä tutkimusta tai opetuskäyttöä varten.

Kansallispuistoissa voi yleensä liikkua jokamiehenoikeudella puistojen rajoitusosia lukuun ottamatta. Rajoitusosat ovat useimmiten pienialaisia ja tiettyä aikaa vuodesta koskevia.

Luonnonpuistojen tärkeimmät tehtävät liittyvät suojeluun ja tutkimukseen, ja niissä liikkumista on rajoitettu. Alueilla saa lähtökohtaisesti liikkua vain Metsähallituksen luvalla tai tietyillä reiteillä, joilta

Rädkilan luonnonsuojelualue, Inkoo. Kuva: YHA Kuvapankki / Ilkka Heikkinen.

poikkeaminen on kielletty. Alueilla liikkumisessa on puistokohtaisia eroja. Muun muassa marjastus, sienestys ja poronhoitotyöt ovat sallittuja joissain luonnonpuistoissa.

Muita luonnonsuojelualueita ovat valtioneuvoston asetuksella (yli 100 hehtaaria) tai ympäristöministeriön asetuksella (enintään 100 hehtaaria) valtion maille perustettavat suojelualueet, ja niillä voi olla luonnonsuojelulain nojalla annettuja jokamiehenoikeuden rajoituksia.

Lappiin perustetuilla **erämaa-alueilla** ei ole erityisiä jokamiehenoikeuksia koskevia rajoituksia.

Yksityisen suojelualueen rauhoitusmääräyksissä voidaan rajoittaa jokamiehenoikeuksia, jos kasvillisuuden tai eläimistön suojelu sitä vaatii. Mahdolliset rajoitukset tulisi olla merkitty maastoon. Rajoituksia on yleisimmin vesilintujen tärkeillä pesimäalueilla.

Alueen kuuluminen **Natura 2000 -verkostoon** ei sinällään rajoita jokamiehenoikeuksia, mutta alueilla voi olla muun muassa luonnonsuojelulain mukaisia rajoituksia.

Kansallispuistoissa liikutaan jokamiehenoikeudella, ellei sitä ole erikseen rajoitettu. Kuva: Teemu Laine.

Luonnonsuojelulaki 3 luku 13 §

Rauhoitussäännökset

Kansallispuistossa ja luonnonpuistossa on luontoa muuttava toiminta kielletty. Näillä alueilla ei saa: (...).

- 4) ottaa taikka vahingoittaa sieniä, puita, pensaita tai muita kasveja tai niiden osia;
- 5) pyydystää, tappaa tai hätyyttää luonnonvaraisia selkärangaisia eläimiä tai hävittää niiden pesiä eikä pyydystää tai kerätä selkärangattomia eläimiä; eikä
- 6) ryhtyä muihinkaan toimiin, jotka vaikuttavat epäedullisesti alueen luonnonoloihin, maisemaan taikka eliölajien säilymiseen.

Mahdollisuudesta kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä, mairinnousua sekä kulkuneuvon pitämistä luonnonsuojelualueella säädetään 18 §:ssä.

Luonnonsuojelulaki 3 luku 14 §

Poikkeukset rauhoitussäännöksistä

Kansallispuistossa ja luonnonpuistossa ovat 13 §:n estämättä sallittuja sellaiset toimenpiteet, joita luonnonsuojelualueen asianmukainen hoito tai käyttö edellyttää ja jotka eivät vaaranna alueen perustamistarkoitusta. Näillä alueilla saa:

- 1) rakentaa, entistää ja kunnostaa alueen hoitoa, valvontaa, tutkimusta, yleisön opastamista, retkeilyä ja alueeseen tutustumista varten tarpeellisia rakennuksia, rakennelmia ja polkuja;
- 2) hoitaa ja ennallistaa luonnonympäristöjä ja perinneluontotyyppisiä sekä palauttaa alueen luontaisen kehityksen;
- 3) rakentaa sellaisen tien, joka on tarpeen alueen opastustoiminnan kannalta;
- 4) poimia marjoja ja hyötysieniä;
- 5) onkia ja pilkkiä;
- 6) harjoittaa poronhoitoa poronhoitolain (848/90) mukaisesti; (...).

Luonnonsuojelulaki 3 luku 15 §

Luvanvaraiset poikkeukset rauhoitussäännöksistä

- 1) pyydystää tai tappaa eläimiä, kerätä sieniä ja kasveja tai niiden osia, eläinten pesiä ja kivennäisnäytteitä tutkimusta tai muuta tieteellistä tarkoitusta tai opetusta varten;
- 2) vähentää vierasperäisten sekä, jos laji on tullut liian runsaslukaiseksi tai käynyt muutoin vahingolliseksi, muidenkin kasvi- ja eläinlajin yksilöiden lukumäärää;
- 3) poistaa sellaisten pyyntiluvanvaraisten riistaeläinlajien yksilöitä, jotka suojelualueen ulkopuolella aiheuttavat ilmeisen uhan ihmisen turvallisuudelle tai omaisuudelle aiheutuvasta merkittävästä taloudellisesta vahingosta;
- 4) ottaa haltuun alueelle kaatunut riistaeläin;
- 5) kalastaa muutoinkin kuin onkimalla tai pilkkimällä;
- 6) rakentaa poronhoitoon liittyviä rakennuksia ja rakennelmia;
- 7) tehdä geologisia tutkimuksia ja etsiä malmeja;
- 8) laskeutua ilma-aluksella; sekä
- 9) entistää ja kunnostaa muitakin kuin 14 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja rakennuksia ja rakennelmia.

Luonnonsuojelulaki 3 luku 18 §

Liikkumisen rajoittaminen luonnonsuojelualueella

Luonnonpuistossa saa muualla kuin erikseen osoitetuilla teillä, poluilla tai alueilla liikkua vain sen viranomaisen tai laitoksen luvalla, jonka hallinnassa alue on.

Kansallispuistossa ja muualla luonnonsuojelualueella voidaan joko alueen perustamispäätökseen tai aluetta koskevaan järjestyssääntöön otettavalla määräyksellä kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä, mairinnousua sekä veneen, laivan tai muun kulkuneuvon pitämistä. Liikkumis- ja mairinnousukiello tai -rajoitus edellyttää, että alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske liikkumista tehtävissä, jotka ovat tarpeen poronhoitoa varten.

6 Virkistysalueet

Puistot ja ulkoilu- ja retkeilyalueet ovat yleiseen virkistyskäyttöön tarkoitettuja alueita, eikä niillä yleensä ole jokamiehenoikeuksiin liittyviä rajoituksia.

Luukin ulkoilualueella on monia ulkoilureittejä ja tulipaikkoja. Palvelut on tarkoitettu yleiseen käyttöön.

Kuva: Rea Nyström.

Virkistysalueet ovat useimmiten kuntien tai valtion omistuksessa, mutta myös yrityksillä voi olla virkistysalueita oman henkilökunnan tai asiakkaiden käyttöä varten. Yleiset virkistysalueet ovat järjestylain tarkoittamia yleisiä alueita, joiden käyttöä

ohjaavat muun muassa järjestyslaki ja kokoontumislaki. Alueiden mahdolliset järjestyssäännöt ohjaavat alueen käyttöä (järjestyssääntö, katso s. 121). Virkistysalueilla on usein käyttäjiä palvelevia rakenteita, kuten ulkoilureittejä ja levähdyspaikkoja.

Kuntien virkistysalueet

Kuntalaisten virkistysmahdollisuuksien turvaaminen kuuluu lähinnä kunnalle. Sen johdosta valtaosa virkistysalueista on kuntien ylläpitämiä, kaikille avoimia ja maksuttomia. Virkistysalueiden rakenteiden, kuten keittokatosten, käyttö ei ole jomakiehenoikeutta, ja siten kunta määrää niiden käyttämisestä. Luonnon virkistyskäyttöpalvelut eivät ole lakisääteisiä palveluja. Niiden käyttö perustuu sopimukseen ja maksut ovat yksityisoikeudellisia. Palveluista on yleensä kunnissa hinnasto, jolla pyritään takaamaan kuntalaisten tasapuolinen kohtelu. Tyypillisiä maksullisia virkistyspalveluja ovat muun muassa vene- ja liikuntapaikat.

Valtion virkistysalueet

Valtion mailla on yleiseen virkistyskäyttöön varattuja alueita. Alueiden käyttö on maksutonta. Valtion, käytännössä lähinnä Metsähallituksen, tuottamiin palveluihin sovelletaan valtion maksuperustelakia.

Valtion retkeilyalueet ovat ulkoilulain nojalla valtioneuvoston päätöksellä yleiseen virkistyskäyttöön perustettuja virkistysalueita. Suomessa on seitsemän ulkoilulailla perustettua valtion retkeilyaluetta: Evo, Hossa, Iso-Syöte, Kylmäluoma, Oulujärvi, Ruunaa ja Teijo. Palveluiltaan vastaavia muita retkeilyalueita ovat Inari ja Napapiiri.

Ulkoilulaki 2 luku 16 §

Valtion maalle, jolla ulkoilun kannalta on huomattava yleinen merkitys, voidaan perustaa retkeilyalue. Tällaisella alueella on metsätalouden harjoittaminen, metsästys ja kalastus samoin kuin maa- ja vesialueen muukin käyttö järjestettävä niin että ulkoilutoiminnan tarpeet tulevat riittävästi otetuiksi huomioon. Poronhoitoalueella on erityistä huomiota kiinnitettävä siihen, ettei porotalouden harjoittamista oleellisesti vaikeuteta. (...).

Ulkoilulaki 2 luku 17 §

Retkeilyalueen perustamisesta ja sen käytön perusteista päättää valtioneuvosto. (...). Tarkemmat määräykset retkeilyalueen käytöstä annetaan järjestyssäännössä. (...). Järjestyssäännössä annettavalla määräyksellä älköön kuitenkaan vaikeutettako paikkakunnalla vakinaisesti asuvan väestön elinmahdollisuuksia.

Järjestyssäännön antaa se viranomainen, jonka hallinnassa alue on.

Avotulen teko on virkistysalueilla sallittu usein vain osoitetuilla paikoilla. Kuva: Rea Nyström.

7 Ulkoilureitit

Ulkoilureitit on useimmiten tehty yleiseen käyttöön, ja niillä voidaan liikkua jokamiehen-oikeudella. Reitin perustamisen yhteydessä määritellään usein reitin käyttötarkoitus ja siitä johtuvat käyttörajoitukset.

Ulkoilureiteistä käytetään useita eri nimityksiä kuten luontopolku, lähireitti, retkeily- tai vaellusreitti tai kunto- tai ulkoilupolku. Ulkoilureittejä voidaan perustaa esimerkiksi kävelyä, pyöräilyä, ratsastusta, hiihtoa tai koiravaljakkoajoa varten. Useimmiten ulkoilureitti on perustettu kunnan tai valtion omalle maalle. Ulkoilureitti voidaan perustaa myös yksityismaalle esimerkiksi käyttöoikeussopimuksella tai ulkoilulain mukaisella reittitoimituksella.

Rakennettu reitti on erityiseen käyttöön otettu alue, jolla voi olla reitin käyttötarkoituksesta johtuvia rajoituksia. Reittiä ei saa vahingoittaa eikä reitin käytölle aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa. Mahdollisia haittoja ja vahinkoja voidaan ennalta estää käytön rajoituksilla. Tällaisia voivat olla esimerkiksi ratsastuksen ja pyöräilyn rajoitukset. Rajoitusten tulee olla perusteltuja mm. reitin käyttötarkoituksella. Mahdollinen haitan tai vahingon aiheuttaja ei voi vedota tietämättömyyteen, jos käyttörajoitukset on selvästi merkitty reitille.

Kevyen liikenteen väylien käyttöä ohjataan tie-liikennelaila ja sallittu käyttötarkoitus osoitetaan liikennemerkkeillä.

Ulkoilureitit ohjaavat ja helpottavat liikkumista luonnossa. Kuva: Suomen Latu.

Yleiset ulkoilureitit

Yleiset ulkoilureitit sijaitsevat useimmiten valtion tai kunnan omalla maalla. Reittejä voidaan perustaa myös sopimalla tai ulkoilulaissa määritellyllä reittitoimituksella. Valtaosa ulkoilureiteistä on perustettu maanomistajan kanssa tehdyllä sopimuksella.

Reittitoimituksessa perustetaan pysyvä käyttö-oikeus reitin maapohjaan ja pystytään näin turvaamaan reitin pysyvyys myös maanomistajan vaihtuessa.

Reittitoimituksella perustetut reitit voidaan perustaa tiettyä käyttötarkoitusta, kuten hiihtämistä tai pyöräilyä varten. Ulkoilulaissa ei ole säädetty reittitoimituksella perustetun reitin pitäjälle erityisiä reittiä koskevia oikeuksia tai velvollisuuksia. Kunta voi antaa määräyksiä ja ohjeita ulkoilureitin käyttämisestä. Reittitoimituksella perustettuja ulkoilureittejä on hyvin vähän. Reitin perustamista ei yleensä vaikuta reitin käyttöön.

Yksityiset ulkoilureitit

Yksityiset ulkoilureitit ovat usein matkailuyritysten tai matkailukeskusten asiakkaitaan varten rakentamia reittejä. Yksityisten reittien käyttöä ei voi kieltää tai rajoittaa alueilla, joilla voidaan toimia jokamiehenoikeudella. Reitin käyttötarkoitus saattaa kuitenkin rajoittaa reitin muita käyttömuotoja samalla tavoin kuin yleiseen käyttöön varatuilla reiteilläkin.

Silloin kun yksityinen ulkoilureitti sijaitsee suljetulla alueella tai on muuten ympäristöstään selvästi rajattu esimerkiksi aitaamalla, voi reitin käyttöä rajoittaa tai käytöstä periä maksua.

Polut

Luonnossa on ihmisten ja eläinten kulkemisen seurauksena syntyneitä polkuja. Polkuja ei ole erityisesti perustettu eikä kukaan ole vastuussa niistä. Polulla ei ole vaikutusta jokamiehenoikeuksien käyttöön.

Polut saattavat sijaita maanomistajan kannalta ongelmallisessa paikassa etenkin jos polun käyttö lisääntyy merkittävästi tai jos ympäröivä maankäyttö muuttuu. Tällaisissa tapauksissa voi olla tarkoituksenmukaista ohjata kulkua sopivammalle alueelle tai perustaa alueelle joko ulkoilureitti tai kevyen liikenteen väylä. Ulkoilun ohjaaminen yleistä virkistyskäyttöä varten kuuluu lähinnä kunnalle.

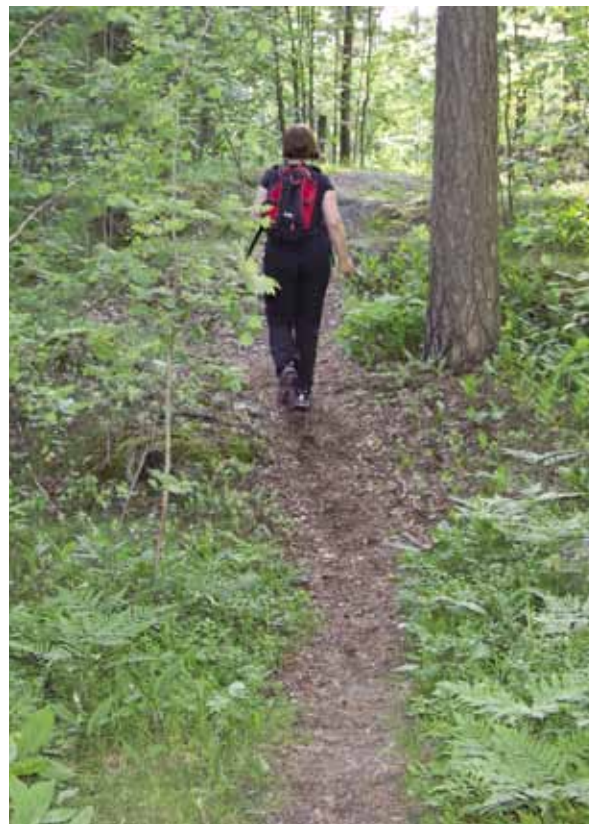
Ulkoilulaki 1 luku 1 §

Ulkoilureitti

Jos yleisen ulkoilutoiminnan kannalta on tärkeätä saada johdetuksi ulkoilijain kulkeminen kiinteistön kautta eikä siitä aiheudu huomattavaa haittaa kiinteistölle, on tästä luovutettava alue ulkoilureittinä käytettäväksi.

Ulkoilureittiin kuuluvaksi sen liitännäisalueena katsotaan ulkoilureitin käyttäjien lepoa ja virkistymistä varten tarvittavat alueet.

Mitä 1 momentissa on säädetty, sovelletaan vastaavasti alueen luovuttamiseen maalta käytettäväksi vesilläliikkujien lepo- ja virkistyspaikkana. (...).

Maastossa on ihmisten ja eläinten kulkemisesta syntyneitä polkuja. Kuva: Suomen Latu.

Yleiseen käyttöön kunnostetulle ladulle ei saa viedä koiraa, ellei sitä ole erikseen sallittu. Kuva: Suomen Latu.

Hiihtoladut ja tekolumiladut

Ladun perustamisesta ja pitämisestä ei ole erikseen säädetty. Ulkoilureitille perustettua, yleiseen tai yksityiseen käyttöön tarkoitettua latua ei saa rikkoa eikä sen käyttöä haitata.

Useimmiten hiihtolatuja pidetään yllä latukoneella tai moottorikelkalla. Niiden käyttö vaatii maa-alueella maanomistajan luvan. Jääpeitteisellä vesialueella saa ajaa moottorikäyttöisellä ajoneuvolla ja tehdä hiihtoladun ilman erityistä lupaa.

Latupoolit ja eräät muut latuja pitävät tahot ovat rahoittaneet latujen pitoa perimällä vapaaehtoisia maksuja. Vapaaehtoiset maksut eivät vaikuta oikeuteen käyttää reittiä. Ladunpitäjä ei voi vaikuttaa reitin käyttöoikeuteen lukuun ottamatta alueella järjestettyjä tilaisuuksia, kuten hiihtokilpailuja.

Vesilain yleiskäyttöoikeudella voidaan perustaa jäälle hiihtolatu. Jääpeitteiselle vesialueelle tehdylle ladulle ei saa aiheuttaa tarpeetonta vahinkoa eikä sen käyttöä saa häiritä (vesilaki 16 luku 3§). Toisaalta jäälle avattu latu voi vaarantua vesialueen omistajan harjoittaman laillisen toiminnan kuten kalastuksen tai muun yleiskäytön johdosta.

Jäällä liikutaan pääsääntöisesti omalla vastuulla. Reitin käyttäjä kuitenkin yleensä olettaa, että jäälle merkitty latu tai luistelureitti on käyttökunnossa ja turvallinen. Tästä syystä reitin pitäjän tulisi seurata jään kuntoa ja turvallisuutta ja tarvittaessa sulkea reitti.

Latu-urat ovat usein leveitä ja ne tehdään latukoneilla, joiden käyttö maastossa vaatii maanomistajan luvan. Kuva: Suomen Latu.

Ensilumen ladulla on erityinen merkitys ennen kuin luonnonlumi mahdollistaa hiihdon muualla maastossa.
Kuva: Suomen Latu.

Jäälle saa tehdä avannon, mutta se on merkittävä hyvin hiihtäjien ja muiden kulkijoiden turvallisuuden varmistamiseksi. Merkitsemättömän avannon tekijä saattaa joutua vastuuseen vaaran aiheuttamisesta (rikoslaki 44 luku 14§). Avannon ja ladun välisestä etäisyydestä ei ole säädetty.

Hiihtoladut on tehty hiihtämistä varten, mutta niillä voidaan liikkua muullakin tavoin edellyttäen, että liikkuminen ei riko latua.

Tekolumiladut

Tekolumiladuksi kutsutaan latua, jonka lumi on tehty esimerkiksi lumitykillä, varastoitu edellisestä talvesta tai kuljetettu paikalle jäähallilta. Tekolumiladun pohjalla voi myös kulkea jäähdytysputkisto. Tekolumiladuilla voi olla suurin merkitys harrastajille syksyllä ennen luonnonlumen satamista.

Lähtökohtaisesti tekolumilatu on normaali latu. Jos latu sijaitsee erityiseen käyttöön otetulla rajatulla alueella, alueen tai palvelun käytöstä voidaan periä maksua. Raja reittien erityiskäytön ja jokamieskäytön välillä on epäselvä. Muusta maastosta erottumatonta latualueetta ei voi käytännössä sulkea maksuttomalta jokamiehen oikeuden käytöltä.

Vesilaki 16 luku 3 §

Vesilain rikkominen

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta (...)

- 3) estää ilman laillista oikeutta vesistössä kulke-
mista, puutavaran uittoa tai muuta tähän lakiin
tai sen nojalla annettuun lupaan tai oikeuteen
perustuvaa vesi- tai maa-alueen käyttämistä,
(...)
- 6) liikkuu vesistössä, ottaa vettä, sijoittaa rakennel-
man toisen vesialueelle tai ryhtyy 2 luvun
6 §:ssä tarkoitettuun toimenpiteeseen vastoin
2 luvun 3–8 §:ää tai (...) on tuomittava, jollei
teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa
rangaistusta, vesilain rikkomisesta sakkoon.

Rikoslaki 44 luku 14 §

Vaaranmerkintärikkomus

Joka (...).

- 3) ollessaan vastuussa yleisesti liikkumiseen käy-
tetyssä paikassa olevasta kaivosta, kuopasta tai
avannosta tahallaan tai törkeästi huolimatto-
muudesta jättää asianmukaisesti merkitsemättä
hengen tai terveyden vaaran tai muuten varoit-
tamatta siitä, on tuomittava vaaranmerkintärik-
komuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään
kolmeksi kuukaudeksi.

Vaaranmerkintärikkomuksesta tuomitaan myös se, joka oikeudettomasti tahallaan tai törkeästi huoli-
mattomuudesta poistaa 1 momentissa tarkoitetun,
hengen tai terveyden vaarasta ilmoittavan merkin.

Järjestetty tilaisuus ulkoilureitillä

Ulkoilureitillä voidaan järjestää esimerkiksi hiihtokilpailu tai muu ajallisesti ja alueellisesti rajattu tilaisuus. Tilaisuuden ajaksi reitti voidaan joutua sulkemaan muulta käytöltä. Järjestäjän on yleensä hoidettava kokoontumislaissa määritellyt yleisötilaisuuteen liittyvät ilmoitukset ja mahdolliset luvat.

Tilaisuutta ei saa häiritä liikkumalla oikeudettomasti sille varatulla alueella.

Reitinpitäjän oikeuksista ja velvollisuuksista

Reitinpitäjän oikeuksista ja velvollisuuksista ei ole erikseen säädetty. Reiteillä liikutaan lähtökohtaisesti jokamiehenoikeudella ja omalla vastuulla. Reitinpitäjä kuitenkin vastaa reitin rakenteiden turvallisuudesta, ja sen tulee antaa tarvittaessa ohjeita reitin turvallisuuden varmistamiseksi esimerkiksi tiedottamalla ja opastamalla (kuluttajaturvallisuuslaki 920/2011 2 luku 5 §). Reitin käyttöä koskevien ohjeiden noudattamatta jättäminen ei sinällään ole rangaistava teko. Reitinkäyttäjää ei voi vedota tietämättömyyteen toimintansa vaaraa, vahinkoa tai haitta aiheuttavista seurauksista, jos hän ei noudata reitin käytöstä annettuja ohjeita.

Reitinpitäjä voi perustellusta syystä rajoittaa reitin käyttöä. Käyttörajoituksia voidaan asettaa esimerkiksi reitin käyttäjien turvallisuuden varmistamiseksi ja reitin rakenteiden turvaamiseksi. Reitin käyttörajoitukset eivät saa estää laillista jokamiehenoikeuden käyttöä.

Reitin pitäjä vastaa rakenteiden turvallisuudesta.

Kuva: YHA Kuvapankki / Maria Uotinen.

Reitin pitäjä voi antaa ohjeita reitin käytöstä.

Kuva: Suomen Latu.

Oikeustapaus

Rovaniemen hovioikeus R 01/655

Maksullinen latu

A oli hiihtänyt Saariselällä maksullisella hiihtoladulla. B oli poistanut hänet ladulta siten, että A:n olkapää meni sijoiltaan. B:tä syytettiin pahoinpitelystä. Lapin käräjäoikeus totesi, että A:lla on perustuslain 9 §:n mukainen oikeus vapaasti liikkua maassa ja että hän voi myös jokamiehenoikeudella liikkua maastossa ja tasavallassa ellei hän aiheuta vahinkoa. Väitetyt turvallisuusseikat eivät estä hiihtämistä. Järjestysmiestoiminnalla tai kieltotauluilla ei myöskään ollut käräjäoikeuden kannanoton mukaan merkitystä asiassa.

Tapaus eteni hovioikeuteen, joka otti kantaa pelkästään pahoinpitelyyn ja totesi B:n syyllistyneen väitettyyn tekoon. Hovioikeus ei ottanut kantaa siihen, oliko B:llä oikeus poistaa A maksulliselta ladulta.

8 Yksityistiet

Yksityistiellä voidaan liikkua jokamiehenoikeudella esimerkiksi kävellen, hiihtäen, pyöräillen ja ratsastamalla.

Yksityistiet ovat tärkeitä jokamiehenoikeuden käyttämisen kannalta. Kuva: Rea Nyström.

Yksityistiellä voidaan liikkua jokamiehenoikeudella esimerkiksi kävellen, hiihtäen, pyöräillen ja ratsastamalla. Moottoriajoneuvolla ja hevosajoneuvolla ajaminen yksityistiellä tai muualla maa-alueella ei ole jokamiehenoikeutta. Hevosajoneuvolla tarkoitetaan hevosen vetämää vaunua tai rekeä.

Tieosakkaat taikka tiekunta voivat kieltää kaikilla tai joillakin moottori- tai hevosajoneuvoilla tapahtuvan tien käytön. Tilapäisten moottori- tai hevosajoneuvoliikennettä koskevien käyttörajoi-
tuksien tulee olla merkitty tien varteen. Tiehen saatu valtion tai kunnan avustus vaikuttaa tienpitäjän oikeuteen rajoittaa tien käyttöä siten, että

tienkäytön kieltäminen muilta ei ole mahdollista kymmeneen vuoteen. Tilapäinen autolla ja muulla moottoriajoneuvolla ajo yksityisteillä on useimmiten sallittua.

Tienpidon kustannuksia selvästi nostava toiminta edellyttää tienpitäjän luvan ja siitä voidaan periä käyttömaksu (laki yksityisistä teistä 10 luku 80§). Tienpidon kustannuksiin kuuluu muun muassa lanaus, auraus ja hiekoitus. Kävely ja pyöräily nostavat harvoin tien kunnossapidon kustannuksia ja siksi niihin ei yleensä voida eikä ole tarpeen puuttua. Hallituksen esityksessä (HE 163/2002) säännöksen sisältöä on kuvailtu muun muassa

Lakiin perustumaton liikennemerkki. Ajoneuvolla ajo kielletty -merkki kieltää polkupyöräilyn. Kielto ei ole mahdollinen yksityisellä tiellä. Kuva: Suomen Latu.

Tieliikenneasetuksessa määritellyillä liikennemerkeillä voidaan ohjata tai rajoittaa yksityisen tien käyttämistä. Kuva: Suomen Latu.

seuraavasti: *Ulkopuolisten satunnainen kävely ja polkupyöräily olisivat edelleen sallittuja yksityisteillä. Sen sijaan järjestetty, useimmiten taloudellisessa hyötymistarkoituksessa harjoitettu ja tienpidolle lisäkustannuksia sekä muuta haittaa aiheuttava toiminta jäisi jokamiehenoikeuden ulkopuolelle ja vaatisi tieosakkaiden tai tiekunnan luvan. Luvanvaraista olisi siten yleensä ratsastustallien läheisyydessä tai urheilutapahtumien yhteydessä tapahtuva yksityisteiden käyttö.*

Valtion avustamalle tielle ei saa asettaa ulkopuolisen liikenteen estävää puomia tai muutakaan liikenteen ohjauslaitetta ilman kunnan suostumusta kymmeneen vuoteen avustuksen saamisesta. Tie-kunta päättää puomin asettamisesta tielle, joka ei ole saanut valtion tai kunnan avustusta.

Tiellä oleva puomi ilmaisee omistajan toiveen tienkäytöstä ja estää ajoneuvoliikenteen, mutta se ei vaikuta jokamiehenoikeudella liikkumiseen.

Liikennemerkit yksityisteillä

Mikäli tiellä on käyttörajoituksia, niistä on ilmoitettava liikennemerkeillä tai kieltotaululla (laki yksityisistä teistä 14 luku 100 §). Liikennemerkit ovat liikenteenohjauslaitteita, ja pysyviin merkkeihin on saatava kunnan suostumus. Ennen suostumusta viranomaisen tulee tarkistaa, että liikennemerkki on tarpeellinen ja laillinen.

Kunnan suostumusta ei tarvita tien kunnon tai tiellä tai sen vieressä tehtävän työn vuoksi tarpeellisten tilapäisten liikennemerkkien asettamiseen.

Lakiin perustumaton liikennemerkki. Kielletty ajosuunta -merkkissä ei käytetä lisäkilpeä. Yksityis-tielle asetettuun liikennemerkkiin tarvitaan kunnan suostumus. Kuva: Suomen Latu.

Laki yksityisistä teistä 1 luku 4 §

Tämä laki ei aiheuta muutosta siihen, mitä toisen maalle astumisesta ja siellä liikkumisesta on katsottava olevan voimassa.

Laki yksityisistä teistä 10 luku 80 §

Tien käyttämiseen tarvitaan tieosakkaiden taikka tiekunnan lupa, jos tietä käytetään:

- 1) muun kuin tieosakkaan järjestämään toimintaan, joka selvästi lisää tien kunnossa-pitokustannuksia; tai*
- 2) muun kuin tieosakkaan hyväksi tapahtuviin tilapäisiin kuljetuksiin, työhevosella tapahtuvia maa- ja metsätalouden kuljetuksia lukuun ottamatta.*

Edellä 1 momentissa tarkoitetun luvan tilapäiseen tien käyttämiseen voi antaa tieosakas taikka, jos osakkaat muodostavat tiekunnan, toimitsijamies tai hoitokunta. Tieosakkaat tai tiekunnan kokous antavat luvan säännölliseen toimintaan. Tien käyttämisestä voidaan periä 26 §:n mukainen käyttömaksu kuljetuksen tai toiminnan järjestäjältä.

Tieosakkaat taikka tiekunta voivat yleisesti kieltää kaikilla tai joillakin moottori- tai hevosajoneuvoilla tapahtuvan tien käytön tai työkoneiden kuljettamisen niiltä, joilla ei ole oikeutta tiehen. Tässä momentissa tarkoitettu kieltä ei ole esteenä tieosakkaan kiinteistölle kulkemiseen luvallisissa asioissa eikä estä tieosakasta taikka, jos osakkaat muodostavat tiekunnan, toimitsijamiestä tai hoitokuntaa antamasta edellä tarkoitettua lupaa tien tilapäiseen käyttämiseen, jos siihen on painavia syitä. Valtion tai kunnan avustamien teiden osalta on kuitenkin voimassa, mitä 96 §:ssä säädetään.

Jos joku, jolla ei ole oikeutta tiehen, 1 tai 3 momentin vastaisesti käyttää tietä, hän on velvollinen vaadittaessa suorittamaan tien käytöstä 26 §:n mukaisen käyttömaksun sekä, jos tie on vaurioitunut, korvaamaan vahingon.

Jos tietä on käytetty 1 tai 3 momentin vastaisesti ja siitä vaaditaan rangaistusta, on myös korvausta koskevat vaatimukset tehtävä yleisessä tuomioistuimessa.

Tieliikennelaki 3 luku 51 §

Liikenteen ohjauslaitteen asettaminen

Liikenteen ohjauslaitteen asettaa maantielle tienpitoviranomainen. Kunta asettaa liikenteen ohjauslaitteen kadulle, rakennuskaavatielle, torille ja muulle vastaavanlaiselle liikennealueelle. Ennen pysyväksi tarkoitetun liikenteen ohjauslaitteen asettamista kunnan on varattava poliisille tilaisuus antaa lausuntonsa asiassa, jollei asetuksella toisin säädetä. Muulle kuin 1 momentissa tarkoitetulle tielle liikenteen ohjauslaitteen asettaa tienpitäjä saatuaan siihen kunnan suostumuksen, jota ei kuitenkaan saa ilman pätevää syytä evätä (...).

Kalastusasetus 2 luku 9 §

Kalastuslain 39 §:ssä tarkoitettu jäätie on jäälle aurattu tai muutoin selvästi merkitty moottoriliikenteelle tarkoitettu jäällä oleva väylä.

Ilman jäätienpitäjän lupaa avannon tekeminen viittäkymmentä metriä lähemmäksi 1 momentissa tarkoitettua jäätietä on kielletty. (...).

Maastoliikennelaki 3 luku 24 §

Ajaminen metsätiellä

Moottorikelkalla saa ajaa metsätiellä lumipeitteen aikana, jos tien pitäjä on sulkenut tien muiden moottorikäyttöisten ajoneuvojen kuin moottorikelkkojen liikenteeltä.

Metsätie voidaan sulkea yksityisistä teistä annetun lain 96 §:n estämättä. Jos metsätien perustamiseen on saatu tai kunnossapitoon saadaan mainitun lain mukaista valtion tai kunnan avustusta, voidaan metsätie sulkea vain, mikäli kunta on sulkemisen hyväksynyt.

Suljetulle metsätielle voidaan perustaa moottorikelkkareitti.

Pelto- ja metsätiellä saa liikkua jokamiehenoikeudella.
Kuva: Suomen Latu.

Ajoneuvolla ajo kielletty -liikennemerkki kieltää kaikilla ajoneuvoilla ajamisen merkin vaikutusalueella. Koska polkupyörä määritellään ajoneuvoksi, kieltomerkki koskee myös pyörää. Polkupyöräily on kuitenkin jokamiehenoikeutta, eikä sitä voi lähtökohtaisesti kieltää ilman perusteltua syytä. Mikäli moottoriajoneuvoliikennettä halutaan rajoittaa, se tulee useimmiten tehdä moottorikäyttöisellä ajoneuvolla ajo kielletty -merkillä.

Myös ratsastaminen yksityistiellä voidaan kieltää liikennemerkillä kunnan suostumuksella, jos

liikenneturvallisuus sitä edellyttää tai tienpidon kustannukset nousevat selvästi.

Perusteettomat kyltit eivät velvoita tien käyttäjää. Sen sijaan laillinen liikennemerkki on pätevä, vaikka se olisikin itse tehty.

Kotirauha ja piha-alueen läpi kulkeva tie (kotirauha pihatiellä, katso s.26).

Metsätiet ovat yksityistielain mukaisia teitä, jotka on tarkoitettu pääasiassa metsätalouden kuljetuksiin (laki yksityisistä teistä 1 luku 5§). Metsätiellä saa liikkua jokamiehenoikeudella. Metsätie voidaan sulkea muulta kuin tieosakkaiden moottori- ja hevosajoneuvoliikenteeltä, jos se ei ole saanut valtion tai kunnan avustusta rakentamiseen, parantamiseen tai kunnossapitoon.

Talvitiet ja jäätiet

Maantielain nojalla jälle perustettu tie on yleinen tie, jolla on noudatettava tieliikennelain liikennesääntöjä.

Vesilain yleiskäyttöoikeudella jälle voidaan aurata myös muita ajoneuvoliikenteelle tarkoitettuja väyliä. Jälle avatuilla teillä voidaan liikkua jokamiehenoikeudella.

Ilman jäätienpitäjän lupaa avannon tekeminen 50 metriä lähemmäksi jäätietä on kielletty (kalastusasetus 2 luku 9§ ja kalastuslaki 6 luku 39§).

Oikeustapaus

KKO:1991:30

Metsätien sulkeminen puomilla

X:n metsätien tiekunta oli tehnyt yksimielisen päätöksen sulkea metsätie puomilla. Päätöksen nojalla tielle oli rakennettu puomi, jonka avaimet oli jaettu tieosakkaille. Puomiin oli kiinnitetty kiellettyä ajosuuntaa osoittava liikennemerkki ja puomin aukioloajoista kertova kilpi. Puomin viereen oli asetettu ajoneuvolla ajon kieltävä liikennemerkki. Eräs tiekunnan osakas pyysi kunnan teknistä lautakuntaa määräämään puomin poistettavaksi.

X:n metsätien rakentamista oli tuettu metsänparannusvaroista myönnettyillä tilakohtaisilla lainoilla ja avustuksilla, joiden perusteena olivat metsätaloudelliset tekijät. Tiekunta ei ollut saanut tien rakentamista ja kunnossapitoa varten kunnan avustuksia eikä yksityistielain 13 luvun mukaisia valtionavustuksia.

Korkein oikeus totesi, että asianosaiset olivat ymmärtäneet tiekunnan kokouksessa päättäneensä puomin asettamisesta tielle ja tien käyttämisen kiellosta muilta kuin tien osakkailta ja että metsänparannusvaroista myönnettävät tilakohtaiset avustukset eivät estäneet tien sulkemista.

Korkein oikeus totesi, että tiekunnalla oli ollut oikeus rajoittaa tien käyttöä ja että kiellon toteuttamiseksi tiekunnalla oli ollut yksityistielain 18 §:n mukainen tärkeä syy pitää puomia tiellä.

9 Poronhoitoalue

Poronhoitoalue on poronhoitolaissa määritelty alue. Poronhoitoalue ei vaikuta jokamiehenoikeuksiin.

Porojen vapaa laidunoikeus on turvattu poronhoitoalueella maanomistuksesta riippumatta.

Kuva: Suomen Latu.

Poronhoitoalue kattaa 36 % Suomen pinta-alasta ja käsittää lähes koko Lapin maakunnan alueen sekä osia Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnan alueesta. 20 pohjoisinta paliskuntaa muodostavat valtion maiden osalta niin sanotun erityisen poronhoitoalueen, ja näistä 13 pohjoisinta paliskuntaa sijaitsevat saamelaiskäräjälaissa määritellyllä saamelaisten kotiseutualueella.

Poronhoitoalue kattaa kolmanneksen Suomen pinta-alasta. Kuva: Suomen Latu.

Porojen vapaa laidunoikeus on turvattu poronhoitoalueella maanomistuksesta riippumatta (poronhoitolaki 1 luku 3§).

Poronhoitoalueella voi liikkua jokamiehen-oikeudella. Porotalous tulee kuitenkin ottaa huomioon alueella toimittaessa. Poroja ei saa pelotella, ja tarpeettoman häiriön aiheuttamista eläimille on muutoinkin vältettävä. Laidunkiertoittojen portit tulee aina sulkea, koska niiden auki jättämisestä voi aiheutua vahinkoa.

Poronhoitoalueella on oltava erityisen varovainen koirien kanssa toimiessa. Tietyin edellytyksin poropaimenella on lupa tappaa isännätön koira (poronhoitolaki 7 luku 42§).

Porojen hoitoon liittyy erilaisia rakenteita.

Portit on muistettava sulkea perässä.

Kuva: Olli Miettunen, Lapin Kansa.

Poronhoitolaki 7 luku 42§

Porojen pelottelemisen ehkäiseminen

Porojen pelotteleminen on kielletty.

Pelottelemisesta poronomistajalle ja paliskunnalle aiheutunut vahinko ja haitta on korvattava.

Porojen karkottamista vahinkojen ehkäisemiseksi ei pidetä porojen pelottelemisena.

Metsästyslain noudattamista valvova viranomainen sekä poronomistaja ja poropaimen saavat oman paliskuntansa alueella tappaa isännättömän koiran, joka koirien kiinnipitoaikana tavataan ajamasta poroja niiden laitumella tai joka muuna aikana tavataan repimästä ajamaansa poroa. Koiraa ei kuitenkaan saa tappaa, jos se saadaan kiinni tai vahinko voidaan muuten estää.

Kiinnittämisestä tai tappamisesta on ilmoitettava välittömästi poliisille.

Hakkuutyöt on suoritettava siten, ettei poroille aiheuteta vahinkoa. Tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheutettu vahinko on hakkuuoikeuden omistajan korvattava poronomistajalle.

Tässä pykälässä tarkoitettujen vahinkojen korvaamiseen sovelletaan muutoin, mitä vahingonkorvauslaissa on säädetty.

10 Puolustusvoimien alueet

Puolustusvoimat voi rajoittaa jokamiehenoikeuksia tai kieltää ne kokonaan käytössään olevilla alueilla puolustus- ja turvallisuussyistä.

Pysyvässä käytössä olevat alueet

Puolustusvoimien pysyvässä käytössä on noin sata aluetta, yhteensä 280 000 hehtaaria maata. Suomen valtio omistaa noin 90 % alueista. Alueita käytetään ampuma- ja harjoitustoimintaan ja varastointiin, lisäksi on mm. varuskunta- ja suoja-alueita.

Suurimpia ampuma- ja harjoitusalueita ovat Rovajärvi 106 000 ha (Kemijärvellä ja Rovaniemellä), Vuosanka 14 000 ha (Kuhmossa), Pohjankangas 10 000 ha (Kankaanpäässä), Kyläjärvi 8 000 ha (Sodankylässä) ja Sotinpuro 7 000 ha (Nurmeksessa). Pokan räjäytysalue (Kittilässä) on 28 000 ha.

Puolustusvoimien alueet, joilla liikkuminen on kielletty tai sitä on rajoitettu, tulee merkitä (laki puolustusvoimista 2 luku 15 §). Kiellon rikkominen on rangaistavaa. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että puolustusvoimien alue- tai paikallishallintoviranomainen on kieltänyt liikkumisen alueella ja että rajoituksesta on ilmoitettu asianmukaisesti.

Puolustusvoimien pysyvässä käytössä olevat maa-alueet merkitään tauluilla, joissa kielletään pääsy alueelle (puolustusministeriön asetus oleskelu- ja vierailuluvista, kieltotauluista, vartio- ja päivystystehtävää suorittavan virkamiehen koulutuksesta sekä ammattisotilaan perustaidoista ja kunnosta). Kieltoaulut sijoitetaan maastoon vi-

Puolustusvoimat voi rajoittaa tai kieltää kokonaan kulkemisen alueellaan. Kuva: Rea Nyström.

rallisille ja oletetuille epävirallisille kulkureiteille, kuten sotilasalueelle tulevien teiden ja polkujen varsiin.

Muut puolustusvoimien käytössä olevien alueiden merkitsemistavat, esimerkiksi puihin maalattu valkoinen-sininen-valkoinen raita, osoittavat puolustusvoimien hallinnassa ja käytössä olevien alueiden rajoja. Ne eivät kuitenkaan sinänsä rajoita jokamiehenoikeudella liikkumista alueella.

Tilapäisessä käytössä olevat alueet

Tilapäisesti puolustusvoimien käyttöön otetuilla alueilla jokamiehenoikeuksia voidaan rajoittaa tai kieltää kokonaan. Puolustusvoimat voi tilapäisesti käyttää muita kuin pysyvässä käytössään olevia kiinteistöjä sotilaalliseen harjoitustoimintaan (laki puolustusvoimista 2 luku 14§). Kiinteistön käytämisestä päättää puolustusvoimien alue- tai paikallishallintoviranomainen tai harjoituksen johtaja. Jokamiehenoikeuksia voidaan tarvittaessa rajoittaa tilapäiseen käyttöön otetuilla alueilla.

Tilapäiseen käyttöön otettujen alueiden merkitsemisestä ei ole erikseen säädetty. Käyttörajoituksen osoittamiseen käytetään muun muassa vartiomiestä, kieltotaulua, ajopuomia tai merkinäuhaa.

Laki puolustusvoimista 2 luku 15 § Liikkumista koskevat kiellot ja rajoitukset

Jos sotilaalliset syyt tai ulkopuolisten suojaaminen vaaroilta välttämättä sitä vaatii, puolustusvoimien alue- tai paikallishallintoviranomainen voi kieltää asiattomilta puolustusvoimien käytössä olevalla alueella tai kohteessa liikkumisen tai rajoittaa sitä. Kiellon rikkomisesta tuomittavista rangaistuksista säädetään rikoslaissa.

Harjoituksen johtaja voi määrätä 1 momentissa tarkoitetun kiellon tai rajoituksen puolustusvoimien käytössä tilapäisesti harjoituksen järjestämistä varten olevalla alueella tai kohteessa, jota käytetään materiaalin säilytykseen, joukkojen ryhmytykseen tai jolla tapahtuva toiminta voi aiheuttaa vaaraa ulkopuolisille.

Oleskelu- tai vierailulupa myönnetään, jos hakijalla on työtehtävistä, asumisesta tai vastaavasta syystä johtuva perusteltu tarve liikkua puolustusvoimien käytössä olevalla alueella. (...).

Laki puolustusvoimista 2 luku 19 § Henkilöllisyyden selvittäminen, henkilön poistaminen ja kiinniotto-oikeus

Vartio- tai päivystystehtävää suorittavalla virkamiehellä on oikeus poistaa henkilö puolustusvoimien pysyvässä käytössä olevalta alueelta ja 15 §:ssä tarkoitettulta alueelta, jos on ilmeistä, ettei poistettavalla ole oikeutta oleskella alueella ja edellä mainittu virkamies on kehottanut häntä poistumaan. Virkamiehellä on oikeus poistaa myös alueella luvallisesti oleva henkilö, jos tämä häiritsee tai vaarantaa toisten tai itsensä turvallisuuden. Lisäksi virkamiehellä on tehtävässään oikeus saada tietää alueella oleskelevan tai liikkuvan henkilön nimi, henkilötunnus tai sen puuttuessa syntymäaika, kansalaisuus ja passitiedot. (...).

Rajoitukset suoja-alueella

Suoja-alueella ei saa ilman lupaa:

- 1) harjoittaa laitesukellusta eikä merenkulkuun tavanomaisesti kuulumatonta vedenalaista toimintaa;
- 2) kalastaa pohjaa laahaavalla tai raskaalla pohjaan ankkuroitavalla pyydyksellä, kuten nuotalla, troolilla tai isorysällä;
- 3) ankkuroida suomalaisiin merikarttoihin merkittyjen ankkuripaikkojen ulkopuolelle muulla kuin huviveneellä, ellei se ole merenkulun turvallisuuden, ylivoimaisen esteen tai hätätilanteen takia välttämätöntä;
- 4) liikkua yleisellä vesialueella yleisen väylän ulkopuolella 100 metriä lähempänä sellaisia puolustusvoimien käytössä olevia maa-alueita, joille maihinnousu on lain nojalla merkitty kielletyksi(...).

Suoja-alueet Suomen rannikolla

Suomen aluevesillä sijaitsevilla puolustusvoimien suoja-alueilla tietyt toiminnot ovat sallittuja vain sotilasviranomaisen myöntämällä luvalla. Rajoitukset kohdistuvat muun muassa sukeltamiseen, ankkurointiin ja puolustusvoimien alueiden läheisyydessä liikkumiseen.

Suoja-alueilla liikkumista koskevat rajoitukset perustuvat aluevalvontalakiin ja valtioneuvoston asetuksiin aluevalvonnasta ja suoja-alueista. Rajoitukset koskevat laitesukellusta, kalastamista pohjaa laahaavilla pyydyksellä, ankkurointia muulla kuin huviveneellä merikarttoihin merkittyjen ankkuripaikkojen ulkopuolella ja liikkumista yleisellä vesialueella 100 metriä lähempänä sellaisia puolustusvoimien käytössä olevia maa-alueita, joille maihinnousu on lain nojalla merkitty kielletyksi. Säännös koskee myös liikkumista jäällä. Rajoitus ei koske liikkumista yksityisellä vesialueella eikä yleisellä väylällä. Suoja-alueita koskevat määräykset koskevat kansalaisuudesta riippumatta kaikkia.

Suoja-alueella ei ole rajoitettu onkimista, pilkkimistä, viehekalastusta tai pyyntiä katiskalla, merillä, verkolla tai tavallisella rysällä.

Aluevalvontaviranomaiset, joita ovat sotilas-, rajavartiolaitos-, poliisi- ja tulliviranomaiset sekä Liikennevirasto, valvovat määräysten noudattamista. Suoja-alueella toimittaessa henkilöllä tulee olla mukanaan aluevalvontaviranomaisen myöntämä lupa ja henkilöllisyystodistus. Säännösten vastainen toiminta voi tulla rangaistavaksi aluerikkomuksena.

11 Rajavyöhyke

Rajavyöhykkeellä oleskelu ja toimiminen on luvanvaraista.

Maaraja

Suomen ja Venäjän rajalla on rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi ja rajajärjestyksen valvomiseksi rajavyöhyke. Maarajalla rajavyöhyke ulottuu enintään kolmen kilometrin etäisyydelle valtakunnan rajasta.

Rajavyöhykkeellä oleskelu ja toimiminen on luvanvaraista eikä perustu jokamiehenoikeuteen. Rajavyöhykeluvan voi anoa alueen vartioston esikunnasta, rajavartioalueen johtopaikalta tai rajavartioasemalta. Hyväksyttäviä perusteita luvalle ovat esimerkiksi omistusoikeus rajavyöhykkeellä sijaitsevaan kiinteistöön, työskentely rajavyöhykkeellä tai vierailu siellä asuvan luona. Rajavyöhykelupa on henkilökohtainen ja se on pidettävä mukana rajavyöhykkeellä liikuttaessa.

Rajavyöhykkeellä on järviä ja jokia eli rajavettä. Jos vesialue on kapeampi kuin 100 metriä rajalta mitattuna, niin koko kyseinen vesialue on rajavettä. Jos taas vesialue ulottuu reilusti sisämaahan päin, niin 100 m levyinen rajavesi on merkitty vesialueelle esimerkiksi viitoilla, poijuilla ja talvella sisävesillä jäällä havuviehkoilla. Pelkkä oleskeluun oikeuttava rajavyöhykelupa ei oikeuta rajavedessä liikkumiseen. Rajavedessä liikkuminen on erikseen rajavyöhykelupaa anottaessa perusteltava. Liikkuminen rajavedessä auringonlaskun ja -nousun välisenä aikana on kielletty (rajavartiolaki 7 luku 51 §).

Rajavyöhyke voi olla merkitty myös puihin.
Kuva Pentti Turunen, Lapin rajavartiosto.

Merikarttaan on merkitty sisäisten aluevesien ulkoraja, rajavyöhyke (border zone) ja Venäjän aluevesien raja.
Kuva: Merenkulkulaitos.

Meriraja

Kaakkois-Suomessa Venäjää vastaan olevalla merirajalla on rajavyöhyke, joka ulottuu Haapasaaren eteläpuolelle. Merialueella kulkeva valtakunnan raja on merkitty vesialueelle mustilla poijuilla. Valtakunnan rajaan liittyvä vesialue on osa rajavyöhykettä. Tällä alueella liikkumista koskevat samat säännökset kuin maalla sijaitsevaa rajavyöhykettä. Lisäksi Virolahdella on pieni vesialue, joka on osa rajavettä. Merialueella oleva rajavyöhyke on merkitty merikarttoihin.

Rajavyöhykkeellä toimiminen on luvanvaraista.
Kuva: Pentti Turunen, Lapin rajavartiosto.

Rajavartiolaki 7 luku 51 §

Rajavyöhykettä koskevat kiellot

Jollei tässä laissa toisin säädetä, rajavyöhykkeellä on kiellettyä:

(...).

- 2) liikkuminen auringonlaskun ja -nousun välisenä aikana niissä osissa jokia sekä kapeissa järvien salmissa, joita pitkin rajaviiva kulkee, sekä 100 metriä lähempänä rajaviivaa kaikilla rajaviivan leikkaamilla joilla samoin kuin niillä järvillä ja meren lahdilla, joita pitkin rajaviiva kulkee (rajavesi);
- 3) porojen ja kotieläinten laiduntaminen ilman valvontaa siellä, missä niiden pääsyn rajaviivan yli estävää aitaa ei ole.

Rajavartiolaki 7 luku 52 §

Rajavyöhykelupa

Jollei tässä laissa tai muualla laissa toisin säädetä, luvanvaraista rajavyöhykkeellä on:

- 1) oleskelu;
- 2) rajavedessä päivällä liikkuminen ja rajakaistalla liikkuminen; (...).

Lupa (rajavyöhykelupa) annetaan, jos siihen on asumisesta, työstä, ammatista, elinkeinosta, liiketöiminnasta tai harrastuksesta johtuva tai muutoin hyväksyttävä syy eikä luvassa annetun oikeuden käyttämisestä ilmeisesti aiheudu vaaraa rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiselle.

TOISEN ALUEELLA TOIMIMINEN

Jokamiehenoikeus tarkoittaa mahdollisuutta liikkua ja toimia alueella, jota maanomistaja ei ole ottanut jokamiehenoikeuden syrjäyttävään erityiseen käyttöön, kuten esimerkiksi viljelyyn tai piha-alueeksi. Toisen vesialueita käytetään vesilain yleiskäyttöoikeudella.

Kuva: Antti Lehtonen.

Tärkein jokamiehenoikeudella toimimista koskeva säännös on rikoslain hallinnan loukkaus-pykälä. Sen mukaan toiminnasta ei saa aiheuttaa maanomistajalle vähäistä suurempaa haittaa. Hallinnan loukkaus -pykälässä ei säädetä toimijasta, harjoitettavasta toiminnasta, toiminnan tarkoituksesta, sen säännöllisyydestä, toistuvuudesta tai siitä kenen alueella toimitaan. Jokamiehenoikeudella toimimisen sallittavuutta ei siten voida arvioida edellä mainittujen seikkojen perusteella vaan arvioimalla toiminnan haitallisuutta.

Hallituksen esityksessä 66/1988 esitetään perusteluja hallinnan loukkaukselle:

(...). Ehdotetun 1 momentin 2 kohdassa rikoksen kohteena on toisen pihamaa, jota käytetään kulkutienä tai toisen hallinnassa oleva maa, jota luvattomasti käytetään rakentamalla, kaivamalla tai muulla sen kaltaisella tavalla. Teossa on kysymys oikeastaan kiinteän omaisuuden luvattomasta käytöstä, mutta se on vääryystyyppinä rinnastettavissa muihin kysymyksessä olevaan pykälään otettaviksi ehdotettuihin tekemuotoihin. Kysymyksessä on kotirauhan loukkaamisen sukuinen pihamaan käyttäminen kulkutienä tai maaperän käyttäminen tavalla, joka tilapäisesti tai pysyvästi muuttaa sen ulkonaisesti alkuperäisestä muodostaan toiseksi. Todettakoon selvyyden vuoksi, että maa-aineksen anastaminen olisi rangaistavaa varkaus- tai kavallusrikoksena. Ollakseen rangaistavaa pihamaan kulkutienä käyttämisen tulee olla toistuvaa. Toisen pihamaan käyttäminen kulkutienä voisi olla rangaistavaa myös kotirauhanrikoksena, jolloin hallinnan loukkaus toissijaisena syrjäytyisi. Pellon, niityn tai istutuksen käyttäminen kulkutienä olisi taas säännönmukaisesti vahingontekoa, mikäli siitä aiheutuu vahinkoa.

Ehdotetussa 3 kohdassa on kyse toisen hallinnassa olevan maan pelkästä haltuun ottamisesta. Kysymykseen tulevat lähinnä sellaiset tapaukset, joissa haltijaa, esimerkiksi leiriytymällä tai muutoin pitkäaikaisesti luvattomasti oleskelemalla toisen alueella, estetään tosiasiallisesti käyttämästä omaisuutta. Säännöksellä ei kuitenkaan ole tarkoitus puuttua voimassa olevan oikeuden mukaisiin jokamiehen oikeuksiin. Näin ollen

esimerkiksi parin päivän telttailu toisen maalla olisi edelleen sallittua, jos se voi tapahtua vahinkoa aiheuttamatta ja kotirauhaa rikkomatta. Ehdotetussa 3 kohdassa mainitaan kohteena myös rakennus tai sen osa, olipa se siviilioikeudellisesti irtainta tai kiinteää omaisuutta. Momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuista teoista tuomittaisiin rangaistus nykyisin 33 luvun 5 ja 11 §:n mukaan, joissa rakennuksen haltuunottoa ei kuitenkaan ole säädetty rangaistavaksi. Niin kuin luvun perusteluissa on todettu, tällä ehdotuksella ei sinänsä ole haluttu muuttaa suhtautumista esimerkiksi rakennusten valtaamisiin.

Toiminnan haitallisuus voidaan usein arvioida vasta jälkikäteen sen tosiasiallisten vaikutusten perusteella. Toiminnan vaikutukset riippuvat muun muassa toiminnan luonteesta, vuodenajasta, paikallisista olosuhteista ja toimintaympäristöstä. Jokamiehenoikeudella toimijan tulisi kuitenkin pysyä arvioimaan etukäteen toimintansa vaikutukset haitan aiheuttamisen välttämiseksi.

Rikoslaki 28 luku 11 §

Hallinnan loukkaus

Joka luvattomasti

- 1) ottaa haltuunsa, siirtää tai piilottaa toisen hallinnassa olevaa irtainta omaisuutta,
 - 2) käyttää toisen pihamaata kulkutienään taikka toisen hallinnassa olevaa maata rakentamalla, kaivamalla tai muulla sen kaltaisella tavalla tai
 - 3) ottaa haltuunsa toisen hallinnassa olevaa maata taikka rakennuksen tai sen osan,
- on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, hallinnan loukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Hallinnan loukkauksena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

12 Rakennelmien käyttö

Rakennelmien käyttö ei perustu jokamiehenoikeuteen. Rakennelmien omistajalla on oikeus määrätä niiden käytöstä.

Virkistysalueilla on erilaisia palvelurakenteita, joiden käyttö ei ole jokamiehenoikeutta. Niitä voi kuitenkin käyttää, jos ne on osoitettu yleiseen käyttöön. Kuva: Rea Nyström.

Rakennelmien käyttö ei perustu jokamiehenoikeuteen. Rakennelmien omistajalla on oikeus määrätä niiden käytöstä. Omistaja voi asettaa rakennelmien käytölle erialisia rajoituksia tai ehtoja, ja niiden käytöstä voidaan periä maksua.

Virkistysalueilla ja luonnonsuojelualueilla sijaitsevat rakennelmat, kuten keittokatokset, nuotiopaikat, laavut, käymälät ja muut palvelut, ovat kaikkien käytössä, jos ne on osoitettu yleiseen käyttöön.

Metsähallituksen maksullisten palveluiden maksuperusteista määrätään valtion maksuperustelakiin perustuvissa ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön maksuperusteasetuksissa. Valtion alueiden palveluvarustuksesta on ajanta-

saiset tiedot Metsähallituksen www.luontoon.fi -verkkosivustolla.

Yksityisten rakennelmien käyttö

Jokamiehenoikeudella käytettävillä alueilla voi olla yksityiseen käyttöön tarkoitettuja rakennelmia kuten penkkejä, tulentekopaikkoja, laavuja, laitureita ja lintutorneja. Rakennelmien omistaja saa määrätä niiden käytöstä. Jokamiehenoikeudella käytettävillä alueilla sijaitsevia rakennelmia saa yleensä käyttää, jos käyttöä ei ole erikseen kielletty. Rakenteen omistaja voi myös milloin tahansa puutua rakennelman käyttöön.

13 Luonnon nähtävyyksistä tiedottaminen

Luonnonnähtävyyksistä voidaan tiedottaa kartoilla ja esitteillä.

Seitsemän veljeksien vaellusreitti kulkee hiidenkirnujen vierestä.

Kartta: Nurmijärven kunta. Kiinteistö- ja mittaus- ja liikuntatoimi.

Erityisesti matkailun ja luonnon virkistyskäytön edistämiseksi on joskus tarpeen tiedottaa kartoilla ja esitteillä toisen maalla sijaitsevista poluista ja luonnonnähtävyyksistä. Esitteen tai kartan laatija ei ole vastuussa esimerkiksi retkeilijän eksymisestä, laittomasta tulen tekemisestä, roskaantumisesta tai maaston kulumisesta. Tämän kaltaiset asiat ovat luonnossa toimijan vastuulla.

Tietyissä tilanteissa kartat ja esitteet voivat keskittää käyttöä ja käytöstä seuraavia mahdollisia haittoja toisen maalle. Aiheuttamisvastuusta tällaisissa tapauksista ei ole oikeuden ratkaisuja. Silloin kun yleistä virkistyskäyttöä on tarpeen ohjata muun muassa vahinkojen välttämiseksi ja turvallisuuden parantamiseksi, kunnalla on mahdollisuus perustaa virkistysalue tai ulkoilureitti kohdealueelle (ulkoilulaki, maankäyttö- ja rakennuslaki).

14 Retkeily- ja liikuntaharrastukset

Liikkuminen maastossa jalkaisin, polkupyörällä, hiihtäen, potkukelkalla, ratsastamalla, lumikengillä, retkiluistimilla tai muulla vastaavalla tavalla on sallittua jokamiehen oikeudella siellä missä liikkuminen muutoinkin on sallittua.

Leiriytyminen on pääsääntöisesti sallittua siellä missä jokamiehen oikeudella voi liikkua.

Kuva: Suomen Latu.

Leiriytyminen

Jokamiehen oikeudella voi pääsääntöisesti leiriytyä siellä missä liikkuminenkin on sallittua. Vallitseva maankäyttö, kuten piha-alueen läheisyys, voi kuitenkin estää leiriytymisen, vaikka alueella liikkuminen muutoin on sallittua. Jokamiehen oikeudella tapahtuvasta leiriytymisestä, muun muassa sen kestosta tai tarkoituksesta, ei ole säädetty.

Teltassa tai muussa majoitteessa leiriytyminen

Leiriytymisellä tarkoitetaan tilapäistä paikallaan oleskelua tai yöpymistä teltassa tai muussa majoitteessa. Leiriytymiseen voidaan rinnastaa myös yöpyminen ajoneuvossa kuten autossa tai veneessä.

Jokamiehen oikeudella saa leiriytyä tilapäisesti leirinnän tarkoituksesta ja leiriytymistavasta riippumatta. Leiriytymisen yhteydessä ei saa kaivaa maata, kaataa puita tai muuten loukata maanomis-

tajan hallinnanoikeutta. Tulenteko on sallittua vain maanomistajan suostumuksella. Mikäli pelastusviranomainen on kieltänyt avotulen teon, tulenteko ei ole sallittua lainkaan. Tällöin retkikeittimenkin käytössä on syytä olla huolellinen (tulenteko, katso s. 102).

Jokamiehenoikeudella leiriytyvän vastuulla on arvioida, milloin haitan tai häiriön riski kasvaa niin suureksi, että asiasta on sovittava maanomistajan kanssa. Leirintää koskevia rajoituksia ei voi asettaa ennalta, mutta vahingon riski kasvaa leiriytymisen keston myötä. Käytännössä ympäristön piirteet, kuten erämaisuus tai asutuksen läheisyys, vaikuttavat asiaan.

Kunnilla oli aiemmin mahdollisuus rajoittaa leiriytymistä alueellaan kuntakohtaisilla järjestysäännöillä. Vuonna 2003 järjestyslaki korvasi kuntien yksittäiset järjestysäännöt. Kunnilla ei ole enää mahdollisuutta antaa kunnallisia leirintää tai maastossa yöpymistä koskevia rajoituksia. Siten esimerkiksi kunnan määräämät leirintäkiellot koko kunnan alueella tai jonkin tapahtuman aikana eivät enää perustu lakiin.

Poliisi voi puuttua leiriytymiseen (poliisilaki 2 luku 14§ ja 2 luku 20§) jos on leiriytyjän käytöksen perusteella tai muuten todennäköistä, että hän aiheuttaa huomattavaa haittaa tai häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Poliisilla ei ole oikeutta puuttua leiriytymiseen, jos hallinnanloukkausta ei ole tapahtunut tai jos leiriytyminen tai alueella oleskelu ei ole kiellettyä jonkin muun säännöksen nojalla.

Majoitteen sijoittamisella ei saa haitata maanomistajan maankäyttöä. Piha-alueille, viljelyksille ja muille erityiseen käyttöön otetuille alueille ei saa leiriytyä. Myös useilla luonnonsuojelualueilla on leiriytymistä koskevia rajoituksia.

Teltta ja asuntovaunu nauttivat kotirauhansuojaa, joten niihin ei saa oikeudettomasti kajota eikä tunkeutua (kotirauhan suojaamat alueet, katso s. 20).

Leiriytymisestä tai muusta oleskelusta mahdollisesti paikalle unohtunut tavara voi olla joko vähäarvoista löytötavaraa (arvo alle 20 €) tai muuta löytötavaraa. Jos löytötavaran ottaa talteen, siitä on ilmoitettava omistajalle tai se on toimitettava poliisille (löytötavaralaki 1 luku 3§ ja 2 luku 4–6§). Roskien jättäminen luontoon on kiellettyä.

Virkistysalueilla on toisinaan osoitettu erityisiä telttailupaikkoja tai alueita, joille leiriytyminen pyritään ohjaamaan.

Kun leiriytymisestä aiheutuu vähäistä suurempaa haittaa tai kun haitan riski kasvaa, on leiriytymisestä aina sovittava maanomistajan kanssa. Kuva: Susanna Oksanen.

Yöpyminen leirintäalueella

Leirintäalueen perustamista ja pitämistä ohjataan ulkoilulain leirintäsäännöksillä. Leirintäalueet ovat erityiseen käyttöön otettuja alueita, eikä niillä yöpyminen ole jokamiehenoikeutta. Leirintäalueella yöpymisestä peritään yleensä maksu. Leirintäalueen pitäjä, joka katsotaan majoitustoiminnan harjoittajaksi, saa valita asiakkaansa ja tarvittaessa estää henkilön pääsyn alueelle (laki majoitus- ja ravitsemustoiminnasta 10§ ja ulkoilulaki 3 luku 22§). Leirintäalue voi olla tarkoitettu esimerkiksi jonkin järjestön jäsenille tai ainoastaan telttailijoille tai karavaanareille. Asiakkaiden valinta ei kuitenkaan saa syrjiä ketään (perustuslaki 2 luku 6§).

Leirintäalueen pitäjä katsotaan majoitustoiminnan harjoittajaksi. Majoitustoiminnan harjoittaja on vastuussa siitä, että matkustajasta tehdään matkustajailmoitus. Majoitustoiminnan harjoittajan on majoittumisen yhteydessä varmistettava majoittujan henkilöllisyys ja pidettävä matkustajatiedoista matkustajarekisteriä.

Yöpyminen asuntovaunussa ja ajoneuvossa

Asuntovaunussa ja ajoneuvossa saa yöpyä paikoissa, joissa niiden pysäköiminen kyseisenä aikana on sallittua. Yleisellä levähdyspaikalla saa yöpyä ja viipyä, jos viipymisen kestävä pysäköinti on sallittua. Pysäköintialueen käyttö pysäköintiin ei ole jokamiehenoikeutta vaan pysäköintialueen pitäjä voi hallintaoikeutensa nojalla määrätä alueen käytöstä ja pysäköinnin kestosta.

Maastoliikennelain perusteella on mahdollista pysäköidä ja siten yöpyä maastossa tien välittömässä läheisyydessä. Muualla maastossa moottoriajoneuvon käyttö ja pysäköinti vaatii maanomistajan luvan (maastoliikennelaki 2 luku 4 §).

Jos asuntovaunua pidetään paikallaan tavanomaiseen retkeilyyn liittymätöntä toimintaa varten, siihen tarvitaan maankäyttö- ja rakennusasetuksen (11 luku 62 §) mukainen toimenpidelupa.

Leiriytymiseen puuttuminen

Maanomistajan maankäyttö vaikuttaa leiriytymismahdollisuuksiin maastossa. Erityiseen käyttöön otetulla alueella leiriytymismahdollisuudet voivat olla rajoitettuja tai niitä ei ole ollenkaan (erityiseen käyttöön otettu alue, katso s. 10).

Maanomistajan mahdollisuuteen puuttua leiriytymiseen vaikuttaa erityisesti se, että teltta tai muu majoite on kotirauhan suojaama asumiseen tarkoitettu paikka (kotirauhan suojaamat alueet, katso s. 20). Siihen ei saa oikeudettomasti kajota, vaikka teltassa tai sen välittömässä läheisyydessä ei olisikaan ketään juuri sillä hetkellä.

Hallituksen esityksessä (184/1999) kuvataan kotirauhan suojaamia paikkoja seuraavasti: *Asumiseen käytetyille tiloille asetettu vaatimus, että niiden tulee olla asumiseen tarkoitettuja oikeusjärjestyksessä hyväksytyllä tavalla, merkitsisi sitä, että toisen maalla telttaileva saadaan kotirauhan suojan estämättä poistaa alueelta, jos leiriytymisen kesto ilman lupaa ylittäisi sen, mitä jokamiehen oikeuksien perusteella pidetään hyväksyttävänä.*

Sopimattomassa paikassa olevaan tai asumattoman oloiseen telttaan voi puuttua kiinnittämällä siihen siirtokehotuksen. Mikäli telttaa ei kehotuksesta huolimatta viedä pois, voi asiasta olla yhteydessä poliisiin. Mikäli maata käytetään sopimatta tai muuten oikeudettomasti esimerkiksi pitkäaikaiseen asuntovaunun sijoittamiseen, voi

Ulkoilulaki 3 luku 18 §

Leirintäalueella tarkoitetaan tässä laissa aluetta, jolla majoitutaan tilapäisesti ja yleensä vapaa-aikana leirintämökkiin, telttaan, matkailuperävaunuun tai matkailuajoneuvoon ja jolla on yhteensä vähintään 25 leirintämökkiä taikka teltalle, matkailuperävaunulle tai matkailuajoneuvolle varattua paikkaa. Alue, jolla on vähintään 10 leirintämökkiä, on kuitenkin aina leirintäalue. (...).

Ulkoilulaki 3 luku 22 §

(...).

Leirintäalueen pitäjällä ja leirintäalueen henkilökuntaan kuuluvalla on leirintäalueen järjestyksenpidon tai leirintäalueen käyttötarkoituksen vuoksi oikeus kieltää leirintäalueelle pyrkivältä pääsy alueelle ja tarvittaessa poistaa henkilö alueelta.

Laki majoitus- ja ravitsemustoiminnasta 6 §

Matkustajailmoitus ja matkustajatiedot

Majoitustoiminnan harjoittaja on vastuussa siitä, että matkustajasta tehdään ilmoitus (matkustajailmoitus). Ryhmämatkalle osallistuvista matkustajista voidaan tehdä yhteinen matkustajailmoitus.(...).

Maankäyttö- ja rakennusasetus 62 §

Toimenpidelupa tarvitaan maankäyttö- ja rakennuslaissa ja jäljempänä tässä asetuksessa säädetyin edellytyksin ja rajoituksin sellaisen rakennelman tai laitoksen, jota ei ole pidettävä rakennuksena, pystyttämiseen tai sijoittamiseen taikka rakennuksen ulkoasun tai tilajärjestelyn muuttamiseen seuraavasti:

(...).

3) asuntovaunun tai -laivan tai vastaavan pitämisen paikallaan sellaista käyttöä varten, joka ei liity tavanomaiseen retkeilyyn tai veneilyyn (liikuteltava laite); (...).

alueen omistaja pyytää poliisilta apua tilanteen korjaamiseksi.

Tilapäinen leirintäalue määritellään ulkoilulaisissa (3 luku 25 §). Sen mukaan *alue, jolle on tarkoitus enintään 14 vuorokauden ajaksi majoittaa telttoihin tai enintään tämän ajan siellä pidettäviin matkailuperävaunuihin tai matkailuajoneuvoihin yli 100 henkilöä, on tilapäinen leirintäalue*. Tilapäiseen leirintäalueeseen sovelletaan 19 ja 24 §:n säännöksiä leirintäalueista.

Kävelystä aiheutuu vain harvoin todellista haittaa, ja siksi sen rajoittamiseen ei yleensä ole perusteita. Kuvan liikennemerkki on laiton. Kuva: Pekka Borg.

Oikeustapaus

Kalastuksenvälvojan toimivalta ja leiriytyminen

Apulaisoikeuskanslerin päätös (29.1.2008) Dn158/1/06

Telttailijat yöpyivät Storträskin rannalla Sipoossa, kun kalastuksenvälvoja kehotti heitä poistumaan alueelta ja lopettamaan telttailun. Telttailijat valittivat asiasta poliisille, joka katsoi kalastuksenvälvojan toimineen oikein ja telttailijoiden rikkoneen kunnan järjestyssääntöä.

Apulaisoikeuskanslerin mukaan poliisin ratkaisu oli väärä. Telttailijoilla oli jokamiehenoikeudella oikeus yöpyä alueella. Apulaisoikeuskansleri totesi lisäksi samoin kuin maa- ja metsätalousministeriö omassa kannanotossaan, että kalastuksenvälvojjalla ei ole oikeutta häätää telttailijoita kunnan järjestyssäännön perusteella, vaan kyse on perusteettomasta jokamiehenoikeuden rajoittamisesta. Näin ollen kalastuksenvälvojan toiminta ei ollut asianmukaista, eikä hänellä ollut toimivaltaa puuttua telttailuun.

Liikkuminen jalan, hiihtäen ja pyöräillen

Liikkuminen jalan, hiihtäen ja pyöräillen on jokamiehen oikeutta. Liikkumisesta jalan aiheutuu harvoin maanomistajalle todellista haittaa, ja siten sen rajoittamiseen ei yleensä ole perusteita.

Lakiin ja viranomaisten päätöksiin perustuvilla kielloilla voidaan rajoittaa liikkumista esimerkiksi luonnonsuojelualueilla, puolustusvoimien alueilla ja rajavyöhykkeellä.

Tiealueella moottori- ja moottoriliikennetiellä on kielletty jalankulku tieliikenneasetuksen perusteella.

Liikkumista jalan, hiihtäen tai pyöräillen ei voida kieltää yksityisellä tiellä, koska nämä eivät käytännössä nosta tien kunnossapidon kustannuksia (yksityistiet, katso s. 45).

Maastopyöräily

Pyöräilyn aiheuttama maaston kulumisen riippuu muun muassa sääolosuhteista, vuodenajasta ja maaperästä. Maastopyöräily on sallittua ilman maanomistajan lupaa, mutta siitä ei saa aiheutua vähäistä suurempaa haittaa tai vahinkoa maankäytölle. Reiteillä voidaan ohjata maastopyöräilyä ja ehkäistä pyöräilyn aiheuttamaa mahdollista maaston kulumista.

Hiihto

Nykyaikaisilla suksilla hiihdetään useimmiten valmiita, koneellisesti tehtyjä perinteisen ja luistelutyylin latu-uria pitkin. Hiihtolatuojen sijoittamisella voidaan siten vaikuttaa siihen missä hiihdetään. Hiihtämistä voidaan rajoittaa vain erityisistä syistä esimerkiksi erityiseen käyttöön otetuilla alueilla. Tietyissä tapauksissa hiihtolatu voi olla yksityinen tai sillä hiihtämisestä voidaan periä maksua (hiihtoladut, katso s. 42).

Jos latu ei siitä vaurioidu, hiihtoladulla voi liikua jokamiehen oikeudella myös muulla tavoin kuin hiihtäen. Siten esimerkiksi jalan tai lumikengillä voi useimmiten kulkea latualueen sivussa. Yleiseen käyttöön tarkoitetun ladun rikkomisella voidaan syyllistyä vahingontekoon. Yleiseen käyttöön tarkoitetulle ladulle ei saa viedä koiraa (järjestyslaki 4 luku 14§).

Maastopyöräily on jokamiehen oikeutta.

Kuva: Suomen Latu.

Hyvä käytäntö:

Maastopyöräily kulutukselle herkkillä alueilla

Jos maastopyöräilyyn käytetään laajassa mitassa samoja alueita, siitä on hyvä sopia maanomistajien kanssa.

Koiraharrastukset

Koira ei saa pitää irti toisen maalla ilman maanomistajan lupaa. Kuva: Antti Lehtonen.

Koiran ulkoiluttaminen

Koiraa saa ulkoiluttaa toisen alueella kytkettynä. Järjestyslain mukaan koira on pidettävä taajamassa pääsääntöisesti kytkettynä (järjestyslaki 4 luku 14 §). Taajamassa koiraa saa pitää irti suljetussa pihassa, koirien harjoituspaikalla ja koirille erityisesti osoitetuilla aidatuilla jaloittelualueilla. Koiran tulee näissäkin paikoissa olla omistajansa tai haltijansa valvonnassa.

Taajaman ulkopuolella koira on pidettävä kytkettynä tai siten, että se on välittömästi kytkettävissä kiinnipitoaikana maaliskuun 1. päivästä elokuun 19. päivään. Tämä pätee kaikkialla lukuun ottamatta omaa pihaa tai puutarhaa taikka koiran pitämiseen varattua aidattua aluetta (metsästyslaki 8 luku 51 §).

Toisen alueella koiraa ei saa pitää irti ilman maanomistajan tai metsästysoikeuden haltijan lupaa (metsästyslaki 8 luku 53 §). Koiraa voi poikkeuksellisesti pitää irti metsästyslain 51–55 §:ssä tarkoittamissa tilanteissa. Koiran irtipitäminen omalla maa-alueella muuna kuin metsästyslain tarkoittamana kiinnipitoaikana on sallittua.

Koiraa ei saa päästää kytkemättömänä kuntopolulle tai muulle sen kaltaiselle juoksuradalle, eikä lainkaan yleiselle uimarannalle tai lasten leikki-

paikalle, toriaikana torille, tai yleiseen käyttöön kunnostetulle ladulle tai urheilukentälle, jollei se ole erikseen sallittu. Koiran ulkoiluttajan on huolehdittava myös siitä, ettei koiran uloste jää hoidetulla alueella ympäristöön. Hoidettuja alueita ovat esimerkiksi sellaiset alueet missä on leikattua nurmikkoa ja istutuksia tai missä tiet ovat päällystettyjä. (Järjestyslaki 4 luku 14 §).

Koirakurin vastaisesta toiminnasta voidaan tuomita järjestyslain järjestyksrikkomuksesta (järjestyslaki 5 luku 16 §) tai metsästyslain säännösten rikkomisesta (metsästyslaki 10 luku 75 §) sakkoon. Omistaja voi olla korvausvelvollinen, jos koira puree.

Jäljestäminen

Jäljestämisellä tarkoitetaan harrastusta, jossa koiralle tehdään hajujälki, jota koira pyrkii seuraamaan. Hajujäljen tekeminen ei saa aiheuttaa maanomistajalle vähäistä suurempaa haittaa. Jäljestämisestä ei ole erikseen säädetty. Koiran kiinnipitosäännöksiä on noudatettava ja jos koiraa pidetään irti, siihen tarvitaan maanomistajan suostumus.

Koiravaljakolla ajetaan useimmiten moottorikelkalla tehtyä uraa pitkin. Kuva: Suomen Latu.

Koiravaljakkoajo

Koiravaljakolla liikkumisesta ei ole erikseen säädetty.

Koiravaljakko on ajoneuvo, jota ei ole lainsäädännössä määritelty mihinkään erityiseen ajoneuvoluokkaan, kuten esimerkiksi hevosajoneuvo ja polkupyörä tieliikennelainsäädännössä.

Koiravaljakkoajo kuuluu jokamiehenoikeuksiin, kuten koiran ulkoiluttaminen kytkettynä, ratsastaminen ja hevosajoneuvolla ajaminen maastossa. Käytännössä koiravaljakolla ajo talvella edellyttää moottorikelkoilla tehtäviä uria. Moottoriajoneuvoa ei saa käyttää maastossa ilman maanomistajan lupaa (maastoliikennelaki 2 luku 4§). Tästä syystä koiravaljakkoajoon tarkoitettu urasta täytyy käytännössä sopia maanomistajan kanssa.

Pohjois-Suomessa poronhoitoalueella tulee huomioida, että koiravaljakolla liikkuminen ei saa häiritä porotalouden harjoittamista. Poronhoito-alueissa säädetään porojen pelottelun ehkäisemisestä ja pelottelemisesta poronmistajalle aiheutuneen vahingon ja haitan korvaamisesta (poronhoitolaki 7 luku 42§).

Hyvä käytäntö:

Haittojen ehkäiseminen koiravaljakkoajossa

Koiravaljakolla ei saa rikkoa esimerkiksi yleiseen käyttöön tarkoitettuja latuja tai vahingoittaa toisen omaisuutta. Koirista on myös huolehdittava siten, etteivät niiden jätökset aiheuta jätelain mukaista merkityksellistä haittaa tai roskaamiskiellon tarkoittamaa likaantumista. Erityisesti toiminnan tukialueet kuten lähtö- ja taukopaikat on sijoitettava niin, että toiminnasta aiheutuvat roskaantumiset ja meluhaitat voidaan minimoida. Koiravaljakolla ajaminen ja koiravaljakkoajoon käytettyjen reittien ja lähtö- ja levähdysalueiden suunnittelu on toteutettava siten, että alueella harjoitettavalle porotaloudelle ei aiheuteta tarpeetonta häiriötä. Tarkempia tietoja alueen poronhoitotoista saa paliskunnilta ja poroisänniltä.

Valtion mailla Metsähallitus neuvottelee reiteistä paliskuntien kanssa.

Metsästyslaki 8 luku 51 §

Koiran kiinnipitovelvollisuus

Maaliskuun 1 päivästä elokuun 19 päivään ulkona oleva koira on pidettävä kytkettynä tai siten, että se on välittömästi kytkettävissä.

Edellä 1 momentissa sanottu ei kuitenkaan koske:

- 1) alueen omistajan tai haltijan luvalla pihamaalla tai puutarhassa taikka koiran pitämiseen varatulla aidatulla alueella olevaa koiraa;
- 2) viittä kuukautta nuorempaa koiraa;
- 3) paimentamis-, opas- tai vartiointitehtävässä taikka muussa sen laatuissa palvelutehtävässä olevaa koiraa;
- 4) poliisin, tullilaitoksen, puolustusvoimien tai raja-vartiolaitoksen tehtävässä olevaa koiraa; eikä
- 5) koiraa, jota koulutetaan 3 tai 4 kohdassa tarkoitettuun tehtävään.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu velvollisuudesta saadaan poiketa, kun muuta kuin ajavaa koiraa käytetään metsästyksessä. Kiellosta saadaan poiketa myös, kun kanakoiraa tai muuta lintukoiraa koulutetaan rauhoitettuja riistaeläimiä niiden lisääntymisaikana häiritsemättä.

Metsästyslaki 8 luku 53 §

Koiran pitäminen toisen alueella

Ilman maanomistajan tai metsästysoikeuden haltijan lupaa koiraa ei saa pitää irti toisen alueella. (...).

Järjestyslaki 4 luku 14 §

Koirakuri

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilymiseksi koiran omistajan tai haltijan on:

- 1) pidettävä koira taajamassa kytkettynä;
- 2) pidettävä huolta siitä, ettei koira pääse kytkemättömänä kuntopolulle tai muulle sen kaltaiselle juoksuradalle eikä lainkaan yleiselle uimarannalle, lasten leikkipaikaksi varatulle alueelle, toriaikana torille taikka yleiseen käyttöön kunnostetulle ladulle tai urheilukentälle, jollei se ole erikseen sallittua;
- 3) pidettävä huolta siitä, että koiran uloste ei jää ympäristöön hoidetulla alueella taajamassa. (...).

Poronhoitolaki 7 luku 42 §

Porojen pelottelemisen ehkäiseminen

Porojen pelotteleminen on kielletty. Pelottelemisesta poronmistajalle ja paliskunnalle aiheutunut vahinko ja haitta on korvattava. Porojen karkottamista vahinkojen ehkäisemiseksi ei pidetä porojen pelottelemisena. (...)

Järjestyslaki 4 luku 14 §

Kissanomistajan on pidettävä huolta siitä, ettei kissa pääse kytkemättömänä kuntopolulle tai muulle sen kaltaiselle juoksuradalle eikä lainkaan yleiselle uimarannalle, lasten leikkipaikaksi varatulle alueelle, toriaikana torille taikka yleiseen käyttöön kunnostetulle ladulle tai urheilukentälle, jollei se ole erikseen sallittua.

Tieliikennelaki 2 luku 46 §

Kotieläimen varominen ja eläinten kuljettaminen tiellä

Ajoneuvon kuljettajan on lähestyessään tiellä olevaa hevosta, karjaa tai vastaavia kotieläimiä noudatettava tarpeellista varovaisuutta ja käytettävä riittävän alhaista nopeutta.

Eläimet, joita kuljetetaan tiellä, on pidettävä kytkettyinä tai niitä on vartioitava siten, etteivät ne aiheuta vaaraa tai kohtuutonta haittaa liikenteelle. Ratsastajan ja eläimen kuljettajan on soveltuvin osin noudatettava ajoneuvon kuljettajaa koskevia säännöksiä.

Järjestyslaki 4 luku 15 §

Ratsastaminen

Ratsastaminen ja hevos- tai muulla vastaavalla ajoneuvolla ajaminen on kielletty kuntopolulla tai muulla sen kaltaisella juoksuradalla, yleiseen käyttöön kunnostetulla ladulla ja urheilukentällä, jollei muuta ole osoitettu. (...).

Kissojen ja muiden lemmikkien pitäminen

Kissaa voi pitää omalla pihalla vapaana ja muualla valvottuna. Kissaa ei saa pitää irrallaan ilman valvontaa pihan ulkopuolella. Lemmikkieläimen heitteillejätto on kielletty. Esimerkiksi kissa on heitteillä silloin kun se on koditon tai se on omistajansa tai haltijansa kotipiirin rajojen ulkopuolella, eikä kenenkään muun hallinnassa tai suorassa valvonnassa. Suora valvonta tarkoittaa käytännössä toimia, joilla omistaja voi puuttua välittömästi kissansa kulkuun tai tekemisiin. (Lemmikkieläinten suojelua koskeva eurooppalaisen yleissopimus, SopS 49/1992).

Kissan on oltava kytkettynä kuntopoluilla ja sen kaltaisilla juoksuradoilla. Kissan omistajan tai haltijan on pidettävä huolta, ettei eläin pääse lainkaan järjestyslaissa erikseen mainituille alueille, kuten uimarannalle, lasten leikkipaikalle, toriaikana to-

rille eikä yleiseen käyttöön kunnostetulle ladulle tai urheilukentälle, jollei se ole erikseen sallittu. (Järjestyslaki 4 luku 14§).

Irrallaan tavatun lemmikin saa ottaa kiinni ja toimittaa kunnalliseen talteenottoaikkaan tai löytöeläinkotiin. Kunnan on huolehdittava alueellaan irrallaan tavattujen ja talteen otettujen kissojen ja koirien sekä muiden vastaavien pienikokoisten seura- ja harrastuseläinten tilapäisen hoidon järjestämisestä.

Metsästyslain (1 luku 5§) mukaan villiintyneeseen kissaan sovelletaan, mitä rauhoittamattomista eläimistä säädetään. Villiintynyt kissa on eri asia kuin omilla teillään oleva lemmikkikissa. Villiintynyt kissa saa kaiken ravinnon luonnosta.

Ratsastus

Ratsastus on lähtökohtaisesti jokamiehenoikeutta, mutta se voi olla maastoa ja tiestöä kuluttavaa. Jokamiehenoikeuteen perustuvan ratsastuksen määrää ei voida ennalta määrittää tai rajoittaa. Jos ratsastus aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa tai häiriötä, siitä tulee sopia maanomistajan kanssa. Haitan aiheutumiseen vaikuttaa muun muassa askellaji, vuodenaika, sää ja maapohjan kestävyys. Toistuva ratsastus metsämaalla voi kuluttaa maastoa ja vaurioittaa puiden juuristoa aiheutta-

en esimerkiksi tyvilahon leviämistä ja muita metsätuhoja. Haitan aiheuttaja vastaa mahdollisesta haitasta.

Ratsastusta varten tarvitaan usein omia erillisiä reittejä. Muuhun kuin ratsastukseen tarkoitettut ulkoilureitit eivät käytännössä juuri sovellu ratsastukseen, koska hevosten kaviot rikkovat reitin pinnan.

Jokamiehenoikeudella tapahtuvan ratsastuksen vaikutukset maankäyttöön tulee arvioida tapauskohtaisesti. Ratsastuksen tarkoituksena voi olla esimerkiksi oma käyttö, seuratoiminta tai liiketoiminta, mutta käyttötarkoituksella ei ole suoranaisesti merkitystä jokamiehenoikeudella toimimisen kannalta. Oleellista on, että jokamiehenoikeudella sallitusta ratsastuksesta ei aiheudu vähäistä suurempaa haittaa.

Ratsastaminen ei useinkaan ole mahdollista erityiseen käyttöön otetuilla alueilla (erityiseen käyttöön otetut alueet, katso s. 10). Ratsastus on järjestyslain nojalla kielletty kuntopolulla ja muulla sen kaltaisella juoksuradalla, yleiseen käyttöön kun-

Ratsastaminen on jokamiehen oikeutta, jos siitä ei aiheudu vähäistä suurempaa haittaa. Kuva: Sonja Holma.

Ratsastaminen on usein kielletty ulkoilureiteillä. Kuva: Suomen Latu.

nostetulla ladulla ja urheilukentällä, jollei muuta ole osoitettu (järjestyslaki 4 luku 14§)

Ratsastaminen yksityisteillä ja metsäteillä on sallittua silloin, kun se ei selvästi lisää tienpidon käyttökustannuksia. Yksitystie ja metsätie voidaan tietyin edellytyksin sulkea esimerkiksi puomilla luvattoman moottori- ja hevosajoneuvoliikenteen estämiseksi. (yksitystiet, katso s. 45).

Hevosta ei saa viedä laiduntamaan toisen maalle ilman maanomistajan suostumusta (rakennuskaari 11 luku 1§), mutta ratsastuksen yhteydessä hevosen voi kuitenkin antaa hamuta luonnonvaraisia kasveja toiselta maalta.

Hevosta saa uittaa vesistöissä ilman vesialueen omistajan suostumusta, mutta yleiselle uimarannalle sitä ei saa viedä (järjestyslaki 4 luku 14–15§). Saman säännöksen mukaan hevosta ei saa viedä leikkipaikalle, kuntopolulle tai muulle vastaavalle juoksuradalle eikä toriaikana torille.

Hyvä käytäntö:

Laajamittainen ratsastustoiminta

Kun jollekin alueelle ohjataan maastoa kuluttavaa ratsastustoimintaa, on ratsastukseen käytettävistä reiteistä yleensä tarpeen sopia maanomistajan kanssa.

Lue lisää: Hevostallityöryhmän raportti.

Hevosien vetämä vaunu tai reki määritellään hevosajoneuvoksi (liikenneministeriön asetus traktorien, moottoriyökköjen ja maastoajoneuvojen ja niiden perävaunujen sekä hinattavien laitteiden rakenteesta ja varusteista 2 luku 7§). Tällöin sen on tieliikenteessä noudatettava ajoneuvoille annettuja säännöksiä. Maastoliikennelaki koskee vain moottorikäyttöisiä ajoneuvoja, eikä sitä sovelleta hevosajoneuvoihin.

Suunnistus

Alueilla joilla voidaan liikkua jokamiehenoikeudella, saa myös suunnistaa. Kiinteiden rastirakennelmien sijoittamiseen on kuitenkin saatava maanomistajan suostumus. Sellaisia suunnistustapahtumia, joista ei aiheudu vähäistä suurempaa haittaa tai häiriötä maanomistajalle tai luonnolle, voidaan järjestää jokamiehenoikeuden puitteissa.

Tietyt suunnistustapahtumat ovat kokoontumislain tarkoittamia yleisötilaisuuksia. Ne edellyttävät ilmoituksen tekemisen poliisille sekä maanomistajan suostumuksen. (järjestetty toiminta, katso s.108).

Suunnistusliitto (www.suunnistusliitto.fi) on määritellyt keskeisimmät suunnistajan ja suunnistustapahtuman järjestäjän vastuut.

Kuva: Suomen Partiolaiset / Tuomas Saulila.

Kiipeily

Kallio- ja jääkiipeilykiipeilyä sekä boulderointia, eli matalalla ilman köysiä tapahtuvaa kiipeilyä, voi harjoittaa siellä missä toimiminen jokamiehenoikeudella on muutoinkin mahdollista. Silloin kun kiipeily edellyttää pysyvien pulttien tai vastaavien kiinnittämistä tai aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa tai häiriötä, toimintaan tarvitaan maanomistajan suostumus.

Kiipeily vaatii toisinaan kallion puhdistamista, jolla tarkoitetaan vähäisen irtaimen, rapautuneen kiviaineksen tai lian poistoa, joka on sallittua jokamiehenoikeudella. Kalliolta ei kuitenkaan saa poistaa sammalta tai jäkälää eikä puustoa ja pensaita saa vahingoittaa ilman maanomistajan suostumusta.

Olhavanvuoren kiipeilypaikka. Vakituiseen käyttöön tarkoitetun reitin tekemiseen ja porapulttien asentamiseen tarvitaan maanomistajan suostumus.

Kuva: Adrian Pollard. Kuvassa Saku Korosuo.

Vesialueelle voi ankkuroitua tilapäisesti vesilain yleiskäyttöoikeudella. Poijuun voi kiinnittyä ellei siitä aiheudu haittaa tai ellei kiinnittymistä ole kielletty. Kuva: Rea Nyström.

Vesillä liikkuminen ja veneily

Vesialueilla liikutaan ja toimitaan vesilain yleiskäyttöoikeudella. Vesilain yleiskäyttöoikeus mahdollistaa vesistöjen yleisen virkistyskäytön, kuten veneilyn.

Vesistöjen yleiskäytöllä tarkoitetaan kaikille kuuluvaa oikeutta kulkea vesialueella ja käyttää sitä laissa säädetyn tavoin ilman vesialueen omistajan suostumusta. Vesilakia koskevan hallituksen esityksen (HE 277/2009) mukaan: kulkemisella tarkoitettaisiin ennen muuta siirtymistä paikasta toiseen. Kulkemisen käsite pitää kuitenkin sisällään myös muut vesistöissä liikkumisen muodot, joihin ei liity siirtymistarkoitusta, kuten esimerkiksi kalastamiseen liittyvä veneily, purjelautailu tai soutelu.

Yleiskäyttöoikeuksien lähtökohtana on, että niiden käyttämisestä ei aiheudu vesialueen omistajalle tai haltijalle taikka muille intressitahoille vähäistä suurempaa haittaa.

Vesistöissä liikkumisesta ei saa aiheutua tarpeetonta vahinkoa, haittaa tai muutakaan häiriötä. Säännös ilmaisee yleiskäyttöoikeuksiin yleisemmin liittyvän periaatteen, jonka mukaan yleiskäytön tulee tapahtua eri tahoille mahdollisimman vähän haittaa aiheuttavalla tavalla. Tämä vaatimus koskee kaikkia vesistöissä liikkumisen muotoja. Huomioon tulee ottaa vesiympäristölle, vesialueen omistajille, rannanomistajille ja muille

vesillä liikkujille aiheutuvat haitat. Siten esimerkiksi loma-asunnon rannan läheisyydessä tapahtuva vesihiihto, vesiskootterilla tai moottorikelkalla edestakainen ajo ei täytä vaatimusta tarpeettoman haitan välttämiseksi.

Vesistöissä kulkemista on pidettävä siten tärkeänä vesistön käyttömuotona, että sen asianmukaisesta käytöstä aiheutuvaa vähäistä haittaa vesialueen omistajille, haltijoille ja muille vesienkäyttömuodoille on pidettävä hyväksyttävänä. Mikäli laissa määrätty yleiskäytön rajat ylitetään, voidaan tähän puuttua jälkivalvonnan ja viime kädessä rikosoikeudellisin keinoin.

Tietäntyyppisten tapahtumien järjestäminen saattaa edellyttää vesiliikennelain (463/1996) mukaista lupaa. Vesiliikennelain 15 § mahdollistaa myös alueellisten rajoitusten asettamisen tietyllä vesialueella, jos se harkitaan tarpeelliseksi liikenteen, ympäristön, kalastuksen tai muun elinkeinon suojaamiseksi taikka yleisen luonnonvirkistyskäytön tai muun yleisen edun vuoksi. Maastoliikennelain 8 §:n nojalla voidaan määrätä alueellisia kieltoja tai rajoituksia moottorikäyttöisen ajoneuvon käyttämiseen jääpeitteisellä vesialueella. Liikenteestä kanavassa ja yleisellä talvitiellä on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään. Kulkemisesta väylän ulkopuolella olevan merkityn pyydäksen yli tai sivuitse säädetään kalastuslaissa (286/1982).

Vesilain yleiskäytön rajoja ei ole laissa täsmällisesti määritelty ja yleiskäytön rajat ylittävä toiminta voidaan yleensä todeta ja siihen puuttua vasta jälkikäteen.

Vesillä liikkumista ei saa tahallisesti estää tai vaarantaa esimerkiksi sijoittamalla kalanpyydyksiä vaarallisiin paikkoihin tai jättämällä ne puutteellisesti merkitsemättä.

Vesistöissä kulkemista voidaan rajoittaa lähinnä vesilain ja vesiliikennelain tarkoittamilla perusteilla.

Oikeustapaus

Korkein oikeus 22.3.1971, taltio 739

Vesistön yleiskäyttö

A oli rakentanut sillan lahden yli. B omisti maata lahden pohjukassa ja vaati sillan poistamista ja A:n tuomitsemista rangaistukseen, koska silta esti B:tä pääsemästä vesitse alueelleen. A omisti sillan takana olevat ranta-alueet ja oli vesialueen osakkaana. B ei ollut vesialueen osakkaana. Näin ollen A:lla oli ollut oikeus ilman erityistä lupaa rakentaa silta, jolla ei suljettu yleistä kulku- ja uittoväylää. Jokaiselle kuuluva oikeus kulkuun vesialueella on voimassa vain siellä, missä vesistöä ei ollut laillisen oikeuden perusteella suljettu.

B:n vaatimukset hylättiin.

Tapauksessa B rinnastettiin oikeudellisesti yleiskäyttäjään ja siten hänellä ei ollut oikeutta myöskään korvauksiin.

Vesilaki 2 luku 3 §

Vesistöissä liikkuminen

Jollei laissa toisin säädetä, jokaisella on oikeus tarpeetonta vahinkoa, haittaa tai häiriötä aiheuttamatta:

- 1) kulkea vesistöissä ja sen jäällä;*
- 2) ankkuroida tilapäisesti vesistöissä;*
- 3) uittaa puutavaraa vesistöissä;*
- 4) uida vesistöissä; ja*

tilapäisesti siirtää valtaväylässä tai yleisessä kulkuväylässä olevia pyydyksiä ja muita irtaimia esineitä, jotka haittaavat kulkemista tai puutavaran uittoa, taikka sellaista väylän ulkopuolella olevaa irtainta esinettä, joka kohtuuttomasti haittaa kulkemista tai estää puutavaran uiton. (...).

Vesiliikennelaki 2 luku 5 §

Vesillä liikkujaa koskevat yleiset velvollisuudet

Jokaisen vesillä vesikulkuneuvolla liikkuvan on noudatettava olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta ja varovaisuutta ja toimittava siten, ettei hän ilman pakottavaa syytä vaikeuta tai häiritse muiden liikkumista vesillä eikä aiheuta vaaraa tai vahinkoa muille taikka vaaraa tai merkittävää tai tarpeetonta haittaa tai häiriötä luonnolle tai muulle ympäristölle, kalastukselle, yleiselle luonnon virkistyskäytölle tai muulle yleiselle tai yksityiselle edulle.

Vesikulkuneuvon kuljettajan on noudatettava vesiliikenteen liikennesääntöjä ja vesiliikennemerkeillä tai valo-opasteilla ilmaistuja määräyksiä, kieltoja ja rajoituksia. (...).

Linnuston suojelun takia asetetut maihinnohurajoi-
tukset koskevat yleensä vain pesimäkautta.
Kuva: ELY Uusimaa/ Jussi Kettunen.

Pysyvien porapulttien asentamiseen tarvitaan maan-
omistajan suostumus. Kuva: Rea Nyström.

Ankkurointi

Vesialueilla ankkurointi on mahdollista vesilain yleiskäyttö-oikeudella. Vesistössä kulkevalla on oikeus käyttää vesialuetta tilapäisenä ankkuroimispaikkana. Ankkurointi liittyy kiinteästi vesistössä kulkemiseen, ja tilapäisyyden kestoa arvioidaan tapauskohtaisesti. *Esimerkiksi veneen pidempiaikaista ankkurointia asunnon tai loma-asunnon uimarannan läheisyyteen ei voida pitää hyväksyttävänä. Pitkäkestoisesta, kuukausia tai jopa vuosia kestävästä ankkuroinnin yhteys kulkemiseen on etäinen eikä siten kuulu yleiskäyttöoikeuden piiriin. Tämä ei estä pitkäaikaista ankkuroitumista vesialueen omistajan suostumuksella (HE 277/2009). Viimeaikoina yleistyneet saunalauteet rinnastetaan ankkuroinnin osalta veneisiin.*

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen (11 luku 62§) mukaan asuntolaivan tai vastaavan pitämisen paikallaan sellaista käyttöä varten, joka ei liity tavanomaiseen retkeilyyn tai veneilyyn, vaatii toimenpideluvan.

Vesialueelle voi sijoittaa pysyvän poijun vesialueen omistajan suostumuksella. Rannan omistaja tai haltija voi tietyin edellytyksin asettaa poijun myös ilman vesialueen omistajan suostumusta (vesilaki 2 luku 5§). Poiju on yksityistä omaisuutta, eikä sitä saa siirtää. Muutkin kuin omistaja, voivat kiinnittyä poijuun, jollei sitä ole erikseen kielletty. Mikäli poijusta on esimerkiksi kilpi *kiinnittyminen kielletty*, kieltä on noudatettava, koska poijun omistaja saa määrätä omaisuutensa käytöstä. Merimerkkiin kiinnittyminen on kielletty (asetus vesikulkuväylien merkitsemisestä 10§).

Piha-alueeseen kuuluva laituri on kotirauhan suojaama, eikä siihen saa kiinnittyä. Piha-alueen ulkopuolella olevaan laituriin voi kiinnittyä ja sille saa nousta ilman omistajan lupaa, ellei kiinnittymistä ole erityisesti kyltillä kielletty ja ellei laituri ole erityisessä käytössä (rakennelmien käyttö, katso s.59).

Luonnonsatamaan saa rantautua, ellei kyseessä ole esimerkiksi piha- tai luonnonsuojelualue.
Kuva: Rea Nyström.

Maihinnousu

Vesillä liikkuja on oikeutettu nousemaan maihin ja käyttämään ranta-aluetta lepoon ja virkistytymiseen siellä missä liikkuminen on muutenkin sallittua jokamiehenoikeudella. Myös saareen voidaan nousta, jos se ei ole kooltaan niin pieni, että se kuuluu kokonaisuudessaan kotirauhan suojaamaan piha-alueeseen. Luonnonsatamia käytetään jokamiehenoikeuden perusteella.

Maihinnousun kieltäminen piha-alueen ulkopuolella on harvoin mahdollista ja silloinkin lähinnä vain viranomaisen päätöksellä. Luonnonsuojelulaki (5 luku 36 §) kieltää lakiin nojautumattoman maihinnousun kieltävän kyltin asettamisen. Rantaan vedetystä veneestä ja sen lähipiiristä voi poistua. Veneiden kiinnittämistä varten ei saa porata pultteja ilman maanomistajan suostumusta.

Erityiseen käyttöön otetuilla alueilla alueen pitäjä voi alueen käyttötarkoitus huomioon ottaen antaa määräyksiä alueen käytöstä. Esimerkiksi yleisillä uimarannoilla ja venevalkamissa rantautuminen veneillä, kanooteilla ja vastaavilla voidaan kieltää turvallisuussyistä. Myös luonnonsuojelualueilla voi olla maihinnousurajoituksia lintujen ja hylkeiden pesimä- ja lisääntymisaikaan.

Vesilaki 2 luku 5 §

Rakennelman sijoittaminen toisen vesialueelle

Rannan omistajalla tai haltijalla on yksityistä tarvettaan varten oikeus sijoittaa rannan edustalle vesistöön, vaikka hän ei ole vesialueen omistaja tai osakas, veneen kiinnityspaalu tai -poiju taikka rakentaa rantaansa toisen vesialueelle ulottuva laituri, venevaja tai muu näihin verrattava rakennelma. Oikeuden edellytyksenä on, että rakennelman tekeminen tai käyttäminen ei edellytä 3 luvun 2 tai 3 §:n nojalla lupaa ja se voi tapahtua tuottamatta vesialueen omistajalle vahinkoa tai huomattavaa haittaa. Tällaista oikeutta ei kuitenkaan ole erityiseen käyttöön otetulla vesialueella.

Melontatapahtuma voidaan järjestää yleiskäyttöoikeudella ilman vesialueen omistajan lupaa. Toiminta ranta-alueella voi edellyttää kokoontumislain mukaista menettelyä. Kuva: Suomen Latu.

Tapahtumat vesialueella

Jokamiehenoikeudella saa järjestää yksittäisiä melonta- tai soututapahtumia ilman vesialueen omistajan suostumusta, jos tapahtumasta ei aiheudu vesilain tarkoittamaa haittaa eikä tapahtuma ole kokoontumislain tarkoittama tilaisuus.

Moottorikäyttöisillä vesikulkuneuvoilla tapahtuvan kilpailun tai harjoituksen toistuva tai pysyvä järjestäminen samassa paikassa ei kuulu yleiskäyttöoikeuden piiriin, vaan vaatii vesialueen omistajan suostumuksen lisäksi kunnan ympäristöviranomaisen luvan (vesiliikennelaki 5 luku 21 §).

Oikeustapaus

Korkein oikeus 1961 II 50

Vesistön yleiskäytön estäminen

Rannanomistaja, joka oli ilman muiden osakkaiden suostumusta rakentanut yhteiseen vesialueeseen piikkilanka-aidan estääkseen naapureiltaan pääsyn rantansa edustalle ruovikkoon raivaamaansa väylään ja uintipaikkaan, veloitettiin poistamaan aita.

Arviointia:

Rannanomistajalla ei ollut laillista perustetta piikkilanka-aidan rakentamiseen, vaan kyse oli pelkästään kiusantekomielessä tapahtuneesta toisten ranta-alueen käyttäjien pääsyn estämisestä ranta-alueelle. Laillinen peruste olisi ollut esimerkiksi laidunalueen aitaaminen. Tällöinkin aita olisi tullut rakentaa rannanomistajan maa-alueelle, ei yhteiselle vesialueelle.

Vesihiihto kuuluu vesistöjen yleiskäyttöoikeuteen. Vesikulkuneuvojen käyttöä on kuitenkin mahdollista rajoittaa. Kuva: Antti Lehtonen.

Hyvä käytäntö:

Vesillä ajaminen asutuksen läheisyydessä

Vesihiihto ja vesiskootterilla ajaminen kuuluvat yleiskäyttöoikeuden piiriin, mutta ne voivat aiheuttaa haittaa tai häiriötä. Pidempiaikaista ajamista onkin hyvä välttää asutuksen välittömässä läheisyydessä haittojen ehkäisemiseksi.

Vesiliikennelaki 5 luku 21 §

Lupa kilpailuihin ja harjoituksiin

Moottorikäyttöisellä vesikulkuneuvolla suoritettavien kilpailujen tai harjoitusten toistuvaan tai pysyvään järjestämiseen samalla vesialueella on haettava, sen lisäksi mitä luvanvaraisuudesta säädetään muualla laissa, kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lupa. Lupaa ei kuitenkaan tarvita tätä tarkoitusta varten asemakaavassa varatulle alueelle tai alueelle, jolle on annettu ympäristönsuojelulaissa tarkoitettu ympäristölupa. Lupa on haettava myös yksittäisen tapahtuman järjestämiseen, jos tapahtumasta on odotettavissa merkityksellisiä ympäristöhaittoja.(...).

Tässä pykälässä tarkoitetun luvan myöntämisen edellytyksenä on, että tapahtuma täyttää riittävät turvallisuuden vaatimukset ja ettei toiminnasta aiheutu kohtuutonta haittaa luonnolle tai muulle ympäristölle, kalastukselle, yleiselle luonnon virkistyskäytölle tai muulle yleiselle edulle. Lupa voidaan myöntää vain, jos vesialueen omistaja on antanut siihen suostumuksensa.(...).

Oikeustapaus

Korkein hallinto-oikeus 1982-II-99:

Vesistön yleiskäyttö/moottoriveneiden nopeuskilpailut

Korkein hallinto-oikeus katsoi ratkaisussaan, ettei moottoriveneiden nopeuskilpailujen järjestäminen ollut vesilain 1 luvun 24 §:ssä tarkoitettua vesistön yleiskäyttöä. Vesialueen osakkailla oli näin ollen oikeus kieltää kilpailut. Päätösvallan käyttäminen asiassa kuului kalastuslain 68 §:n 1 momentin nojalla kalastuskunnan kokoukselle. Kun vesialueen omistaja ei ollut antanut suostumusta vesialueen käyttämiseen puheena olevaan tarkoitukseen, ei nimismiehellä ollut oikeutta myöntää lupaa kilpailujen järjestämiseen.

Vesiliikenteen rajoituksia

Vesiliikennettä voidaan rajoittaa viranomaisen päätöksellä. Vesikulkuneuvoilla liikkuminen voidaan kieltää tai sitä voidaan rajoittaa tietyllä vesialueella. Yleisiä kulkuväyliä koskevista rajoituksista päättää liikennevirasto, ja muita vesialueita koskevista kielloista ja rajoituksista toimivaltainen elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus. Muualla kuin merenkulkuväylille on annettu yli 600 vesiliikennerajoitusta. Kielto tai rajoitus on merkittävä vesialueelle tai sen läheisyyteen.

Myös tiettyä vesikulkuneuvotyyppiä koskevat aluekohtaiset kiellot tai rajoitukset ovat mahdollisia, jos tietystä kulkuneuvosta aiheutuu erityisen huomattavaa haittaa luonnolle tai ympäristölle (vesiliikennelaki 4 luku 16§).

Uiminen

Vesistössä uiminen on osa vesialueiden yleiskäyttöoikeutta ja jokamiehenoikeutta. Vesistössä uiminen kuuluu yleiskäyttöoikeuden piiriin. Uimaan mennessä ei saa kulkea toisen piha-alueen läpi, loukata kotirauhaa tai aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa tai häiriötä. Autolla rantaan tuloa säätelevät muun muassa maastoliikennelaki ja yksityistielaki.

Laiturilta voi käydä uimassa, jos se ei sijaitse piha-alueella eikä se juuri sillä hetkellä ole laiturin omistajan omassa käytössä (rakennelmien käyttö, katso s. 59). Laiturissa olevat asuttavat alukset, kuten hytilliset veneet, nauttivat kotirauhansuojaa.

Yleinen uimaranta

Yleinen uimaranta on tarkoitettu kaikkien käyttöön pääasiassa uimista ja rannalla oleskelua varten.

Hevosten, koirien, kissojen ynnä muiden koti- tai lemmikkieläinten vieminen yleiselle uimarannalle ja niiden uittaminen siellä on kielletty (järjestyslaki 4 luku 14§).

Uimarannan järjestyssäännössä voidaan antaa ohjeita rannan käytöstä. Esimerkiksi veneily ja melominen yleisellä uimarannalla voidaan turvallisussyistä kieltää (järjestyssääntö, katso s. 121).

Vesistössä uiminen ja virkistäytyminen kuuluvat jokamiehenoikeuteen. Kuva: Antti Lehtonen.

Vesiliikennelaki 4 luku 15 §

Tietyillä vesialueilla vesikulkuneuvoilla liikkuminen voidaan kieltää määräajaksi tai toistaiseksi taikka rajoittaa sitä, jos kieltö tai rajoitus harkitaan tarpeelliseksi liikenteen, ympäristön, kalastuksen tai muun elinkeinon suojaamiseksi taikka yleisen luonnon virkistyskäytön tai muun edun vuoksi. Yleisiä kulkuväyliä koskevista kielloista ja rajoituksista päättää merenkululaitos ja muita vesialueita koskevista kielloista ja rajoituksista toimivaltainen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.(...).

Muinaismuistolaki 3 luku 20 §

Merestä tai vesistöstä tavattu laivan tai muun aluksen hylky, joka voidaan olettaa vähintään sadan vuoden vanhaksi, tai sellaisen hylyn osa on rauhoitettu. Hylystä ja sen osasta on soveltuvin osin voimassa, mitä kiinteästä muinaisjäännöksestä on säädetty.

Esineet, jotka tavataan I momentissa tarkoitetusta hylystä tai ovat ilmeisesti sellaisesta peräisin, kuuluvat lunastuksetta valtiolle, ja on niistä muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä irtaimista muinaisesineistä on säädetty.

Joka löytää edellä tässä pykälässä tarkoitetun hylyn tai esineen, ilmoittakoon siitä viipymättä muinaistieteelliselle toimikunnalle (nyk. I 2/201 I Museovirasto).

Sukeltaminen on vesialueiden yleiskäyttöä ja jokamiehen oikeutta. Kuva: Mikko Saareila.

Sukeltaminen

Sukeltaminen on vesialueiden yleiskäyttöä ja jokamiehen oikeutta. Erilaisia sukeltamisen harrastusmuotoja ovat snorkkelisukellus, vapaasukellus, sukelluskalastus ja laitesukellus. Sukeltamisesta ei ole erikseen säädetty, ja se on sallittua vesilain yleiskäyttöoikeuden perusteella kaikissa vesistöissä.

Sukeltamista koskevia rajoituksia on lähinnä rajavyöhykkeillä, suojelualueilla ja rauhoitettujen hylkyjen läheisyydessä.

Sukeltaminen erityiskohteissa

Laivan hylt

Sataa vuotta nuorempiin hylkyihin sukeltamista ei ole lähtökohtaisesti rajoitettu. Siten viime sotien aikana uponneisiin aluksiin saa sukeltaa. Sota-alusten hylt ja niihin kuuluvat esineet ovat edelleen puolustusvoimien omaisuutta, joten niihin kajoaminen ilman lupaa on kiellettyä. Tämä perustuu asetukseen puolustusvoimille kuuluneen tavaran löytämisestä ja pelastamisesta.

Alle satavuotiailla hylkyillä voi olla edelleen omistaja. Niistä ei saa nostaa esineistöä ylös ilman lupaa.

Hyvä käytäntö:

Sukelluspaikan valinta

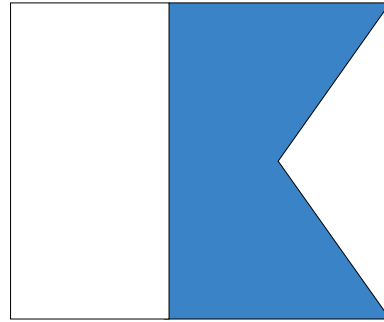
On tärkeää, että sukeltaessa vältetään väylällä tapahtuvan veneliikenteen tarpeetonta häiritsemistä.

Osa sota-alusten hylkyistä on määrätty sukelluskieltoon historiallisen arvon, hautarauhan tai hyllyn vaarallisuuden perusteella. Vuonna 1997 laaditulle listalle kuuluvat kuljetusalus Hindenburg, miinalaivat Königin Luise ja Ladoga, sukellusvene M-97, avomeriraivaaja M-451, kuljetuslautta MFP-498 ja sukellusveneentuhooja UJ-117. Sukelluslupaa näille kohteille voi anoa Sotamuseosta.

Yli 100-vuotiaat hylt ovat muinaismuistolain perusteella rauhoitettuja. Lähtökohtaisesti niille saa kuitenkin sukeltaa, mutta hylkyihin tai niihin kuuluviin esineisiin kajoaminen on kiellettyä. Erittäin arvokkaiden hylkyjen suojelemiseksi on neljälle hyllylle (Gråharunan hylky Korppoossa, St:Nikolai Kotkassa sekä St:Mikael ja Vrouw Maria Nauvossa) määrätty muinaismuistolain perusteella suoja-alueet, joilla sukeltaminen edellyttää Museoviraston myöntämää lupaa.

Kaivokset ja louhokset

Kaivostoiminnan ollessa käynnissä louhosalue on erityiseen käyttöön otettu alue, jossa jokamiehenoikeutta ei voi käyttää. Toiminnan loputtua toiminnanharjoittajan velvollisuus on saattaa alue yleisen turvallisuuden vaatimaan kuntoon, jonka jälkeen alue voi vapautua muuhun käyttöön. Vanhoissa kaivoksissa sukellaan omalla vastuulla.

Suoja-alueet

Suomenlahdella ja Saaristomerellä on 19 suojaluetta, joilla aluevalvontalaki kieltää muun muassa laitesukeltamisen ilman puolustusvoimien myöntämää lupaa. Aikaisemmin sukellusrajoitukset koskivat ainoastaan ulkomaiden kansalaisia ja Suomen kansalaiset saivat sukeltaa suojalueilla vapaasti. EU-jäsenyyden asettamien yhdenvertaisuusvaatimusten vuoksi lupa vaaditaan nyt kaikilta (suoja-alueet Suomen rannikolla, katso s.53).

Suoja-alueiden lisäksi Puolustusvoimat rajoittaa sukeltamista ja muuta liikkumista ampuimalueillaan.

Rajavyöhyke

Rajavyöhykkeellä sukeltamiseen ei tarvitse erityistä lupaa, mikäli vesialue on pelkästään Suomen rajavyöhykkeen sisällä, jolloin voimassaoleva rajavyöhykelupa riittää (rajavyöhyke, katso s.54).

Lähtökohtaisesti sukeltaminen rajavyöhykkeellä rajavedessä on kiellettyä (laki rajavartiolaitoksesta 51 ja 52 §). Tällä pyritään muun muassa siihen, ettei luvatonta valtakunnanrajan ylitystä tapahdu vahingossakaan.

Sukeltamisesta veneilijöille kertovana varoitusmerkkinä käytetään Suomessa meriteiden sääntöjen (30/1977) mukaisesti merenkulun kansainvälisen viestilippu A:n muotoista levyä.

Kaivoslaki 116 §

Asiattomien pääsyn estäminen ja alueen pelastustoimen yksiköiden opastaminen kohteessa Kaivostoiminnan harjoittajan tulee huolehtia rakenteellisin toimenpitein tai toiminnan luonteen nähtä riittävän tehokkaalla muulla tavalla asiattomien pääsyn estämisestä kaivokseen ja kaivosalueelle.

Kaivoslaki 143 §

Alueen kunnostaminen

Kaivostoiminnan harjoittajan on viimeistään kahden vuoden kuluttua kaivostoiminnan päättymisestä saatettava kaivosalue ja kaivoksen apualue yleisen turvallisuuden vaatimaan kuntoon, huolehdittava niiden kunnostamisesta, siistimisestä ja maisemoinnista sekä suoritettava kaivosluvassa ja kaivosturvallisuusluvassa määrätyt toimenpiteet.

Jokaisella kätköllä on siitä vastaava omistaja.
Kuva: Antti Lehtonen.

Hyvä käytäntö:

Kätkön tekeminen

Kätköstä on syytä sopia maanomistajan kanssa, jos kätkön etsimisestä voi aiheutua haittaa tai häiriötä. Sopiminen turvaa myös kätkön pysyvyyden. Jos kätkön etsintä aiheuttaa maaston kulumista, kätkön tekijän tulisi poistaa kätkö. Geokätköilijät ovat sopineet Metsähallituksen kanssa kätkön piiloutuksen ilmoitusmenettelystä kansallispuistoissa, luonnonpuistoissa ja muilla luonnonsuojelualueilla.

Lue lisää: www.geocache.fi.

Geokätköily ja lodjaus

Geokätköjä voi piilottaa ja etsiä siellä missä jokamiehenoikeudella liikkuminen on muutoinkin sallittua. Geokätköily on harrastus, jossa etsitään maastoon piilotettuja kätköjä internetistä saatavien koordinaattien ja GPS-paikantimen avulla. Etsittävät kohteet ovat tavallisesti muovirasioita, joiden koko vaihtelee filmipurkista suurehkoon pakasterasiaan. Lodjauksessa etsitään maastoon piilotettuja kohteita johtolankojen avulla.

Jokaisella geokätköllä on omistaja, joka vastaa kätköstä. Koska piilotettavat kohteet ovat pieniä, ei kätköjä voida pitää jätelain tarkoittamana roskaamisena.

Maanomistajan ei tarvitse ottaa kätköjä huomioon toiminnassaan, eikä hän vastaa kätköille esimerkiksi metsätöiden yhteydessä koituvista vahingoista. Jos maanomistaja puuttuu kätkörasiaan, sitä tulisi kohdella löytötavarana.

Haittaa aiheuttamattomia geokätköjä voi piilottaa ja etsiä jokamiehenoikeudella. Kuva: Suomen Latu.

Väri- ja muovikuulasota

Väri- ja muovikuulasodan harrastuspaikkoina toimivat yleensä peliä varten rakennetut kentät, suljetut rakennetut ympäristöt ja metsät.

Harrastus edellyttää toisinaan rakenteiden tekemistä tai jo olemassa olevien rakenteiden käyttöä, ja se saattaa aiheuttaa roskaantumista. Lisäksi pelialue tulisi peliaikana turvallisuussyistä pystyä sulkemaan ulkopuolisten kulkemiselta. Väri- ja muovikuulasota edellyttää siten yleensä maanomistajan suostumuksen.

Lennoikkien lennättäminen

Lennokkeja lennätetään avoimilla alueilla, kuten pelloilla ja vesistöjen tuntumassa. Lennokkeja saa lennättää alueilla, joissa liikkuminen on mahdollista jokamiehenoikeudella.

Lennokit saattavat joskus lentää nousevien il-mavirtausten mukana tai laitehäiriöiden vuoksi ei-toivottuihin paikkoihin. Maastosta löytyneen lennokin talteenottoon sovelletaan löytötavaral-akia (2 luku 4§). Sen mukaan lennokin talteenottajan tulee ilmoittaa löydöstä omistajalle tai toimittaa löytötavara poliisille.

Hyvä käytäntö:

Lennoikkien lennättäminen asutuksen lähellä

Lennätettäessä lennokkeja lähellä asutusta Ilmai-luliitto ja lennokkikerhot pitävät tärkeänä pyytää maanomistajan suostumuksen toiminnalle, sillä osa koneista on melko äänekkäitä, ja ne saattavat aiheuttaa häiriötä.

15 Luonnonvarojen hyödyntäminen

Jokamiehenoikeudella voidaan muun muassa poimia luonnonvaraisia kasveja ja sieniä, etsiä kaivoskivennäisiä ja kalastaa.

Marjoja saa kerätä jokamiehenoikeudella. Kuva: YHA Kuvapankki / Mikko Kuusinen.

Rikoslaisissa on säädetty oikeudesta hyödyntää luonnonvaraisia kasveja ja muita vastaavia luonnontuotteita. Luonnonsuojelulailla rauhoitettujen kasvien kerääminen on kielletty. Kaivoskivennäisten etsimisestä säädetään kaivoslailla ja maa-ainesten otosta maa-aineslailla.

Aiemmassa rikoslaisissa oli tärkeä jokamiehenoikeuksia rajaava säännös. Siinä oli pitkä tyhjentävä luettelo rangaistavan haaskauksen kohteista. Hallituksen esityksessä rikoslain muuttamiseksi (66/1988) on kuvattu luonnontuotteiden hyödyntämiseen liittyviä jokamiehenoikeuksia seuraavasti:

Haaskauksesta rangaistaan sitä, ”joka toisen maalla, ilman laillista oikeutta, tahallaan on kaatanut kasvavan puun tahi vahingoittanut sitä anastaakseen sen tai osan siitä itselleen tai toiselle taikka mainitussa aikomuksessa ottanut kuivunutta tai tuulen kaatamaa puuta taikka kasvavasta puusta varpuja, oksia, juuria, tuohia, kuoria, lehtiä, niiniä, pihkaa, terhoja, käpyjä tai pähkinöitä taikka niittänyt ruohoa taikka ottanut sammalta, jäkälää, turvetta, multaa, savea, hiekkaa, soraa tai kiveä”. Koska luettelosta on tarkoituksella jätetty pois marjat, sienet ja kukat, on näiden kerääminen toisen maalta yleensä luvallista, jollei tekijä syyllisty esimerkiksi luvattomaan

tien ottamiseen (RL 33:11) tai kotirauhan rikkomiseen (RL 24:1). Nykyisen rikoslain 33 luvun 1 §:ssä lueteltuihin rangaistaviin tekoihin ei kuulu myöskään maassa olevien kuivien risujen tai maahan pudonneiden käpyjen tai pähkinöiden ottaminen. Rikoslain 11 luvun 1 §:n kiellot koskevat kaikkea toisen omistamaa maata.

(...). Tällä esityksellä ei ole tarkoitus muuttaa jokamiehenoikeuksien laajuutta. Ehdotettu sääntely ainoastaan nykyaikaistaisi ja lyhentäisi lakitekstiä nykyiseen verrattuna. (...).

Jotta voimassa olevan lain pitkistä kiellettyjen tekosten luettelosta voitaisiin luopua, käytettäisiin nykyiseen verrattuna käänteistä kirjoitustapaa. Ehdotetussa 13 §:ssä mainittaisiin vain tärkeimmät niistä luonnon tuotteista, joiden kerääminen olisi sallittua. Luettelo ei

olisi tyhjentävä, vaan säännös koskisi myös, jäkälää ja sammalta lukuun ottamatta, "muiden sellaisten luonnontuotteiden" keräämistä. Niitä voisivat olla esimerkiksi erilaiset villit yrtit ja maustekasvit.

Sitä vastoin ehdotuksen mukaan olisi edelleen rangaistavaa hakkuujätteiden kerääminen. Myöskään tuulen kaatamassa tuoreessa rungossa kiinni olevien oksien ottaminen ei olisi sallittua.

Muualla laissa on eräitä rajoituksia, jotka supistavat jokamiehen oikeuksia enemmän kuin ehdotettu 13 §. (...).

(Toim. huom: ehdotettu 28 luku 13 § muuttui lain hyväksymisen yhteydessä 28 luku 14 §:ksi.)

Marjanpoiminta ja sienestys

Luonnonvaraisia marjoja ja sieniä voi poimia jokamiehenoikeudella. Maanomistaja ei voi varata luonnonmarjoja tai sieniä omaan käyttöönsä kiellemällä alueella oleskelun tai keräämisen, ellei kyseessä ole tosiasiallisesti erityiseen käyttöön otettu alue.

Suomen marjasadosta poimitaan keskimäärin vuosittain noin 3–10 %, josta kolmannes on kaupallista keruuta. Syötävistä sienistä kerätään noin 3 %. Marjastuksella ja sienestyksellä on huomattavaa aluetaloudellista arvoa sekä virkistysarvoa.

Laissa ei ole määritelty, kuinka läheltä pihapiirejä luonnontuotteita saa kerätä. Välimatkaa ei voida määritellä myöskään näköetäisyydellä tai muulla vastaavalla määreellä maaston muotojen,

Hyvä käytäntö:

Järjestetty marjanpoiminta

Marjanpoiminnan järjestäjien on tärkeä ohjeistaa marjanpoimijansa siten että poiminen tapahtuu kasvustoa vahingoittamatta, marjat poimitaan kypsinä, kotirauhaa ei häiritä ja tie- ja maastoliikenne säännöksiä noudatetaan.

metsäisyyden ja muuten vaihtelevien olosuhteiden vuoksi. Kotirauhansuoja suojaa piha-alueita myös marjanpoimijoilta (kotirauhan suojaamat alueet, katso s. 20).

Marjojen ja sienien poimimisoikeutta ei ole rajoitettu kansalaisuuden tai asuinpaikan perusteella. Marjoja ja sieniä saa kerätä tulonhankkimistarkoituksessa.

Sisäasiainministeriön laaja-alainen työryhmä selvitti ulkomaalaisten marjanpoimintaan liittyviä kysymyksiä. Työryhmä katsoi, ettei ulkomaalaisten marjanpoimintaoikeuksia ole syytä pyrkiä rajoittamaan. Sen sijaan poimijoiden ohjeistusta tulee lisätä. (Metsämarjanpoimijat. Sisäasiainministeriön julkaisu 14/2007).

Puiden marjoja saa kerätä jokamiehenoikeudella, jos kerääminen ei vahingoita puuta.

Kuva: YHA Kuvapankki / Aarno Torvinen.

Luonnonsuojelualueilla voi luonnonpuistoja lukuun ottamatta pääsääntöisesti poimia marjoja ja hyötysieniä.

Marjojen ja sienien viljely metsässä

Marjoja ja sieniä voidaan viljellä myös metsämaalla. Tällöin niiden elinolosuhteita ja satoisuutta parannetaan käyttämällä erityisiä tuotantopanoksia kuten maanmuokkausta, kitkemistä, lannoitusta tai kasvuston hoitoa.

Erityiseen käyttöön otetun metsämaalla sijaitsevan viljelmän tulee erottua selvästi luonnonvaraisista oloista, jotta jokamiehenoikeudella harjoitettava marjastus ja sienestys syrjäytyvät. Esimerkiksi pelkkä metsän lannoitus ei tee tavallisesta metsämaasta sellaista viljelmää, joka syrjäyttäisi jokamiehenoikeuden. Sieni- tai marjaviljelmän voi aidata erityisen käytön osoittamiseksi.

Oikeustapaus

Korkein oikeus 1920 II 114:

Maanomistaja, joka oli ottanut puolukanmarjastajilta näiden keräämät puolukat, tuomittiin oman kädenoikeudesta.

Rikoslaki 28 luku 14 §

Jokamiehenoikeuksista

Tämän luvun säännökset eivät koske maassa olevien kuivien risujen, maahan pudonneiden käpyjen tai pähkinöiden taikka luonnonvaraisen marjojen, sienten, kukkien tai jäkälää ja sammalta lukuun ottamatta, muiden sellaisten luonnontuotteiden keräämistä toisen maalta.

Poikkeuksia

Lakka

Maa- ja metsätalousministeriö voi kieltää metsämarjojen tai muiden niihin verrattavien luonnonvaraisten tuotteiden keruun valtion maalta sellaisilla alueilla Lapin läänissä, joissa sillä on paikallisen väestön toimeentulon kannalta huomattavaa taloudellista merkitystä (Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa 1§). Lakia on sovellettu ainoastaan lakan poimimiseen viimeksi 1990-luvun alussa.

Tyrni

Tyrnin marjojen keräämistapaa ja ajankohtaa rajoitettiin aiemmin luonnonsuojeluasetuksen nojalla. Asetuksen muutoksen myötä rajoitukset poistuivat vuoden 2006 alussa.

Puiden marjat

Luonnonvaraisia marjoja saa poimia jokamiehenoikeudella (rikoslaki 28 luku 14§). Laissa ei ole tarkemmin määritelty luonnonmarjoja tai sitä missä ne kasvavat (puussa, pensaassa vai muunlaisessa kasvissa). Puissa kasvavia marjoja voi vakiintuneen käytännön mukaan poimia puuta vahingoittamatta.

Katajanmarjat määritellään biologisesti kävyiksi, mutta käytännössä ne mielletään marjoiksi ja onkin katsottu, että niiden kerääminen jokamiehenoikeudella olisi sallittua rikoslain 28 luvun 14§:n tarkoittamina muina sellaisina luonnon tuotteina.

Jäkälää ja sammalta ei saa kerätä ilman maanomistajan suostumusta. Kuva: Suomen Latu.

Luonnonvaraisten kasvien keräily

Luonnonvaraisia rauhoittamattomia kukkia, yrttejä ja muita vastaavia kasveja voi poimia jokamiehenoikeudella, elleivät ne ole luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettuja.

Kasvien kerääminen ja siirto pienessä mittakaavassa myös juurineen esimerkiksi herbaarioon on sallittua. Toisen maahan ei kuitenkaan saa jättää pysyviä jälkiä siten, että aiheutetaan vähäistä suurempaa haittaa maanomistajalle. Siitä missä mitataavassa kasvien poimiminen tai siirto ilman maanomistajan suostumusta on mahdollista, ei ole erikseen säädetty. Kasvuston niittäminen ei ole jokamiehenoikeutta.

Sammalta ja jäkälää ei rikoslain perusteella voi kerätä ilman maanomistajan suostumusta.

Näsiän, sinivuokon, kevätesikon, kevätlinnunherneen, valkolehdokin, imikän ja puu- ja pylväsmäisen katajan kaupustelu oli aiemmin kielletty. Kielto kumottiin vuonna 2006 voimaan tulleella luonnonsuojeluasetuksen muutoksella. Sen jälkeen kaikki kasvilajit ovat olleet joko rauhoitettuja tai rauhoittamattomia.

Rauhoitetut kasvit

Lailla rauhoitetun kasvin tai sen osan poimiminen, kerääminen, irti leikkaaminen, juurineen ottaminen tai hävittäminen on kielletty. Sama koskee soveltuvien osien myös rauhoitetun kasvin siemeniä. Rauhoitetut kasvit on lueteltu liitteessä 2.

Rauhoitussäännöksistä voidaan joissain tapauksissa poiketa, jos lajin suojelutaso säilyy suotuisana. Koko maata koskevan poikkeuksen myöntää ympäristöministeriö ja alueellisen poikkeuksen alueellinen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (luonnonsuojelulaki 6 luku 48§).

Rauhoittamattomia ruohovartisia kasveja saa kerätä jokamiehenoikeudella.

Kuva: YHA Kuvapankki / Tapio Heikkilä.

Kuivastakaan puusta ei saa taittaa oksia nuotiota tai muuta tarkoitusta varten. Kuva Suomen Latu.

Kääpien kasvutavasta riippuu, voiko niitä kerätä siten, ettei keräämisestä aiheudu vahinkoa puulle. Kuva: Suomen Latu.

Muiden luonnontuotteiden keruu

Puiden oksat, havut, neulaset, lehdet, tuohi ja kaarna

Eläviä tai kuolleita puita ei saa kaataa tai vahingoittaa eikä niistä saa ottaa varpuja, oksia, juuria, tuohia, kuoria, lehtiä, niiniä, pihkaa tai muita puun osia ilman maanomistajan suostumusta. Myös maahan kaatuneen puun ottamiseen tarvitaan maanomistajan suostumus.

Koska pienikin taimi on tuleva puu, ei puun taimien siirtäminen ole mahdollista jokamiehenoikeudella.

Maahan pudonneita risuja, lehtiä, neulasia, tuohtia ja kaarnaa voi kerätä jokamiehenoikeudella.

Kävyt, terhot ja pähkinät

Puussa olevia käpyjä tai pähkinöitä ei voi ottaa ilman maanomistajan suostumusta. Jos käpyjä tai pähkinöitä on maassa, niitä voi kerätä (rikoslaki 28 luku 14§).

Käävät

Kääpien keräämisestä ei ole säädetty. Käävät ovat luonnonvaraisia sieniä ja sienien kerääminen kuuluu jokamiehenoikeuksiin. Kääpien kasvutapa vaihtelee, ja puussa kasvavan käävän saa irrottaa vain puuta tai kantoa vahingoittamatta. Esimerkiksi pakurikäpää on kasvutavaltaan sellainen, että sen irrottaminen puuta vahingoittamatta ei ole mahdollista. Monivuotiset käävät kasvavat keruun jälkeen takaisin. Luonnonsuojelulailla rauhoitettuja kääpiä ei saa kerätä.

Luonnonsuojelulaki 6 luku 42 §

Kasvilajien rauhoittaminen

Jos luonnonvaraisen kasvilajin olemassaolo käy uhatuksi tai rauhoittaminen muusta syystä osoittautuu tarpeelliseksi, voidaan tällainen laji rauhoittaa asetuksella koko maassa tai jossakin osassa maata. Rauhoitetun kasvin tai sen osan poimiminen, kerääminen, irtileikkaaminen, juurineen ottaminen tai hävittäminen on kielletty. Sama koskee soveltuvien osin rauhoitetun kasvin siemeniä.

Lintujen munat, pesät ja sulat

Lintujen pesien ja munien vahingoittaminen sekä munien kerääminen on kiellettyä (luonnonsuojelulaki 6 luku 39§). Myös riistalintujen pesintä on rauhoitettu (metsästyslaki 5 luku 37§).

Euroopan neuvoston luonnonvaraisten lintujen suojelusta antaman direktiivin (79/409/ETY) eli ns. lintudirektiivin mukaisesti lintujen munien ottaminen luonnosta ja munien hallussa pitäminen tyhjinäkin on kiellettyä. Lisäksi direktiivi kieltää luonnonvaraisten lintujen pesien ja munien tahallisen tuhoamisen tai vahingoittamisen sekä pesien siirtämisen ja haltuunoton. Direktiivin säännökset on sisällytetty luonnonsuojelulakiin.

Direktiivin mukaisesti kaikkien luonnonvaraisten lintulajien myynti, kuljetus ja hallussa pitäminen myyntiä varten on kiellettyä. Vastaavasti elävien ja kuolleiden lintujen sekä kaikkien niiden helposti tunnistettavien osien tai linnuista valmistettujen tuotteiden myytäväksi tarjoaminen on kiellettyä.

Lierot eli onkimadot

Lierojen eli onkimatojen etsimisestä ei ole erillisiä säädöksiä. Niitä voi vähäisessä määrin kaivaa toisen maalta, jos siitä ei jää pysyviä jälkiä eikä aiheudu vahinkoa.

Simpukat ja kotilot

Useat simpukat ja kotilot ovat joko rauhoitettuja tai uhanalaisia erityisesti suojeltavia lajeja ja niiden kerääminen ja pyynti on kielletty. Rauhoittamattomien simpukoiden ja kotiloiden tai niiden kuorien keräämisestä ei ole erikseen säädetty, joten niitä voi kerätä.

Linnun pesien ja munien vahingoittaminen on kiellettyä. Kuvassa linnunpesä laiturilla. Kuva: Rea Nyström.

Muurahaisten kotelot

Muurahaisten koteloiden (ts. muurahaisten munien) keräämisestä ei ole erikseen säädetty. Pesärakennetta ei ole rauhoitettu. Keräämisestä ei saa jäädä pysyviä jälkiä maastoon.

Surviaissääsken toukat

Surviaissääsken toukkien keruusta ei ole erikseen säädetty, ja niitä voidaan kerätä vesistöistä.

Hyvä käytäntö:

Muurahaisten koteloiden keruu

Muurahaiset ovat luonnon toiminnan kannalta tärkeitä. Koteloiden keräämisestä on hyvä sopia maanomistajan kanssa.

Oikeustapaus

Turun HO 27.12.1989, R 88/2198

Turun hovioikeus hylkäsi syytteen näpistyksestä. Kyse oli surviaissääsken toukkien keräämisestä. Syyte näpistyksestä hylättiin, koska luonnossa vapaana liikkuvat eläimet eivät ennen pyydystämistä ole kenenkään omistuksessa ja koska kalastus- ja metsästyslaki eivät koske hyönteisten pyydystämistä.

Veden ottaminen

Vettä saa ottaa henkilökohtaista tarvetta varten vesistöstä ja luonnon lähteestä. Lähde, joka on suojattu rakennelmalla tai muuten eroaa luonnonlähteestä, on erityiseen käyttöön otettu. Kaivosta tai omistajan vakituisesti käyttämästä lähteestä tai muusta erityiseen käyttöön otetusta vesistöstä saa ottaa vettä vain maanomistajan luvalla.

Maanomistajan omistusoikeus koskee kaivossa, vedenottamossa, lähteessä ja tekolammikossa olevaa vettä. Muu avopintainen vesi tai pohjavesi ei sen sijaan voi olla omistusoikeuden kohteena, ja siksi sitä saavat käyttää tilapäisesti muutkin kuin maanomistaja.

Vettä saa ottaa henkilökohtaista tarvetta varten vesistöstä tai luonnonlähteestä.

Kuva: YHA Kuvapankki / Aarno Torvinen.

Kaivoskivennäisten etsiminen

Kaivosmineraalien etsintätöitä voi tehdä jokamiehenoikeudella. Jokaisella on oikeus kaivoslain (2 luku 7§) mukaan ottaa vähäisiä näytteitä toisen alueelta kaivosmineraalien löytämiseksi. Mineraalinäytteitä voi ottaa sieltä, missä jokamiehenoikeudella liikkuminen on muutoinkin mahdollista. Vahinkojen ja vähäistä suuremman haitan aiheuttaminen on kielletty. Kaivosmineraalit luetellaan kaivoslain 1 luvun 2§:ssä. Kaivoslaissa on rajoituksia etsintäoikeuden käyttämiseen (kaivoslaki 2 luku 7§ ja 2 luku 9§).

Vähäisen näytteen ottaminen on määritelty (HE 273/2009) siten, että *näytteenotto saattaa edellyttää maapeitteen poistamista tai kuopan kaivamista, mutta tällaiset tutkimuspaikat on mahdollista ennallistaa siten, että havaittavaa vahinkoa ei jää. (...). Näytteenotto voi tapahtua vasaralla, lapiolla, käsin kannettavalla minikairalla tai sahaamalla timanttilaikalla.*

Rikoslaisissa määritelty hallinnanloukkaussäännös (28 luku 11§) kieltää muun muassa toisen maan kaivamisen. Hallinnan loukkauksena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta. Tämän on katsottu tarkoittavan sitä, ettei toisen maata saa ulkonaisesti muuttaa toiseksi, mutta vähäisiä, haittaamattomia jälkiä voi kuitenkin jäädä.

Vesilaki 2 luku 4 §

Veden ottaminen

Jokaisella on oikeus, muutoin kuin pysyvästi ottaa vettä tai jäätä henkilökohtaista tarvetta varten vesistöstä ja 1 luvun 5 §:ssä mainitun vesialueen rajan ulkopuolella olevalta alueelta, milloin se on veden peittämä. Jokaisella on myös oikeus satunnaisesti ottaa vähäisessä määrin vettä tai jäätä toiselle kuuluvasta norosta tai sellaisesta lähteestä, joka ei ole sen omistajan tai hänen luvallaan muun henkilön vakituisessa käytössä. Muusta veden ottamisesta säädetään 4 luvussa.

Veden 1 momentin nojalla tapahtuvasta ottamisesta ei saa aiheutua alueen omistajalle tai muille oikeuden haltijoille haittaa tai vähäistä suurempaa häiriötä.

Kaivoslaki 2 luku 7 §

Etsintätö

Jokaisella on toisenkin alueella oikeus kaivosmineraalien löytämiseksi tehdä geologisia mittauksia ja havaintoja sekä ottaa vähäisiä näytteitä, jos toimenpiteistä ei aiheudu vahinkoa eikä vähäistä suurempaa haittaa tai häiriötä (etsintätö).

Maa-ainesten otto

Maa-ainesten ottaminen ei lähtökohtaisesti ole jokamiehenoikeutta. Maa-aineet kuuluvat maanomistajalle ja niiden ottoon tarvitaan maanomistajan suostumus.

Tarkkaa määritelmää sille, missä määrin maa-aineksia voidaan ottaa jokamiehenoikeudella, ei ole oikeuskäytännöissä syntynyt. Varkautena tai hallinnan loukkauksena ei vallitsevan käytännön mukaan pidetä esimerkiksi yksittäisten kivien poimimista taskuun. Maa-ainesten tai kivien ottaminen esimerkiksi siten, että maan pois kuljet-

tamiseen tarvitaan kottikärryjä tai peräkärryä, ei ole sallittua. Toisen maata ei saa kaivaa niin, että se muuttuu ulkonaisesti toiseksi (rikoslaki 28 luku 11 §).

Maa-aineslaki säätelee luvanvaraista hiekan, soran, saven, kiven ja mullan ottamista pois kuljetettavaksi. Suuremmassa mittakaavassa maa-ainesten otto maalta tai vedestä jättää jälkiä ympäristöön ja on puuttumista maanomistajan omaisuuteen. Maanomistaja tarvitsee maa-ainesten muuhun kuin kotitarvekäyttöön kunnan viranomaisen myöntämän luvan.

Kalastuslaki 2 luku 8 §

Sen lisäksi, mitä 6 §:n 1 momentissa ja 7 §:n 1 momentissa säädetään kalastamisesta yleisellä vesialueella, on jokaisella oikeus muullakin vesialueella harjoittaa onkimista ja pilkkimistä sekä yhdellä vavalla, kelalla ja vieheellä viehekalastusta, kuitenkin vetouistelua lisäksi yhdellä painovieheellä tai syvääjällä, lukuun ottamatta lohi- ja siikapitoisten vesistöjen koski- ja virtapaikkoja sekä niitä vesialueita, joilla kalastaminen on muun säännöksen nojalla kielletty. Onginta-, pilkintä- ja viehekalastuskilpailuja sekä muita vastaavia järjestettyjä tilaisuuksia varten on saatava myös kalastusoikeuden haltijan lupa.

Kunnassa muutoin kuin tilapäisesti asuva henkilö saa harjoittaa muikun, kuoreen, silakan ja kilohailin pyyntiä verkolla meressä myös yleiseen vesialueeseen kuulumattomalla, kunnassa olevalla vesialueella, joka sijaitsee ulkosaaristossa tai aavaa selkää vastassa. Milloin tällainen vesialue on kylänrajan sisäpuolella, kylässä muutoin kuin tilapäisesti asuva henkilö saa harjoittaa siellä myös koukkukalastusta, ei kuitenkaan pitkällä siimalla. (...).

Kalastuslaki 2 luku 9 §

Jokaisella kylässä muutoin kuin tilapäisesti asuvalla on oikeus saada lupa harjoittaa kotitarve- ja virkistyskalastusta kylänrajan sisäpuolella olevalla vesialueen omistajan osoittamalla alueella ja hänen määräämällään tavalla. Tällaisen luvan saaja on velvollinen suorittamaan siitä vesialueen omistajalle kohtuullisen maksun. Jos maksun määrästä ei sovita, asia voidaan saattaa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ratkaistavaksi.

Kalastuslaki 2 luku 12 §

(...). Enontekiön, Inarin tai Utsjoen kunnassa vakinaisesti asuvilla, jotka harjoittavat ammattikalastusta, kotitarvekalastusta tai luontaiselinkeinoja, on kuitenkin oikeus saada korvauksetta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla. (...).

Kalastuslaki 6 luku 33 §

Pyyntiin asetetut kiinteät ja seisovat pyydykset on merkittävä siten, että ne ovat selvästi muiden vesistöissä liikkuvien havaittavissa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuihin pyydyksiin tulee lisäksi merkitä pyydyksen asettajan nimi ja yhteystiedot sekä kalastusoikeuden osoittava merkki siten, että ne ovat havaittavissa ilman, että pyydystä tarvitsee nostaa vedestä. Edellä säädetystä poiketen kalastusoikeuden osoittavaa merkkiä ei tarvitse kiinnittää pyydykseen sellaisilla alueilla, joilla kalastusoikeuden omistaja ei ole ottanut käyttöön kalastusoikeuden osoittavaa merkkijärjestelmää. (...).

Pilkkiminen kuuluu yleiskalastusoikeuteen. Kuva: YHA Kuvapankki / Pekka Luukkola.

Kalastus

Yleiskalastusoikeudet

Kalastaja liikkuu rannoilla jokamiehenoikeudella ja vesialueilla vesialueiden yleiskäyttöoikeudella. Vesialueen omistajalla on oikeus määrätä kalastuksesta ja ravustuksesta ja harjoittaa sitä omalla alueellaan. Yleiskalastusoikeuden piiriin kuuluaan kalastukseen ei kuitenkaan tarvita vesialueen omistajan lupaa. Yleiskalastusoikeuden perusteella jokaisella on oikeus harjoittaa onkimista ja pilkkimistä sekä viehekalastusta yhdellä vavalla, kelalla ja vieheellä eräin rajoituksin (kalastuslaki 2 luku 8§).

Yleiskalastusoikeuksista onginta ja pilkintä kuuluvat maksuttoman yleiskalastusoikeuden piiriin. Kalastuslaissa maksuttomalla onkimisella tarkoitetaan onkimista, jossa vapa tai siima on onkijan kädessä tai käden ulottuvilla eikä vavassa ole heitokalastukseen soveltuvaa kelaä, eikä vieheenä ole pilkki, uistin, perho tai muu keinotekoinen laite. Maksuttomalla pilkkimisellä tarkoitetaan kalastusta siimaan kiinnitetyllä pystysuunnassa liikuteltavalla pilkillä, siimaa kädessä pitäen tai lyhyehköä heitokalastukseen soveltumatonta vapaa käyttäen.

Kaikkea muuta kalastusta kuin onkimista tai pilkkimistä harjoittavien 18–64-vuotiaiden henkilöiden on maksettava vuosittain valtion kalastuksenhoitomaksu ja viehekalastuksessa tarvittaessa viehekalastusmaksu.

Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnissa asuvilla on oikeus saada Metsähallitukselta korvauksetta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla (kalastuslaki 2 luku 12§).

Järjestetty kalastustapahtuma

Onginta-, pilkintä- ja viehekalastuskilpailuja sekä muita vastaavia järjestettyjä tilaisuuksia varten on saatava kalastusoikeuden haltijan lupa (kalastuslaki 2 luku 8§). Myös opastettu kalastustapahtuma on katsottu kalastusoikeuden haltijan luvan edellyttämäksi järjestetyksi tilaisuudeksi.

Kalastus yleisellä vesialueella

Yleisellä vesialueella meressä sekä Suomen talousvyöhykkeellä on jokaisella Suomessa vakinaisesti asuvalla Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion kansalaisella oikeus harjoittaa kalastusta. Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kansalaisilla on edellä tarkoitettulla alueella kotipaikasta riippumatta oikeus kotitarve- ja virkistyskalastukseen. (Kalastuslaki 2 luku 6§).

Kunnassa muutoin kuin tilapäisesti asuva henkilö voi harjoittaa muikun, kuoreen, silakan ja kilohailin pyyntiä verkolla myös yleiseen vesialueeseen kuulumattomalla, kunnassa olevalla vesialueella, joka on ulkosaaristossa tai aavaa selkää vastassa.

Jokaisella järveen ulottuvassa kunnassa muutoin kuin tilapäisesti asuvalla on oikeus harjoittaa koukkukalastusta järven yleisellä vesialueella. Koukkukalastuksella tarkoitetaan kaikkea sellaista kalan pyyntiä, jossa pyyntivälineenä käytetään koukuilla varustettua pyyntivälinettä.

Yleisiä vesialueita järvissä ovat suurten järvien (Hyötiäinen, Inarijärvi, Koitere, Lappajärvi, Orivesi, Oulunjärvi, Puruvesi, Pyhäselkä ja Päijänne) selkävesillä sijaitsevat vesialueet.

Kalastuksen rajoitukset

Kalastusta säädellään muun muassa ajallisilla ja alueellisilla kalastusrajoituksilla, pyydettyjen kalojen alamitoilla sekä pyynnissä käytettäviä välineitä ja niiden määrää koskevilla rajoituksilla. Voimakkaimmat alueelliset kalastusrajoitukset voivat rajoittaa myös muuta liikkumista vesistössä. Kalastajalla on aina vastuu siitä, että hän kalastaa sallitulla paikalla ja tuntee rajoitukset.

Kalastuksenvalvonta

Kalastusta valvovat valvontaviranomaiset (kalastusviranomaiset, poliisi, rajavartiolaitos ja tullit) sekä valtuutuksen omaavat kalastuksenvalvojat. Metsähallituksen hallinnassa olevilla valtion vesialueilla valvontaa tekevät myös erätarkastajat (kalastuslaki 13 luku 96§).

Kalastuksenvalvojan on pidettävä kalastuksenvalvojakortti sekä valtuutusta koskeva asiakirja kalastuksenvalvontatehtävissä mukana ja esitettävä ne pyydettyäessä. Lisäksi hänen on käytettävä kalastuksenvalvontatehtävissä kalastuksenvalvojatunnusta. Kalastuksenvalvojat toimivat virkavastuulla (kalastuslaki 13 luku 97 b§).

Kalastuksenvalvontatarkastusta ei saa ulottaa pysyväisluonteisiin asumiseen käytettäviin tiloihin, ellei se ole välttämätöntä (kalastuslaki 13 luku 99§).

Kalastusviranomaisella ja kalastuksen valvojalalla on oikeus tarkastaa, että vedessä, kalastukseen käytettävässä kulkuvälineessä tai rannalla oleva pyydys ja saalis ovat säännösten ja määräysten mukaisia. Lisäksi heillä on oikeus tarkastaa kalastajan oikeus kalastukseen. Tämän lisäksi kalastusviranomaiset voivat tarkastaa, että kalojen tai rapujen kuljetus- ja varastotilat ovat asianmukaiset (kalastuslaki 13 luku 99§).

Oikeustapaus

KKO 2006:70

Luvaton pyynti

Tapauksessa korkein oikeus katsoi toiminnan, jossa opas kolmen asiakkaansa kanssa harjoitti viehekalastusta noin 20 minuutin ajan toisen vesialueella siten, että heillä kullakin oli ollut käytössään yksi vapa ja viehe, rinnastuvan kalastuslaissa (2 luku 8 §) tarkoitettuun järjestettyyn tilaisuuteen. KKO katsoi, että kyseessä oleva toiminta olisi vaatinut vesialueen omistajan suostumuksen.

Oikeustapaus

Korkein oikeus: 1985-II-38

Kotirauhan rikkominen

Korkein oikeus piti voimassa Turun hovioikeuden päätöksen, jonka mukaan henkilö A oli syksyllä 1981 kalastaessaan nuotalla noussut rantaan vastoin henkilön X kieltoa tämän kesähuvilan edustalla. Ensimmäisellä kerralla A nousi rantaan X:n laiturin vieressä noin 20 metrin päässä huvilasta ja jälkimmäisellä kerralla nuotan nostopaikalla noin 35 metrin päässä huvilasta. Mainitun ranta-alueen oli katsottava kuuluvan X:n huvilatonttiin, jolle A:lla ei tuolloin voimassa olleen kalastuslain mukaan ollut oikeutta astua, vaikka se olisi ollut tarpeen nuotan vetämistä varten.

A oli siten ilman laillista syytä ja vastoin X:n tahtoa tunkeutunut kahdesti X:n asuman huvilan pihalle. Hovioikeus katsoi A:n syylistyneen kahteen kotirauhan rikkomiseen. Hovioikeus kuitenkin totesi, että koska rantaa oli vanhastaan käytetty kalastuskunnan osakkaiden nuotanvetopaikkana, A:n syyksi luettu rikos johtui anteeksi annettavasta ajattelemattomuudesta ja sitä oli pidettävä vähäpätöisenä. Yleinen etu ei vaatinut rangaistukseen tuomitsemista.

Metsästys

Metsästysoikeus ei kuulu jokamiehen oikeuteen vaan liittyy maanomistukseen. Metsästys ei saa aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa ihmiselle tai toisen omaisuudelle. Metsästystä ei saa tahallisesti häiritä. Erityisesti hirven metsästys voi lyhytaikaisesti rajoittaa muiden liikkumista alueella.

Maanomistajalla on oikeus määrätä metsästyksessä ja metsästää omalla alueellaan. Valtion maalla metsästysoikeudesta päättää käytännössä Metsähallitus (metsästyslaki 44§). Jokaisen metsästystä harjoittavan on suoritettava metsästäjäutkiminto ja maksettava vuosittain valtion riistanhoitomaksu. Suomessa saa metsästää riistaeläimiä, joihin kuuluu 34 nisäkäslajia ja 26 lintulajia (metsästyslaki 1 luku 5§).

Metsästyksellä tarkoitetaan luonnonvaraisena olevan riistaeläimen pyydystämistä ja tappamista sekä saaliin ottamista metsästäjän haltuun. Metsästystä on myös pyyntitarkoituksessa tapahtuva riistaeläimen houkutteleva, etsiminen, kiertäminen, väijyminen, hätyyttäminen tai jäljittäminen, koiran tai muun pyyntiin harjoitetun eläimen käyttäminen riistaeläimen etsimiseen, ajamiseen tai jäljittämiseen sekä pyyntivälineen pitäminen pyyntipaikalla viritettynä pyyntikuntoon (metsästyslaki 1 luku 2§).

Alueen omistaja saa pyydystää tai tappaa alueellaan olevan rauhoittamattoman eläimen (metsästyslaki 48§). Rauhoittamattomista eläimistä vain linnuille on säädetty pesimäaikainen rauhoitus-

aika. Luonnonsuojelulailla on rauhoitettu kaikki sellaiset nisäkkäät ja linnut, jotka eivät kuulu riistaeläimiin tai rauhoittamattomiin eläimiin. Metsästystä voidaan säädellä muun muassa alueellisilla ja ajallisilla metsästysrajoituksilla.

Oikeus metsästää yleisillä vesialueilla merellä ja järvellä

Kaikki pysyvästi Suomessa asuvat henkilöt saavat metsästää yleisillä vesialueilla merellä (metsästyslaki 2 luku 7§). Lisäksi kaikki, jotka asuvat kunnassa johon yleinen vesialue kuuluu tai rajoittuu, saavat metsästää yleisillä vesialueilla järvellä.

Kotikuntalaisen oikeus metsästää Pohjois-Suomessa

Henkilöllä, jonka kotipaikka on Lapin lääniin kuuluvassa kunnassa tai Kajaanin, Hyrynsalmen, Kuhmon, Kuusamon, Paltamon, Pudasjärven, Puolangan, Ristijärven, Sotkamon, Suomussalmen, Taivalkosken tai Vaalan kunnassa, on oikeus metsästää kotikunnassaan valtion omistamilla alueilla (metsästyslaki 2 luku 8§). Kotikuntalaisten metsästysoikeus koskee myös useimpia luonnonsuojelualueita pois lukien luonnonpuistot. Oikeutta voidaan rajoittaa tietyin edellytyksin.

Metsästyksen ja riistan häirintä

Metsästyksen estäminen tai vaikeuttaminen (metsästyslaki 3 luku 31§) ja riistan tahallinen häirintä on kiellettyä (metsästyslaki 5 luku 36§).

Laillisen metsästyksen estäminen tai vaikeuttaminen esimerkiksi häiritsemällä metsästyskoiraa tai saattamalla pyyntiväline epäkuntoon on kiellettyä. Loukun laukaisua tai siirtoa pidetään myös häirintänä. Tavanomainen luonnon virkistyskäyttö, kuten sienestys ja marjanpaiminta, eivät ole metsästyksen häirintää, ellei tarkoituksena ole erityisesti haitata metsästäjien pyyntitapahtumaa.

Metsästyslaki 1 luku 5 §

Riistaeläimet ja rauhoittamattomat eläimet

Riistaeläimiä ovat:

- 1) villikani, metsäjänis, rusakko, orava, euroopanmaja, kanadanmaja, piisami, rämemaja, susi, tarhattu naali, kettu, supikoira, karhu, pesukarhu, mäyrä, kärppä, hilleri, sauikko, näättä, minkki, ahma, ilves, itämeren norppa, kirjohylje, halli, villisika, kuusipeura, saksanhirvi, japaninpeura, metsäauris, hirvi, valkohäntäpeura, metsäpeura ja mufloni; sekä
- 2) kanadanhanhi, merihanhi, metsähanhi, heinäorsa, tavi, haapana, jouhisorsa, heinätavi, lapasorsa, punasotka, tukkasotka, haahka, all, telkkä, tukkakoskelo, isokoskelo, riekko, kiiruna, ppy, teeri, metso, peltoppy, fasaani, nokikana, lehtokurppa ja sepelekyhky.

Rauhoittamattomia eläimiä ovat:

- 1) metsämyyrä, vesimyyrä, kenttämyyrä, peltomyyrä, lapinmyyrä, isometsähiiri, isorotta ja kotihiiri; sekä
- 2) korppi (poronhoitoalueella), varis, harakka, harmaalokki, merilokki, kesykyhky ja räkättirastas.

Villiintyneeseen kissaan sovelletaan, mitä rauhoittamattomista eläimistä säädetään.

Metsästyslaki 3 luku 20 §

Yleiset vaatimukset

(...). Metsästys ei saa aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa ihmiselle tai toisen omaisuudelle.

Metsästyslaki 3 luku 31 §

Pyynnin häiritseminen

Laillisen metsästyksen estäminen tai vaikeuttaminen saattamalla pyyntiväline toimintakunnottomaksi tai häiritsemällä muulla tavoin pyyntiä on kielletty.

Metsästyslaki 5 luku 36 §

Riistaeläinten häiritsemiskielto

Riistaeläimiä ei saa häiritä niiden ollessa sellaisella alueella, jolla asianomaisella ei ole kyseisen riistaeläimen metsästämiseen metsästysoikeutta tai metsästyslupaa.

Oikeustapaus

Korkein hallinto-oikeus 1973 II 154

Riistanhoito / rauhoittaminen

Maanomistajat olivat tehneet riistanhoitotöitä lähes koko 91 hehtaarin suuruisella saarella ja onnistuneet houkuttelemaan paikalle pysyvästi useita riistaeläinlajeja. Koska riistakanta mantereella saaren ympäristössä oli varsin heikko, olisi ollut tärkeää saada saari pysyvästi riistan pesimisalueeksi. Tämän vuoksi saaren omistajat pyysivät lääninhallitusta määräämään, että oleskelu saarella olevalla tilalla olisi jatkuvasti vuosittain 1.5.–1.9. välisenä aikana sakon uhalla kielletty ilman tilan omistajien lupaa.

Voimassa olleen metsästyslain 30 §:ssä sallittiin alueen erityinen rauhoittaminen oleskelulta aikaisintaan 1.5. alkavana ja viimeistään 15.7. päättyvänä aikana, jos tämä osoittautui riistalintujen lisääntymisen kannalta tarpeelliseksi. Korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei esitettyjä seikkoja voitu pitää sellaisina erityisen painavina syinä kuin metsästyslain 30 §:ssä tarkoitetaan, eikä aluetta siten voitu rauhoittaa kaikelta kulkemiselta metsästyslain sallimaa aikaa pidemmältä ajalta.

16 Luontoharrastukset

Luontoharrastusta, kuten luonnon tarkkailua, tutkimusta, hyönteisten ja kasvien keräilyä tai valokuvausta, voidaan tehdä jokamiehen-oikeudella.

Liikkumista on usein rajoitettu tarkkailuteltan ja haaskan välittömässä läheisyydessä. Kuva: Anna Grenfors.

Luontokartoitukset ja -inventoinnit

Luontokartoitusten ja inventointien tekeminen ilman maanomistajan suostumusta on pääsääntöisesti sallittua. Esimerkiksi marjasatoennusteiden tekeminen on myös mahdollista.

Mikäli luontokartoitustiedoista muodostetaan henkilötietolain tarkoittama rekisteri, josta löytyy maanomistajaa koskevia tietoja helposti ja kohtuullisin kustannuksin, rekisterin muodostamiseen vaaditaan maanomistajan suostumus, ellei henkilötietolaista muuta johdu.

Vuosittaiset marjasatoennusteet tehdään inventoimalla koealojen marjakasvustoja. Kuva: Metla / Erkki Oksanen.

Eläinten tarkkailu ja luontokuvaus

Luonnon tarkkailu kuuluu jokamiehenoikeuden piiriin. Luontoharrastuksien yhteydessä ei saa häiritä eläinten pesintää. Kotkan, merikotkan, kiljukotkan, pikkukiljukotkan ja kalasääsken pesäpuut ovat aina rauhoitettuja, jos pesä on säännöllisessä käytössä ja selvästi nähtävissä (luonnonsuojelulaki 6 luku 39 §, luonnonsuojeluasetus 5 luku 19 §).

Julkisella paikalla ja luonnossa kiikarointi ja valokuvaus on pääsääntöisesti sallittua. Jos kiikaroidaan tai kuvataan asuinrakennusten suuntaan, saatetaan tahattomasti loukata kotirauhan suojaamassa paikassa olevien yksityisyyttä. Toisen henkilön oikeudetön kuvaaminen tai katseleminen teknisen laitteen avulla kotirauhan suojaamassa paikassa on kiellettyä (salakatselu, katso s. 22).

Tarkkailuteltat ja -kopit

Tarkkailutelttoista ei ole erikseen säädetty. Tilapäinen oleskelu ja yöpyminen on sallittua jokamiehenoikeudella majoitteen käyttötarkoituksesta riippumatta.

Katokset, kiinteät majat ja asuntovaunut, joita pidetään paikallaan muussa kuin tavallisessa retkeilytarkoituksessa, tarvitsevat maanomistajan suostumuksen lisäksi toimenpideluvan (maankäyttö- ja rakennuslaki 18 luku 126 § ja maankäyttö- ja rakennusasetus 11 luku 62 §). Toimenpideluvan sijasta voidaan käyttää myös ilmoitusmenettelyä (maankäyttö- ja rakennuslaki 18 luku 129 §).

Haaskan pito

Haaskan pito vaatii maanomistajan suostumuksen. Haaskana käytetään kuolleita eläimiä tai niiden osia, ja haaskan tarkoituksena on houkutelua paikalle petoeläimiä ja muita eläimiä tai lintuja. Haaskoja käytetään avuksi muun muassa eläinten katselussa, valokuvauksessa ja tutkimuksessa. Haaskan välitön ympäristö on erityiseen käyttöön otettua aluetta, jolla jokamiehenoikeudella liikkumiseen voi olla rajoituksia (erityiseen käyttöön otetut alueet, katso s. 10).

Haaskan käyttöön tarvitaan maanomistajan suostumuksen lisäksi usein myös ilmoitus kunnan eläinlääkärille ja mahdollisesti ympäristönsuojelulain mukainen ympäristölupa.

Tärkeimmät haaskojen käytöstä määräävät säädökset ovat maa- ja metsätalousministeriön asetus eräitä eläimistä saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1069/2009 muiden kuin ihmisravinnoksi

tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden ja niistä johdettujen tuotteiden terveyssäännöistä sekä asetus asetuksen (EY) N:o 1774/2002 kumoamisesta (sivutuoteasetus). Lisäksi haaskojen käyttöä säädellään esimerkiksi jätelailla ja maankäyttö- ja rakennuslailla.

Maanomistaja voi poistaa ilman suostumusta alueelleen sijoitetun linnunpöntön. Kuva: Suomen Latu.

Hyvä käytäntö:

Linnunpönttöjen asettaminen

Linnunpönttöjen tai keinopesien sijoittamiseen toisen maalle on hyvä pyytää maanomistajan suostumus.

Linnunpönttöjen asettaminen

Linnunpönttöjen ja keinopesien asettamisesta ei ole erikseen säädetty. Maanomistaja voi poistaa ilman suostumusta alueelleen sijoitetun linnunpöntön, ellei pönttö ole asuttu. Pesintää ei saa tahallisesti häiritä. Metsän hakkuuta ei katsota tahalliseksi häirinnäksi. Mikäli linnunpönttö tai keinopesä otetaan haltuun ja sen arvo on yli 20 €, siitä tulee ilmoittaa löytötavaralain (1 luku 3 § ja 2 luku 4 §) mukaisesti pöntön omistajalle, tai jollei tätä tavoiteta, poliisille. Jos pöntön arvoksi katsotaan alle 20 € eikä omistajaa ole helposti selvitettävissä, haltuunottaja saa pitää pöntön tai hävittää sen. Pöntössä olevat yhteystiedot mahdollistavat maanomistajan yhteydenoton pöntön ripustajaan.

Jos linnunpönttöön tai muuhun keinopesään asettuu luontodirektiivin liitteessä IV (a) mainittu eläinlaji, lähinnä liito-orava, pönttöä ei voida enää poistaa eikä puuhun tai sen lähiympäristöön puutua (luonnonsuojelulaki 6 luku 49 §).

Sellainen rauhoitetun linnun pesäpuu, joka on asiansuhteellisesti merkittävä, tai suuren petolinnun pesäpuu, jossa oleva pesä on säännöllisessä käytössä ja selvästi nähtävissä, on rauhoitettu (luonnonsuojelulaki 6 luku 39 §).

Lintujen ruokkiminen voidaan kieltää esimerkiksi yleiseen käyttöön tarkoitettulla uimarannalla.
Kuva: YHA Kuvapankki / Miika Heikkonen.

Lintujen ruokinta

Lintujen ruokinnasta ei ole erikseen säädetty. Lintujen ruokkiminen on sallittua, jos se ei aiheuta maanomistajalle vähäistä suurempaa haittaa ja ruokintaa ei ole säädöksiin nojautuen alueella erikseen kielletty.

Kunnalla on tarvittaessa mahdollisuus antaa ympäristönsuojelulain 19§:n nojalla lintujen ruokinnan kieltäviä paikallisista olosuhteista johtuvia ympäristönsuojelumääräyksiä. Taloyhtiö voi halutessaan kieltää ruokinnan tontillaan osittain tai kokonaan.

Luonnonvaraisten eläinten haltuunotto

Elävää rauhoitettua tai rauhoittamatonta eläintä saa pitää hallussa vain laissa luetelluissa poikkeustapauksissa. Rauhoittamattoman kuolleen eläimen, joka ei ole riistaeläin, voi ottaa haltuunsa. Riistaeläimet kuuluvat alueen omistajalle tai metsästysoikeuden haltijalle.

Elossa olevien eläinten haltuunotto

Luonnonvaraisten eläinten elätettäväksi ottaminen

Luonnonvaraisten nisäkkäiden ja lintujen ottaminen elätettäväksi on pääsääntöisesti kielletty. Poikkeuksellisesti eläimen voi ottaa haltuun esimerkiksi eläimelle tilapäisesti annettavan sairaanhoidon vuoksi (eläinsuojelulaki 2 luku 13§).

Sairaiden tai vahingoittuneiden eläinten auttaminen taikka lopettaminen

Sairasta, vahingoittunutta tai muuten avuttomassa tilassa olevaa eläintä on pyrittävä auttamaan (metsästyslaki 11 luku 84§, eläinsuojelulaki 2 luku 14§). Luonnonvaraisen eläimen voi ottaa tilapäisesti haltuun hoitoon kuljettamista tai hoitamista varten. Ennen eläimen kiinniottamista on varmistettava, että se on avun tarpeessa. Maastosta löydetty linnun- tai jäniksenpoikanen ei yleensä tarvitse apua.

Tilapäistä tarvetta varten hoitoon otettu eläin on sen tilan salliessa vapautettava. Jos eläintä ei voida vapauttaa eikä sen hoitoa voida järjestää, eläin on lopetettava (eläinsuojelulaki 2 luku 13§).

Kuolleiden eläinten haltuunotto

Kuolleena löydetty rauhoitettu eläin

Jos kuollut eläin on rauhoitettu, sitä ei saa ottaa itselleen. Tällainen eläin voidaan jättää maastoon tai toimittaa valtion tutkimuslaitokselle tutkittavaksi kuolinsyyntoteamiseksi. Kuolleena löydetty rauhoitettu eläin voidaan luovuttaa luonnontieteelliselle keskusmuseolle, muulle luonnontieteelliselle museolle, laitokselle tai korkeakoululle. Alueellisen elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen luvalla kuolleena löydetty rauhoitettu eläin voidaan toimittaa muullekin taholle, jos luonnontieteellinen museo tai korkeakoulu ei halua sitä.

Yksityishenkilölle myönnetään vain poikkeustapauksessa lupa rauhoitetun eläimen haltuunottoon.

Kuolleena löydetty riistaeläin

Kuolleena löydetty riistaeläin kuuluu alueen metsästysoikeuden haltijalle, jos tällä on oikeus metsästää kyseistä riistaeläinlajia alueella.

Alueen metsästysoikeuden haltija saa halutessaan pitää löydetyn riistaeläimen, jos hänellä on tarvittava pyyntilupa kyseiseen riistaeläimeen. Muussa tapauksessa eläin kuuluu sen metsästäjälle.

Jos kenelläkään ei ole metsästysoikeutta tai pyyntilupaa riistaeläimeen, kuolleena tavattua riistaeläintä ei saa lähtökohtaisesti ottaa haltuun.

Pudonneet hirvieläimen jättösarvet kuuluvat löytäjälleen (metsästyslaki 11 luku 83 a §).

Kuolleena löydetyn eläimen ilmoittaminen

Kuolleena löytyneestä ahmasta, ilveksestä, karhusta, saukosta ja sudesta on viipymättä ilmoitettava riistantutkimusta tekevälle tutkimuslaitokselle sekä alueen riistanhoitoyhdistykselle.

Rengastustoimisto toivoo, että heille ilmoitetaan kuolleina löydettyistä rengastetuista linnuista. www.fmnh.helsinki.fi/elainmuseo/rengastus

Myös muista kuolleena löydettyistä merkityistä eläimistä on hyvä ilmoittaa merkitsijälle.

Eläinsuojelulaki 2 luku 13 §

Luonnonvaraisten eläinten ottaminen elätettäväksi

Luonnonvaraisten nisäkkäiden ja lintujen ottaminen elätettäväksi on kielletty, ellei kysymyksessä ole eläimen pyydystäminen eläintarhassa pidettäväksi, eläimen tarhaaminen lihan, munien tai niiden tuottamiseen tarkoitettujen siitoseläinten tuottamiseksi taikka riistanhoidollisessa tarkoituksessa, eläimelle tilapäisesti annettava sairaanhoito tai muu hyväksyttävä tilapäinen tarve taikka tieteellinen tutkimustyö.

Tilapäisesti annettavaa sairaanhoitoa tai muuta hyväksyttävää tilapäistä tarvetta varten hoitoon otettu eläin on sen tilan salliessa vapautettava, jos on oletettavissa, että se vaikeuksitta sopeutuu luonnonvaraiseen elämään. Jos eläintä ei voida vapauttaa eikä sen hoitoa voida järjestää, eläin on lopetettava.

Eläinsuojelulaki 2 luku 14 §

Sairaat tai vahingoittuneet eläimet

(...). Sairasta, vahingoittunutta tai muutoin avuttomassa tilassa olevaa luonnonvaraista eläintä on pyrittävä auttamaan. Jos eläin on kuitenkin sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen on ilmeistä julmuutta sitä kohtaan, eläin on lopetettava tai on huolehdittava siitä, että se lopetetaan.

Luonnonsuojelulaki 6 luku 39 §

Rauhoitussäännökset

Kiellettyä on rauhoitettuihin eläinlajeihin kuuluvien yksilöiden:

- 1) tahallinen tappaminen tai pyydystäminen;
- 2) pesien sekä munien ja yksilöiden muiden kehitystapojen ottaminen haltuun, siirtäminen toiseen paikkaan tai muu tahallinen vahingoittaminen; ja
- 3) tahallinen häiritseminen, erityisesti eläinten lisääntymisaikana, tärkeillä muuton aikaisilla levähdysalueilla tai muutoin niiden elämäntietojen kannalta tärkeillä paikoilla.

Sellainen rauhoitetun linnun pesäpuu, joka on asianmukaisesti merkitty, tai suuren petolinnun pesäpuu, jossa oleva pesä on säännöllisessä käytössä ja selvästi nähtävissä, on rauhoitettu.(...).

Luonnonsuojelulaki 6 luku 40 §

Kuolleena tavattu rauhoitettu eläin

Kuolleena tavattua rauhoitettua eläintä ei saa ottaa haltuun. Sellainen eläin voidaan kuitenkin toimittaa valtion tutkimuslaitokselle tutkittavaksi kuolinsyyn toteamiseksi.

Jos 1 momentissa tarkoitettua eläimellä asianmukaisesti käsiteltyä on tieteellistä, opetuksellista tai keräilyarvoa, se saadaan ottaa talteen ja luovuttaa luonnontieteelliselle keskusmuseolle, muulle luonnontieteelliselle museolle tai laitokselle, korkeakoululle tai alueellisen ympäristökeskuksen luvalla muullekin kuin edellä mainituille. (...).

Rauhoittamattomia hyönteisiä saa pyydystää. Kuvassa angervohopeatäplä.

Kuva: YHA Kuvapankki / Jouko Lehmuskallio.

Hyönteisten ja hämähäkkien keräily

Rauhoittamattomien hyönteisten pyydystämisestä ei ole erikseen säädetty. Rauhoittamattomia hyönteisiä ja hämähäkkejä saa pyydystää.

Kiinteän hyönteispyydyksen asettamisesta on hyvä sopia maanomistajan kanssa. Maanomistaja voi poistaa luvattomat pyydykset maaltaan (vertaa linnunpönttöjen asettaminen, katso s. 98).

Metsästyslaki 11 luku 83 §

Kuolleena löydetyn riistaeläimen omistusoikeus

Kuolleena löydetty riistaeläin kuuluu alueen metsästysoikeuden haltijalle, jos tällä on oikeus metsästää samaa riistaeläinlajia alueella.

Jos 1 momentissa tarkoitettua riistaeläintä on metsästetty pyyntiluvan nojalla, saa alueen metsästysoikeuden haltija halutessaan pitää eläimen, jos hänellä on samanlainen pyyntilupa. Muussa tapauksessa eläin kuuluu sen metsästäjälle.

Jos kenelläkään ei ole metsästysoikeutta tai pyyntilupaa riistaeläimeen, kuolleena tavattua riistaeläintä ei saa ottaa haltuun, ellei jäljempänä toisin säädetä.

Metsästyslaki 11 luku 83 a §

Poikkeukset kuolleen riistaeläimen omistusoikeuteen

Jos merialueella kalanpyydyksestä kuolleena tavataan halli tai itämeren norppa, se kuuluu pyydyksen omistajalle.

Jos 26 §:ssä tarkoitettu hirvieläin, metsäkauris tai villisika on kuollut liikenteessä tai lopetettu liikenneonnettomuuden takia, se kuuluu kolari-paikan riistanhoitoyhdistykselle.

Hirvieläimen jättösarvet kuuluvat löytäjälleen.

Metsästyslaki 11 luku 84 §

Avuttomassa tilassa olevan eläimen kohtelu

Sairasta, vahingoittunutta tai muutoin avuttomassa tilassa olevaa tässä laissa tarkoitettua eläintä on pyrittävä auttamaan tai asiasta on pyrittävä ilmoittamaan alueen omistajalle, metsästysoikeuden haltijalle tai poliisille.

Jos eläin on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen ilmeisesti tuottaa sille kohtuutonta kärsimystä, löytäjä saa lopettaa eläimen, vaikka hänellä ei olisi alueella kyseisen eläimen pyydystämisen tai tappamisoikeutta tai eläin olisi tuona ajankohtana rauhoitettu.

Lopetettuun eläimeen sovelletaan, mitä tässä luvussa säädetään kuolleena löydetystä eläimestä

Metsästyslaki 11 luku 86 §

Kuolleen rauhoittamattoman eläimen haltuunotto

Kuolleen rauhoittamattoman eläimen saa ottaa löytäjä.

17 Muu toiminta

Luonnossa liikkumiseen ja oleskeluun läheisesti liittyvät tulenteko ja maastoliikenne eivät ole jokamiehenoikeutta.

Retkikeitin ei katsota sellaiseksi avotuleksi, josta tuli voi levitä helposti maastoon. Kuva: Suomen Latu.

Tulen teko

Avotulen tekeminen ei ole jokamiehenoikeuden piirissä vaan siihen tarvitaan maanomistajan lupa (pelastuslaki 6§). Avotulta ei saa sytyttää metsään tai sen läheisyyteen lainkaan, jos olosuhteet kuivuuden, tuulen tai muun syyn takia ovat sellaiset, että metsäpalon, ruohikkopalon tai muun tulipalon vaara on ilmeinen (pelastuslaki 2 luku 6§).

Ennen nykyisen lain voimaantuloa annettiin metsäpalovaroituksia, jotka sisälsivät kiellon tehdä avotulta varoituksen aikana. Voimassa olevan lain mukaan alueen pelastusviranomaisen voi perustellus-

ta syyistä kieltää avotulen teon pelastustoimen alueella tai osassa sitä määräajaksi. Päätöksestä tulee tiedottaa tarpeellisessa laajuudessa (pelastuslaki 2 luku 6§).

Maanomistusolot eivät vaikuta luvan tarpeellisuuteen, vaan lupa on kysyttävä yhtälailla valtion, kunnan, yksityisten kuin yhteisöjenkin omistamille maille. Vastuun tulen sytyttämisestä kantaa sen sytyttäjä. Tulen sytyttäjä on korvausvelvollinen, jos tuli karkaa ja aiheuttaa vahinkoa.

Avotulen tekemisestä jääpeitteiselle vesialueelle ei ole säädetty. Pelastuslaki kieltää tekemästä tul-

ta toisen maalle ilman lupaa, mutta lupavaatimus koskee vain maa-alueita. Tämän perusteella on katsottu, että jääpeitteisellä vesialueella voi sytyttää tulen.

Avotulen teko on sallittu rikoslain (4 luku 5§) nojalla pakkotilassa. Pakkotilalla tarkoitetaan tässä yhteydessä lähinnä hengen tai terveyden suojelemista esimerkiksi jäihin pudonnutta lämpimänä pidettäessä.

Avotulen teko valtion maalla

Metsähallitus on päätöksellään antanut yleisen luvan tulentekoon maastossa valtion mailla Lapissa, Pohjanmaalla, Kainuussa sekä Pohjois-Karjalassa. Tulentekoon voi käyttää kuivia oksia, pikkurisuja ja pieniä juurakoita. Mikäli alle puolen kilometrin säteellä on huollettu tulipaikka, täytyy tulistelun tapahtua siellä.

Avotulen määritelmä

Avotulta ei ole lainsäädännössä määritelty. Pelastuslakia koskevassa hallituksen esityksessä avotullella tarkoitetaan nuotion lisäksi muuta vastaavaa tulen käyttöä, josta tulen on mahdollista päästä irti maapohjan kautta tai kipinöinnin vuoksi.

Avotuleksi ei katsota maapohjasta eristettyjä grillejä, tiilistä tai kiviaineksesta valmistettuja tulisijoja tai vastaavia laitteita. Sitä vastoin avotulena pidetään muun muassa kevytrakenteisia, suoraan maapohjalle asetettavia ja helposti tuulussa kaatuvia grillejä ja muita vastaavia tulisijoja. Näiden käyttö katsotaan säännöksessä tarkoitetuksi kielletyksi avotulen teoksi tulipalovaaran ollessa ilmeinen. Lisäksi on oleellista, ettei tulen sytyttäjä muutenkaan aiheuta omalla toiminnallaan tulipalon vaaraa.

Tuli ei leviä helposti maastoon huolellisesti käytetystä retkikeittimestä eikä kamiinasta. Näin ollen retkikeittimen tai kamiinan käyttöön ei tarvita lupaa.

Useimmiten avotuli tehdään puusta. Ilman maanomistajan lupaa saa kerätä ainoastaan maahan pudonneita risuja. Puusta ei saa ottaa oksia, tuohta tai kaarnaa. Myöskään kaatuneiden puiden ottaminen polttopuuksi ei ole jokamiehenoikeuden piirissä.

Avotulta ei saa talvellaakaan sytyttää kuin jääpeitteiselle vesialueelle ilman maanomistajan lupaa.

Kuva: Antti Lehtonen.

Pelastuslaki 2 luku 6 §

Avotulen teko

Nuotiota tai muuta avotulta ei saa sytyttää, jos olosuhteet kuivuuden, tuulen tai muun syyn takia ovat sellaiset, että metsäpalon, ruohikkopalon tai muun tulipalon vaara on ilmeinen.

Avotulta ei saa tehdä toisen maalle ilman maanomistajan lupaa.

Alueen pelastusviranomainen voi perustellusta syystä kieltää avotulen teon pelastustoimen alueella tai osassa sitä määräajaksi. Päätöksestä tulee tiedottaa tarpeellisessa laajuudessa.

Roskaaminen

Roskaaminen on jätelain perusteella kiellettyä. Jätteen tai esineen jättäminen tai aineen päästäminen ympäristöön on roskaamista, jos siitä aiheutuu epäsiisteyttä, maiseman rumentumista, viihtyisyyden vähentymistä tai ihmisen tai eläimen loukkaantumisen vaaraa (jätelaki 8 luku 72 §).

Jos roskaajaa ei saada selville tai tavoiteta, alueen siivoaminen tapahtuu toissijaisen siivoamisvelvoitteen nojalla (jätelaki 8 luku 74 § kts.alla).

Roskaamiskielto koskee yhtälailla maanomistajia ja jokamiehenoikeuksien käyttäjiä.

Jos roskaajaa ei saada selville tai tavoiteta, virkistykseen varatun ulkoilureitin tai ulkoilualueen roskattomuudesta vastaa alueen tai reitin pitäjä (jätelaki 8 luku 73 §).

Jätelaki 8 luku 72 §

Roskaamiskielto

Ympäristöön ei saa jättää jätettä, hylätä konetta, laitetta, ajoneuvoa, alusta tai muuta esinettä eikä päästää ainetta siten, että siitä voi aiheutua epäsiisteyttä, maiseman rumentumista, viihtyisyyden vähentymistä, ihmisen tai eläimen loukkaantumisen vaaraa tai muuta niihin rinnastettavaa vaaraa tai haittaa (roskaamiskielto).

Jätelaki 8 luku 73 §

Roskaajan siivoamisvelvollisuus

Roskaajan on poistettava roskaava esine tai aine ympäristöstä ja muutoinkin siivottava roskaantunut alue.

Jätelaki 8 luku 74 §

Toissijainen siivoamisvelvollisuus

Jos roskaajaa ei saada selville tai tavoiteta taikka jos roskaaja ei huolehdi siivoamisvelvollisuudestaan, siivoamisvelvollinen on:

- 1) maantien, yksityisen tien, radan tai sataman pitäjä alueella, joka on roskaantunut tien, radan tai sataman käytöstä;*
- 2) virkistykseen yleisesti käytettäväksi tarkoitetun alueen haltija tai ulkoilu- tai moottorikelkkareitin pitäjä alueella, joka on roskaantunut alueen tai reitin käytöstä;*
- 3) yleisötilaisuuden järjestäjä tilaisuuteen varatulla ja sen välittömässä läheisyydessä olevalla alueella, joka on roskaantunut tilaisuuden johdosta, tai alueen haltija, jos tilaisuus järjestetään hänen suostumuksellaan eikä tilaisuuden järjestäjä huolehdi siivoamisvelvollisuudestaan;*
- 4) muun kuin 1—3 kohdassa tarkoitetun alueen haltija voimassa olevan asemakaavan alueella;*
- 5) muun kuin 1—4 kohdassa tarkoitetun alueen haltija, jos alueen haltija tiesi tai tämän olisi pitänyt tietää roskaavasta toiminnasta tai tapahtumasta eikä siivoaminen ole haltijalle muutoin kohtuutonta.*

Jos 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetun alueen haltija laiminlyö siivoamisvelvollisuutensa tai haltijalla ei ole siivoamisvelvollisuutta mainitun kohdan nojalla, siivoamisvelvollinen on kunta.

Maastossa ajetaan maanomistajan tai -haltijan luvalla. Kuva: Suomen Latu.

Maastoliikenne ja maastossa pysäköinti

Maastoliikenteellä tarkoitetaan maastossa ajamista moottorikäyttöisellä ajoneuvolla. Maastolla tarkoitetaan teiden ulkopuolista maa-alueutta ja jääpeitteistä vesialuetta. Maastossa maa-alueella ajaminen vaatii maanomistajan luvan eikä siten kuulu jokamiehenoikeuteen. Jääpeitteisellä vesialueella saa ajaa moottoriajoneuvolla vesilain vesien yleiskäyttöoikeuden perusteella.

Maastoliikennelaissa on eräitä maastoliikenteen maanomistajan luvanvaraisuutta koskevia poikkeuksia. Maastoliikennelaki mahdollistaa moottoriajoneuvon käytön ilman maanomistajan

Maastoliikennekiellosta voidaan muistuttaa kielto-merkeillä. Kuva: Suomen Latu.

lupaa mm. vaikeasti liikuntavammaisen henkilön ja hänen saattajansa liikkumiseen maastossa sekä vaikeiden tieolojen ja vakinaisen asunnon sijainnin vuoksi välttämättömään kulkemiseen.

Maastoliikenteen haittojen ehkäisemiseksi alueellinen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi kieltää moottorikäyttöisen ajoneuvon käytämisen tai rajoittaa sitä tietyllä maa-alueella tai jääpeitteisellä vesialueella (maastoliikennelaki 2 luku 8§). Käytännössä rajoituksia on annettu useimmiten jääpeitteisille vesialueille asutuksen läheisyyteen.

Pysäköinti maastossa

Ajoneuvojen pysäköinti tien välittömässä läheisyydessä maastossa taajaman ulkopuolella on sallittua, jos turvallinen pysäköinti sitä edellyttää, eikä siitä aiheudu alueen omistajalle tai haltijalle kohutuutonta haittaa (maastoliikennelaki 2 luku 4§). Teitä ja liittymiä ei saa tukkia pysäköinnillä.

Jos maanomistaja on pohjustanut tien viereen pysäköintipaikan, saa omistaja hallintaoikeuden perusteella määrätä sen käytöstä. Mikäli rajoituksista ei ole ilmoitettu, saavat muutkin pysäköidä paikalle.

Ilma-alusten nousu- ja laskupaikat

Ilma-alusten kuten lentokoneiden ja kuumailmapallojen lentoonlähtöön ja laskuun käytetään siihen tarkoitettuja lentopaikkoja, joita säädellään ilmailulailla. Lentopaikka on tilapäisessä lentotoiminnassa käytetty laskeutumis-, lentoonlähtö- ja tankkauspaikka, joka ei yleensä kuulu lentokenttäluokitukseen. Suomessa käytetään myös vesialueita lentopaikkoina.

Maa-alueella on noustava ilmaan ja laskeuttava tähän tarkoitukseen varatuilla paikoilla. Maanomistajan suostumuksella ja hätätilanteissa voidaan käyttää muitakin alueita.

Vesialueella on tilapäisesti sallittua lentoonlähtö ja laskeutuminen ilma-aluksella tai ilma-alukseksi luokittelemattomalla lentolaitteella, esimerkiksi kuumailmapallolla, purjekoneella, vesitasolla ja riippu- tai varjoliitimellä.

Erityisesti kuumailmapalloilla ja purjelentokoneilla joudutaan toisinaan laskeutumaan maastoon toisen alueelle ilman, että siihen on voitu hankkia etukäteen maanomistajan lupa. Laskeutumisesta on silloin viipymättä ilmoitettava maanomistajalle ja korvattava aiheutuneet vahingot.

Muualle kuin lentopaikalle laskeutuneen ilma-aluksen hakemiseen moottorikäyttöisellä ajoneuvolla maastosta tarvitaan maanomistajan lupa maastoliikenteeseen (maastoliikennelaki 2 luku 4§).

Pysäköintipaikan omistaja saa määrätä sen käytön ehdoista. Kuva: Rea Nyström.

Ilma-alusten laskeutumisesta esimerkiksi viljelykselle koituva haitta on korvattava.

Kuva: YHA Kuvapankki / Päivi Tahvanainen.

Vainajan tuhkan sirottelu

Hautaustoimilain (7 luku 19§) mukaan tuhkan sijoittamiseen maa- tai vesialueelle tarvitaan alueen omistajan tai haltijan suostumus.

Maastoliikennelaki 2 luku 4 §

Oikeus liikkua maastossa

Moottorikäyttöisellä ajoneuvolla ei saa liikkua eikä sitä saa pysäyttää tai pysäköidä maastossa maa-alueella ilman maan omistajan tai haltijan lupaa.

Lupaa ei kuitenkaan tarvita:

- 1) poliisin, tullilaitoksen tai rajavartiolaitoksen virkatehtäviin tai sairaankuljetukseen taikka palo- ja pelastustoimen tehtäviin;
- 2) muihin kuin 1 kohdassa tarkoitettuihin virkatehtäviin, energia- tai tietoliikennelaitteiden huoltotoihin eikä liikkumiseen näissä tehtävissä tai töissä lumipeitteen aikana taikka lumettomassa maastossa erityisen tärkeistä syistä;
- 3) poronhoitoon kuuluviin töihin poronhoitolaissa tarkoitettulla poronhoitoalueella ja sen välittömässä läheisyydessä lumipeitteen aikana eikä liikkumiseen näihin töihin kuuluvissa välttämättömissä tehtävissä lumettomassa maastossa;
- 4) kalastuksen vaatimaan, siitä merkityksellisen osan toimeentulostaan saavan henkilön kulkemiseen moottorikelkalla lumipeitteen aikana;
- 5) ammattimaisessa metsätaloustyössä käytettävien koneiden huolto- ja korjaustöiden vaatimaan kulkemiseen lumipeitteen aikana;
- 6) vaikeiden tieolojen ja vakinaisen asunnon sijainnin vuoksi välttämättömään kulkemiseen;
- 7) vaikeasti liikuntavammaisen henkilön ja hänen saattajansa liikkumiseen maastossa
- 8) taajaman ulkopuolella moottorikäyttöisen ajoneuvon pysäyttämiseen ja pysäköimiseen tien välittömään läheisyyteen, jos turvallinen pysäköinti sitä edellyttää eikä siitä aiheudu alueen omistajalle tai haltijalle kohtuutonta haittaa; eikä
- 9) kaivoslaissa tarkoitettulla malminetsintä-alueella ja 30 metrin etäisyydellä sen rajasta eikä kaivoksen apualueella asianomaisessa malminetsintäluvassa tai kaivosluvassa tarkoitettun toiminnan kannalta välttämättömään liikkumiseen.

Oikeudesta liikkua jääpeitteisellä vesialueella on voimassa, mitä vesilain (587/2011) 2 luvun 3 §:ssä säädetään, jollei tästä laista muuta johdu.

Vesilaki 2 luku 3 §

Vesistössä liikkuminen

Jollei laissa toisin säädetä, jokaisella on oikeus tarpeetonta vahinkoa, haittaa tai häiriötä aiheuttamatta:

1) kulkea vesistössä ja sen jäällä (...).

Ilmailulaki 9 luku 82 §

Lentopaikkojen ja muiden alueiden käyttö

Ilma-aluksen lentoonläähtöön ja laskuun saa käyttää vain lentopaikkaa tai 2 momentissa tarkoitettua aluetta. Kielto muiden alueiden käyttämiseen ei koske hätätilannetta, pakkolaskua tai muita niihin rinnastettavia tapauksia, ei myöskään lentoonläähtöä ja laskua sotilashelikopterilla, muulla valtion helikopterilla eikä etsintä- ja pelastustoimintaan käytettävällä helikopterilla pelastus-, virka-apu- ja operatiivisilla lennoilla. Aluksella olevan laskeutumisalueen käyttämisestä helikopterin lentoonläähtöön ja laskuun säädetään erikseen.

Ilma-aluksen lentoonläähtöön ja laskuun saa tilapäisesti käyttää avointa vesialuetta sekä alueen omistajan tai haltijan suostumuksella muuta maa- tai vesialuetta, vaikka aluetta ei ole sellaiseen tarkoitukseen erityisesti järjestetty. Liikenteen turvallisuusvirasto antaa tarvittaessa ilmailun turvallisuuden kannalta tarpeellisia määräyksiä: (...).

Jos lentoturvallisuus, liikenteen sujuvuus, maanpuolustukselliset syyt, elinkeinon harjoittaminen tai haitallisten ympäristövaikutusten ehkäisy niin vaativat, Liikenteen turvallisuusvirasto voi kieltää muun kuin lentopaikan käytön tai rajoittaa 2 momentissa tarkoitettun alueen käyttöä ilma-alusten lentoonläähtöihin ja laskuihin. Liikenteen turvallisuusviraston on kuultava asianomaista elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusta sekä tarpeen mukaan muita viranomaisia, jos kiellon tai rajoituksen syy on muu kuin lentoturvallisuus tai liikenteen sujuvuus.

18 Järjestetty toiminta

Järjestetty toiminta on luonteeltaan joko yksityistä toimintaa tai kokoontumislain tarkoittamaa toimintaa. Näiden lisäksi on toimintaa, jolla ei ole varsinaista järjestäjää tai koolle kutsujaa.

Luonteeltaan yksityinen tapahtuma, esimerkiksi opastettu linturetki, tai vaellus voidaan tehdä jokamiehenoikeudella, jos tapahtumasta ei aiheudu haittaa. Kuva: Suomen Latu.

Luonteeltaan yksityinen toiminta

Järjestettyä toimintaa suunniteltaessa on arvioitava, kuuluuko se kokoontumislain piiriin vai onko se jokamiehenoikeuteen kuuluva yksityinen tilaisuus. Tilaisuuteen sovelletaan kokoontumislakia, jollei tilaisuutta osanottajien lukumäärän, tilaisuuden laadun tai muiden erityisten syiden perusteella voida pitää luonteeltaan yksityisenä (kokoontumislaki 1 luku 2§).

Toiminnan tarkoitus itsessään, esimerkiksi elinkeinon harjoittaminen, ei määritä sitä, voidaanko tapahtumaa pitää yksityisenä tilaisuutena vai edellyttääkö se kokoontumislain mukaisen ilmoituksen tekemistä. Kokoontumislain mukaan *”Ilmoitusta ei tarvitse kuitenkaan tehdä sellaisesta yleisötilaisuudesta, joka osanottajien vähäisen määrän, tilaisuuden luonteen*

Tilaisuuden järjestäminen saattaa edellyttää kokoon-
tumislain mukaisia toimia. Kuva: Suomen Latu.

Helsingin Kaivopuistoon kokoontuu vappuna tuhan-
sia ihmisiä. Kuva: Antti Lehtonen.

*tai järjestämispaikan vuoksi ei edellytä toimenpiteitä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai sivullisille ja ympäristölle aiheutuvan haitan estämiseksi taikka erityisiä liikennejärjestelyjä.” (Kokoon-
tumislaki 3 luku 14§).*

Luonteeltaan yksityistä toimintaa voidaan järjes-
tää jokamiehenoikeudella toisen alueella, jos toi-
minnasta ei aiheudu vähäistä suurempaa haittaa
maanomistajalle eikä kysymyksessä ole kokoon-
tumislain tarkoittama yleisötilaisuus. Kokoon-
tumislain mukainen yleisötilaisuus edellyttää ilmoi-
tuksen tekemistä ja maanomistajan suostumuksen.

Vaikka tilaisuus ei edellyttäisi kokoon-
tumislain mukaisen ilmoituksen tekemistä, se voi kuitenkin
aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa maanomista-
jalle ja siten edellyttää maanomistajan suostumusta.

Luonteeltaan yksityistä toimintaa on esimer-
kiksi opastettujen luontoretkien, urheiluseurojen,
partiolaisten ja koululuokkien tilapäinen ja haittaa
aiheuttamaton toiminta toisen alueella.

Kaupallinen tai muu järjestetty toiminta ei au-
tomaattisesti tarkoita sitä, että vähäistä suurem-
man haitan kynnyksessä ylittyy. Toiminnan tosiasialliset
vaikutukset ratkaisevat, voiko toimintaa harjoit-
taa jokamiehenoikeudella vai tarvitaanko siihen
maanomistajan suostumus tai kokoon-
tumislain mukainen ilmoitus. Toiminnan tosiasialliset vai-
kutukset johtuvat muun muassa ryhmän koosta,
paikallisista luonnonolosuhteista, toiminnan luon-
teesta, säännöllisyydestä ja kestosta.

Tilaisuus kuuluu kokoon-
tumislain piiriin, jos ti-
laisuuden luonne tai järjestämispaikka edellyttävät
toimenpiteitä:

- 1) järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi
- 2) sivullisille ja ympäristölle aiheutuvan haitan
estämiseksi tai
- 3) erityisien liikennejärjestelyjen suhteen.

Tilaisuus ilman järjestäjää

On olemassa koolle kutsuttuja tilaisuuksia, joilla
ei kuitenkaan ole tai niille ei voida osoittaa tilai-
suudesta vastaavaa järjestäjää. Näin on esimerkik-
si silloin, kun tilaisuuteen kutsutaan sosiaalisen
median kautta, ilmoittamatta samalla tilaisuudesta
vastaavaa järjestäjää eikä kukaan muutoinkaan ota
vastuuta tilaisuuden järjestämisestä. Tällaisia tilai-
suuksia ovat olleet muun muassa ns. kaljakellunta
Vantaanjoella ja Botéllon-tapahtuma Turussa.

Tilaisuus, jolla ei ole järjestäjää, voi olla maan-
omistajan tai naapurien kannalta hankala, jos ti-
laisuudesta aiheutuu esimerkiksi melua, roskaan-
tumista, maaston kulumista tai vahingontekoa.
Tällaisessa tilaisuudessa jokainen paikalle tullut
voi joutua itse vastaamaan aiheuttamastaan va-
hingosta.

Yleinen kokous ja yleisötilaisuus

Kokoontumislain lähtökohtana on, että erilaiset yleisölle avoimet tapahtumat ovat joko yleisiä kokouksia tai yleisötilaisuuksia. Kokoontumislain tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetyn kokoontumisvapauden käyttämistä sekä ohjata yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien järjestämistä tarpeellisilla järjestysluonteisilla säännöksillä.

Yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien järjestämisen yleiset periaatteet ovat:

- 1) Tilaisuus on järjestettävä rauhanomaisesti.
- 2) Tilaisuus on järjestettävä osallistujien ja sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja oikeuksia loukkaamatta.
- 3) Tilaisuuden järjestäjän on huolehdittava siitä, ettei kokoontumisesta aiheudu huomattavaa haittaa ympäristölle.

Hyvä käytäntö:

Maanomistajan kanssa sopimisen ja kokoontumislain ilmoitusvelvollisuuden arviointi

Aiotusta toiminnasta on hyvä keskustella ennalta maanomistajan kanssa, jos ei voi varmuudella arvioida aiheutuuko toiminnasta vähäistä suurempaa haittaa.

On myös hyvä olla ennakolta yhteydessä poliisiin jos on epävarmaa, vaatiiko tilaisuus kokoontumislain mukaisen ilmoituksen.

Kokoontumislaki 1 luku 2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan yleisiin kokouksiin ja yleisötilaisuuksiin.

Yleisellä kokouksella tarkoitetaan tässä laissa mielenosoitusta tai muuta kokoontumisvapauden käyttämiseksi järjestettyä tilaisuutta, johon muutkin kuin nimenomaisesti kutsutut voivat osallistua tai jota he voivat seurata. Yleisenä kokouksena ei kuitenkaan pidetä sellaista mielenosoitusta, joka on tarkoitettu ainoastaan yksittäisten henkilöiden mielipiteen ilmaisemista varten.(...).

Kokoontumislaki 2 luku 5 §

Yleisen kokouksen järjestämisoikeus

Yleisen kokouksen saa järjestää täysivaltainen henkilö, yhteisö ja säätiö. Vajaavaltainen, joka on täyttänyt 15 vuotta, saa järjestää yleisen kokouksen, jollei ole ilmeistä, että hän ei kykene vastaamaan järjestäjälle lain mukaan kuuluvista velvoitteista. Muu vajaavaltainen saa järjestää yleisen kokouksen yhdessä täysivaltaisen henkilön kanssa.

Kokoontumislaki 2 luku 7 §

Ilmoitusvelvollisuus

Järjestäjän on tehtävä ulkona yleisellä paikalla järjestettävästä yleisestä kokouksesta suullisesti tai kirjallisesti ilmoitus kokouspaikan poliisille vähintään kuusi tuntia ennen kokouksen alkamista. Myöhemminkin tehtyä ilmoitusta voidaan pitää pätevänä, jos kokouksen järjestämisestä ei aiheudu kohtuutonta haittaa yleiselle järjestykselle. (...).

Kokoontumislaki 1 luku 3 §

Tilaisuuden järjestämisen yleiset periaatteet

Yleinen kokous ja yleisötilaisuus on järjestettävä rauhanomaisesti sekä osanottajien tai sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta. Tällaista tilaisuutta järjestettäessä on huolehdittava siitä, ettei kokoontumisesta aiheudu huomattavaa haittaa ympäristölle.

Ketään ei saa yleistä kokousta tai yleisötilaisuutta järjestettäessä asettaa ilman hyväksyttävää syytä eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kokoontumislaki 1 luku 2 §

Soveltamisala

(...).Yleisötilaisuudella tarkoitetaan tässä laissa yleisölle avoimia huvitilaisuuksia, kilpailuja, näytöksiä ja muita niihin rinnastettavia tilaisuuksia, joita ei ole pidettävä yleisinä kokouksina. Jos tilaisuuteen osallistuminen edellyttää kutsua tai määrätyn yhteisön jäsenyyttä, sovelletaan siihen tämän lain säännöksiä yleisötilaisuudesta, jollei tilaisuutta osanottajien lukumäärän, tilaisuuden laadun tai muiden erityisten syiden perusteella voida pitää luonteeltaan yksityisenä. (...).

Kokoontumislaki 1 luku 4 §

Turvaamis- ja edistämisvelvollisuus

Julkisen vallan on edistettävä kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla oikeus kokoontua ilman ulkopuolista häiriötä ja luomalla edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle.

Kokoontumislaki 2 luku 12 §

Yleisötilaisuuden järjestäminen

Yleisötilaisuuden saa järjestää täysivaltainen henkilö, yhteisö ja säätiö. Vajaavaltainen saa järjestää yleisötilaisuuden yhdessä täysivaltaisen henkilön kanssa.

Kokoontumislaki 3 luku 13 §

Omistajan tai haltijan suostumus

Yleisötilaisuuden järjestäjän on hankittava järjestämispaikan omistajan tai haltijan suostumus paikan käyttämiseen tilaisuutta varten.(...).

Kokoontumislaki 3 luku 14 §

Ilmoitus

Järjestäjän on tehtävä yleisötilaisuuden järjestämisestä kirjallinen ilmoitus järjestämispaikan poliisille vähintään viisi vuorokautta ennen tilaisuuden alkamista. Poliisi voi hyväksyä myöhemminkin tehdyn ilmoituksen, jos tilaisuuden järjestämisestä ei aiheudu haittaa yleiselle järjestykselle eikä määräjän laiminlyönti vaikeuta kohtuuttomasti poliisille lain mukaan kuuluvien tehtävien täyttämistä.

Ilmoitusta ei tarvitse kuitenkaan tehdä sellaisesta yleisötilaisuudesta, joka osanottajien vähäisen määrän, tilaisuuden luonteen tai järjestämispaikan vuoksi ei edellytä toimenpiteitä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai sivullisille ja ympäristölle aiheutuvan haitan estämiseksi taikka erityisiä liikennejärjestelyjä.

Ilmoituksen sisällöstä on voimassa, mitä 8 §:ssä säädetään yleistä kokousta koskevasta ilmoituksesta. Poliisi voi vaatia tarvittaessa selvityksiä myös muista yleisötilaisuuden järjestämiseen liittyvistä seikoista.

Laki järjestyksenvalvojista 6 §

Pääsyn estäminen

Järjestyksenvalvojan on estettävä pääsy toimialueelleen henkilöltä, jonka päihtymyksensä, käyttäytymisensä tai varustautumisensa vuoksi on perusteltua syytä epäillä vaarantavan siellä järjestyä tai turvallisuutta taikka joka ei ole täyttänyt sinne pääsyn edellytykseksi asetettua ikää.

Järjestyksenvalvojalla on lisäksi oikeus estää pääsy toimialueelleen henkilöltä:

- 1) jonka aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on syytä epäillä vaarantavan siellä järjestyä tai turvallisuutta;
- 2) joka ei täytä ehtoja, jotka tilaisuuden järjestäjä tai alueen haltija on asettanut sinne pääsemiselle, ottaen kuitenkin huomioon, mitä rikoslaissa säädetään syrjinnästä; tai
- 3) jonka on syytä epäillä pitävän hallussaan esineitä tai aineita, joiden hallussapito siellä on lain taikka tilaisuuden järjestäjän tai poliisin asettamien ehtojen mukaan kielletty.

Yleinen kokous

Yleisellä kokouksella tarkoitetaan *mielenosoitusta tai muuta kokoontumisvapauden käyttämiseksi järjestettyä tilaisuutta, johon muutkin kuin nimenomaisesti kutsutut voivat osallistua tai jota he voivat seurata. Yleisenä kokouksena ei kuitenkaan pidetä sellaista mielenosoitusta, joka on tarkoitettu ainoastaan yksittäisten henkilöiden mielipiteen ilmaisemista varten* (kokoontumislaki 1 luku 2§).

Yleisen kokouksen saa järjestää ulkona yleisellä torilla, aukiolla, katualueella tai muussa sellaisessa kokoustarkoitukseen soveltuvassa yleisessä paikassa ilman omistajan tai haltijan lupaa. Omistaja tai haltija voi rajoittaa tällaisen paikan käyttämistä kokoustarkoitukseen, jos kokouksen järjestämisestä on odotettavissa kohtuutonta haittaa omistajalle, haltijalle tai ympäristölle (kokoontumislaki 2 luku 9§). Omistajan tai haltijan rajoitusmahdollisuus edellyttää objektiivisen perusteen. Alueen soveltuvuuden käyttötarkoitukseen ratkaisee alueen tosiasiallinen käyttö. Rajoitusperusteena voi olla kohtuuton häiriö ympäristölle tai maanomistajan erityiselle maankäytölle (HE 145/1998).

Yleisellä kokouksella on aina oltava järjestäjä, joka on vastuussa kokouksesta. Poliisi voi kieltää yleisen kokouksen järjestämisen vain, jos on ilmeistä, ettei kokouksen järjestäjä kykene vastaamaan sille asetetuista velvollisuuksista.

Yleisötilaisuus

Yleisötilaisuudella tarkoitetaan yleisölle avoimia huvitilaisuuksia, näytöksiä, kilpailuja ja muita niihin rinnastettavia tilaisuuksia, joita ei ole pidettävä yleisinä kokouksina. Yleisötilaisuudesta voidaan periä pääsymaksua.

Poliisilla on oikeus kieltää yleisötilaisuuden järjestäminen tai keskeyttää tilaisuus, jos

- 1) tilaisuuden järjestäminen on lain vastaista tai järjestämisessä rikotaan olennaisesti kokoontumislakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä,
- 2) järjestystä ja turvallisuutta ei voida ylläpitää,
- 3) tilaisuuden järjestäminen aiheuttaa vaaraa terveydelle tai vahinkoa omaisuudelle tai
- 4) tilaisuuden järjestäminen aiheuttaa huomattavaa haittaa sivullisille tai ympäristölle.

Ulkoilukeskuksen juhannusjuhla on yleisötilaisuus. Kuva: Suomen Latu.

Järjestämispaikan käyttämiseen tarvitaan maanomistajan suostumus. Suostumuksen hankkimismenettelystä ei ole erikseen säädetty, sillä kyse on sopimuksenvaraisesta asiasta (HE 145/1998).

Yleisötilaisuudesta on tehtävä ilmoitus poliisille vähintään 5 vuorokautta ennen tilaisuuden alkamista, jos

- 1) osanottajien määrä ei ole vähäinen,
- 2) tilaisuuden luonne tai järjestämispaikka edellyttää toimenpiteitä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai sivullisille ja ympäristölle aiheutuvan haitan estämiseksi,
- 3) tilaisuus vaatii erityisiä liikennejärjestelyjä.

Ilmoituksen jälkeen poliisi voi antaa tarpeellisia ohjeita ja määräyksiä tilaisuuden järjestäjälle tai joissain tilanteissa kieltää ennalta tilaisuuden järjestämisen laissa säädetyin perustein. Poliisille tehtävän ilmoituksen lisäksi tilaisuuden järjestämisessä voi tulla huomioon otettavaksi esimerkiksi terveydensuojelulain, jätelain, maankäyttö- ja rakennuslain, ympäristönsuojelulain ja elintarvikelain säännökset.

Järjestyksenvalvojat

Poliisi voi edellyttää tilaisuuden järjestäjää hankki-
maan paikalle järjestyksen valvojia tai järjestäjä voi
tarvittaessa asettaa niitä niin halutessaan. Kokoon-
tumislaissa, järjestykselaissa ja laissa järjestyksenval-
vojista säädetään järjestyksenvalvojan oikeuksista
ja velvollisuuksista. *Järjestyksenvalvojan tehtävänä
on ylläpitää järjestystä ja turvallisuutta sekä estää ri-
koksia ja onnettomuuksia siinä tilaisuudessa tai sillä
alueella, jonne hänet on 1 §:n 1 momentissa mainitun
säädöksen nojalla asetettu järjestyksenvalvojaksi (toi-
mialue).* (Laki järjestyksen valvojista 1 luku 2 §).

Järjestyksenvalvojana toimiminen edellyttää ai-
na, että poliisi on hyväksynyt henkilön toimimaan
järjestyksenvalvojana. Järjestyksenvalvoja nauttii
tehtävissään erityistä rikosoikeudellista suojaa.
Säännöksellä pyritään turvaamaan järjestyksen-
valvojan tehtävien asianmukainen suorittaminen,
johon liittyen järjestyksenvalvojalla on tietyissä ti-
lanteissa oikeus puuttua ihmisten perusoikeuksiin.

Järjestyksenvalvojan keskeisenä tehtävänä on
huolehtia toimialueellaan olevien henkilöiden
turvallisuudesta.

Oikeusasiamiehen ratkaisu

Kantelu oikeusasiamiehelle Dnro 3329/4/04

Liikkumisvapauden ja jokamiehenoikeuden rajoittaminen rallikilpailujen aikana

Kantelussa on kysymys pääsymaksun perimisestä ja sitä kautta liikkumisvapauden ja jokamiehenoikeuksien rajoittamisesta nopeuskilpailun (rallin) toimeenpanoalueen ulkopuolella. Rallin lähtö-, maali-, huolto- ja katsomo-
yms. alueet ovat sellaisia erityiseen käyttöön otettuja alueita, joilla jokamiehenoikeudet eivät ole voimassa. Näillä
alueilla rallikilpailujen järjestäjällä on harkintansa mukaan oikeus päättää pääsymaksun perimisestä ja edel-
lyttää pääsymaksun maksamista alueelle pääsemiseksi. Tie- ja vaara-alueet ovat puolestaan sulkupäätöksellä
suljettuja alueita, joille yleisöllä ei pitäisi olla pääsyä edes pääsymaksun maksamalla.

Ongelman muodostaa kuitenkin se, että rallin toimeenpanoaluetta ei ole aina maastossa selvästi rajattu. Erityi-
sesti tämä koskee toimeenpanoalueeseen sisältyvien erikoiskokeiden ”metsätaipaleita”, joita on suljettua tietä
lukuun ottamatta vaikea mieltää erityiseen käyttöön otetuksi alueeksi. Jotta toimeenpanoalue voitaisiin katsoa
erityiseen käyttöön otetuksi alueeksi on mielestäni edellytettävä, että alue on jotenkin maastossa rajattu tai
muutoin sellaiseksi havaittavissa. Myös lääninhallitusten ja poliisilaitosten selvityksistä ja lausunnoista käy ilmi
varsin yhteneväinen näkemys toimeenpanoalueen jonkinlaisen rajauksen tarpeellisuudesta.

Rajauksen puuttuminen on voinut johtaa siihen, että rallin järjestäjän toimesta on saatettu pyrkiä rajoittamaan
jokamiehenoikeudella tapahtuvaa liikkumista myös toimeenpanoalueen ulkopuolella, mikä merkitsee puuttu-
mista perustuslain 9 §:ssä perusoikeutena turvattuun liikkumisvapauteen. Tämän vuoksi toimeenpanoalue tulisi
määritellä nykyistä paremmin jo poliisilaitosten päätöksissä, jotka ne tekevät yleisötilaisuuden järjestämistä
koskevien ilmoitusten johdosta. Toimeenpanoalueen määrittelyllä on merkitystä myös tilaisuuteen asetettavien
järjestyksenvalvojen toimivallan kannalta.

Päätöksissä voitaisiin antaa myös määräyksiä ja ohjeita toimeenpanoalueen merkitsemisestä maastoon. Lisäksi
perusoikeutena turvattu liikkumisvapauden ja jokamiehenoikeuksien turvaamiseksi voitaisiin kokoontumislain
20 §:n nojalla antaa määräyksiä ja ohjeita, jotka olisi saatettava kilpailun järjestyksenvalvojen ja toimitsijoiden
tietoon. Määräys tai ohje voisi koskea esimerkiksi sitä, että tilaisuuden toimeenpanon johdosta ei saada rajoittaa
liikkumisvapautta tai jokamiehenoikeuksia tilaisuuden toimeenpanoalueen tai -ajan ulkopuolella.

JOKAMIEHEN- OIKEUKSIEN KÄYTTÖÖN VAIKUTTAMINEN JA RIKKOMUKSIIN PUUTTUMINEN

Jokamiehellä ja maanomistajalla on jokamiehen-
oikeuksien käyttöön liittyviä oikeuksia ja velvolli-
suuksia. Jokamiehenoikeuksien käyttöön voidaan
käytännössä vaikuttaa monella tapaa. Maanomis-
tajan ja jokamiehen välisiä ristiriitoja käsitellään
oikeudessa harvoin.

19 Jokamiehen ja maanomistajan oikeuksista ja velvollisuuksista

Sekä jokamiehen oikeuden käyttäjän että maanomistajan vastuulla on tietää jokamiehen oikeuden käytön ulottuvuudet ja rajat.

Toimiminen jokamiehen oikeudella maanomistajalle vähäistä suurempaa haittaa aiheuttamatta on laillista, eikä sitä saa estää. Estettäessä laillisen jokamiehen oikeuden käyttö voidaan syyllistyä rangaistavaan tekoon kuten esimerkiksi omankäden oikeuden käyttöön, laittomaan uhkaukseen tai pakottamiseen. Maanomistaja saa puuttua mailaan liikkuvaan henkilöön vain pakkokeinolaissa säädettyissä erityistilanteissa (jokamiehen kiinniotto-oikeus ja itseapu).

Jokamiehen oikeudet ovat riippumattomia siitä, kuka käyttää jokamiehen oikeutta ja kuka on maanomistaja. Vain poliisilla on oikeus henkilöllisyyden selvittämiseen yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä (poliisilaki). Kokiessaan oikeuksiensa tulleen loukatuksi maanomistaja tai jokamiehen oikeuden käyttäjä voi turvautua viranomaisen apuun. Sitä ennen asiasta kannattaa yrittää sopia.

Maanomistajan maankäyttö voi syrjäyttää jokamiehen oikeuden käyttömahdollisuuden osittain tai kokonaan. Jokamiehen oikeuden käytön

syrjäyttävän maankäytön tulee kuitenkin olla tosiasiallista alueen erityiseen käyttöön ottamista. Suunniteltu, esimerkiksi kaavaan merkitty alueen käyttötarkoitus ei lähtökohtaisesti vaikuta jokamiehen oikeuteen.

Maanomistajalla on oikeus aidata alueitaan ja ilmaista mielipiteensä alueiden käytöstä. Perusteettomat jokamiehen oikeuden käyttämisen kielteivät kyltit ovat laittomia (luonnonsuojelulaki 5 luku 36§). Maanomistajalla on oikeus kuvata ja kaukovalvoa alueitaan.

Jokamiehen oikeuden käyttäjän majoitusvälineet ja ajoneuvot kuuluvat kotirauhan piiriin, eikä niihin saa oikeudettomasti kajota. Myös jokamiehen oikeuden käyttäjän omaisuus toisen alueella on turvassa, jos esine tai muu omaisuus ei ole ilmeisesti hylätty tai hukattu. Maanomistaja saa poistaa mailleen tuodut luvattomat esineet, jotka eivät nauti kotirauhan suojaa (kotirauhan suojaamat alueet, katso s. 20). Yli 20 euron arvoisten esineiden käsittelystä on säädetty löytötavaralaissa.

Maanomistajan ja haltijan velvollisuudesta puhdistaa roskaantuneet alueet on säädetty jätelaissa (ks. roskaaminen, katso s. 104).

Oikeustapaus

Turun hallinto-oikeus 19.03.2002 02/0155/1:

Rantakaava

Ranta-asemakaava-alueen tilaan kuuluva saari oli kaavassa osoitettu maa- ja metsätalousalueeksi, jolla oli erityispiirteitä (M/s). Kaavamääräyksen mukaan saari on tarkoitus rauhoittaa veneilijöiltä. Kaavaselvityksen mukaan maanomistaja oli halunnut saarelle mainitun merkinnän, mutta rauhoituksen ulkopuolelle jää saaren omistajan oma käyttö. Alueelle oli jo rakennettu omistajan oma laituri. Hallinto-oikeus totei päätöksessään, että kaavamääräyksen perusteeksi ei ollut esitetty maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen suojeluun liittyviä maankäytöllisiä syitä. Kaava oli siten saaren osalta lainvastainen. Hallinto-oikeus kumosi valtuuston kaavan hyväksymistä koskevan päätöksen siltä osin.

Rikoslaki 17 luku 9 §

Omankädenoikeus

Joka oikeutensa puolustamiseksi tai toteuttamiseksi omin valloin ryhtyy toimeen, jota hän ei saa tehdä ilman viranomaisen myötävaikutusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, omankädenoikeudesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslaki 25 luku 7 §

Laiton uhkaus

Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslaki 25 luku 8 §

Pakottaminen

Joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, pakottamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Pakkokeinolaki 1 luku 1 §

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentekijän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos.

Jokainen saa ottaa kiinni myös sen, joka viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan on pidätettävä tai vangittava.

Kiinni otettu on viipymättä luovutettava poliisimiehelle.

Jos kiinniotettava tekee vastarintaa tai pakenee, kiinniottaja saa käyttää sellaisia kiinniottamisen toimittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon rikoksen laatu, kiinniotettavan käyttäytyminen ja tilanne muutenkin. (...).

Pakkokeinolaki 1 luku 2 a §

Itseapu

Rikoksen kautta menetetyn tai muutoin kadotetun irtaimen omaisuuden takaisin hankkimiseksi on turvauduttava viranomaisen apuun. Toimet tällaisen omaisuuden takaisin ottamiseksi ovat kuitenkin itseapuna sallittuja, jos:

- 1) omaisuus on rikoksen kautta menetetty ja toimiin omaisuuden takaisin ottamiseksi on ryhdytty välittömästi rikoksen tapahduttua; tai*
- 2) menetetty tai kadotettu omaisuus muissa tapauksissa otetaan takaisin siltä, joka pitää sitä oikeudettomasti hallussaan, eikä saatavilla ollut riittävää ja oikea-aikaista viranomaisapua.*

Edellä tarkoitetuissa tilanteissa saa käyttää sellaisia omaisuuden takaisin hankkimiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tapahtuneen oikeudenloukkauksen ilmeisyys sekä uhkaavan oikeudenmenetyksen suuruus ja todennäköisyys.

Rangaistavasta omankädenoikeudesta säädetään rikoslain 17 luvun 9 §:ssä.

20 Jokamiehen oikeuksien käyttöön vaikuttaminen

Jokamiehen oikeuksien käyttöä ei saa estää tai kieltää lakiin perustumattomilla tauluilla. Puolustusvoimien merkit, valtakunnan rajamerkit ja luonnonsuojelualueisiin liittyvät merkit ovat laissa määriteltäviä, ja niitä tulee noudattaa.

Ohjetaulut

Virkistysalueiden ja ulkoilureittien käytön ohjaukseen suositellaan käytettäväksi standardin SFS 4424 Ulkoilun ja liikunnan merkit mukaisia merkkejä, kilpiä ja opasteita.

Teillä käytetään liikenteen ohjaamiseen tieliikenneasetuksen mukaisia liikennemerkkejä. Liikennemerkeillä ei ole oikeudellista vaikutusta tiealueen ulkopuolella, mutta niitä käytetään ulkoilun ohjaamiseen myös maastossa, koska merkkien merkitys on yleisesti tunnettu.

Kieltotaulut

Jokamiehen oikeuden käyttöä voidaan rajoittaa vain lakiin nojautuvilla perusteilla. Maa- tai vesialueelle ei saa pystyttää sellaista kulkemisen, mairinnousun tai muun jokamiehen oikeuden käyttämistä kieltävää taulua, jonka asettamiseen ei ole lakiin nojautuvaa perustetta (luonnonsuojelulaki 5 luku 36 §). Jos liikkumiselle ei ole maankäytöstä johtuvia esteitä, maanomistaja ei saa kieltää laillista oleskelua tai liikkumista alueellaan.

Kielto- ja opastaulu voi olla viranomaisen asettama tai yksityinen. Metsähallitus, elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus ja puolustusvoimat ovat yleisimmät rajoituksia antavat viranomaiset. Kieltotauluissa ei mainita aina rajoituksen antanutta viranomaista.

Yksityisten tai toiminnan harjoittajien asettamia tauluja ovat esimerkiksi *läpikulku kielletty, rakennustyömaa ja metsätyömaa*. Ne ovat ilmoituksia maankäytöstä, joka voi rajoittaa jokamiehen oikeuden käyttöä. *Yksityisalue*-taulua käytetään usein piha-alueen merkitsemiseen. *Yksityisalue*-taulu ei kuitenkaan suoranaisesti kiellä alueen käyttämistä jokamiehen oikeudella, ellei se tosiasiallisesti osoita piha-alueen rajaa. *Asiaton oleskelu kielletty* -tauluja käytetään rajoittamaan alueen käyttöä, mutta se jättää usein epäselväksi, millaista toimintaa kielolla tarkoitetaan. Tauluilla voidaan varoittaa kuljijoita esimerkiksi taimikon vahingoittamisesta tai piha-alueen alkamisesta.

Yksityisalue-taulun saa yleensä pystyttää, koska se ei kiellä kulkemista, vaan ilmoittaa omistajan kä-

Joillain alueilla liikkuminen aiheuttaa helposti vahinkoa, ja silloin liikkuminen voidaan kieltää.
Kuva: Suomen Latu.

Työmaa-alueilla liikkuminen voidaan kieltää muun muassa turvallisuussyistä. Kuva: Suomen Latu.

sityksen yksityisalueen rajoista. Mikäli taulu kertoo esimerkiksi todellisesta piha-alueen sijainnista, se antaa kulkijalle tietoa maankäytöstä.

Läpikulku kielletty -taulun saa pystyttää, jos se osoittaa esimerkiksi kotirauhan suojaaman piha-alueen rajaa. Kerrostalon yhteispiha ei ole kotirauhan suojaamaa aluetta, mutta taloyhtiö voi hallintaoikeutensa nojalla pystyttää kulkua ohjaavia kylttejä esimerkiksi nurmikon suojelemiseksi. Pienehköissä asunto-osakeyhtiöissä on myös mahdollista, että yhtiön omistamat piha-alueet ovat joko yhtiöjärjestyksessä tai sopimalla jaettu asuntojen yksityisalueisiin. Tällaiset rivitalon tai pienkerrostalon eri asuntojen piha-alueet nauttivat kotirauhan suojaa myös muihin yhtiön tiloissa asuviin henkilöihin nähden (HE 184/1999).

Asiaton oleskelu kielletty -taulu on melko yleinen. Asiatonta oleskelua ei ole lainsäädännössä määriteltä.

Jokamiehenoikeuden käyttäjä ei saa poistaa havaitsemiaan laittomiakaan tauluja, sillä ne nauttivat omaisuuden suojaa. Ongelmallisista tauluista voi ilmoittaa poliisille tai taulussa mahdollisesti mainitulle viranomaiselle.

Yksityinen-kyltti kertoo alueen käytöstä ja osoittaa piha-alueen rajaa. Kuva: Suomen Latu.

Aita suojaa piha-aluetta ulkopuolisilta kulkijoilta ja osoittaa alueen rajaa. Kuva: YHA Kuvapankki / Pirjo Ferin.

Tiellä oleva puomi tai muu este estää ajoneuvoliikenteen, mutta ei vaikuta jokamiehenoikeuksiin.

Kuva: Suomen Latu.

Aidat ja esteet

Maanomistajalla on lähtökohtaisesti oikeus rakentaa aitoja mailleen. Asemakaavassa tai kunnan rakennusjärjestyksessä voi olla määräyksiä aidan rakentamisesta.

Piha-alueella aita suojaa ulkopuolisilta kulkijoilta (kotirauha, katso s.21). Piha-alueen ulkopuolella oleva aita voi olla merkki maanomistajan suojeltavasta omaisuudesta. Piha-alueen ulkopuolisen aidan saa ylittää, mutta jos aidan ylittämises-

tä aiheutuu vahinkoa, se saattaa vaikuttaa teon tahallisuuden arviointiin. Maanomistajan mailleen rakentama aita tai muu rakennelma ei saa olla vaarallinen.

Puomit

Tiellä oleva puomi ei estä eikä kiellä liikkumista jokamiehenoikeudella. Tiellä saa puomista huolimatta muun muassa kävellä, hiihtää, pyöräillä ja ratsastaa, ellei se aiheuta vähistä suurempaa haittaa. Puomilla on tarkoitus estää luvaton moottori- ja hevosajoneuvoliikenne.

Yksityisen tien saa sulkea puomilla, jos valtiolta tai kunnalta mahdollisesti saadun avustuksen ehdot eivät sitä kiellä (yksityistiet, katso s. 45).

Tien pitäjä saattaa syysliikkeen oman käden oikeuteen, jos puomi suljetaan tietoisesti sillä aikaa, kun marjastaja on puomitien päässä. Jos tien alussa on ilmoitettu puomin aukioloaika, on aikataulua noudatettava.

Luonnonsuojelulaki 5 luku 36 §

Kieltotaulut

Maa- tai vesialueelle ei saa pystyttää sellaista kulkemisen, mairinnousun tai muun jokamiehen oikeuden käyttämisen kieltävää taulua, jonka asettamiseen ei ole lakiin nojautuvaa perustetta.

Pelastuslaki 2 luku 3 §

Yleinen toimintavelvollisuus

Jokainen, joka huomaa tai saa tietää tulipalon syntyneen tai muun onnettomuuden tapahtuneen tai uhkaavan eikä voi heti sammuttaa paloa tai torjua vaaraa, on velvollinen viipymättä ilmoittamaan siitä vaarassa oleville, tekemään hätäilmoituksen sekä ryhtymään kykynsä mukaan pelastustoimenpiteisiin.

Pelastuslaki 2 luku 4 §

Huolellisuusvelvollisuus

Jokaisen on oltava huolellinen tulipalon tai muun onnettomuuden vaaran ja vahingon välttämiseksi. Jokaisen on mahdollisuuksiensa mukaan valvottava, että hänen määräysvaltansa piirissä noudatetaan tulipalon ja muun onnettomuuden ehkäisemiseksi ja henkilöturvallisuuden varmistamiseksi annettuja säännöksiä ja määräyksiä.

Rikoslaki 21 luku 13 §

Vaaran aiheuttaminen

Joka tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella aiheuttaa toiselle vakavan hengen tai terveyden vaaran, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vaaran aiheuttamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Poliisilaki 5 luku 52 §

Liikkumis- ja oleskelurajoitukset

Erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi sisäasiainministeriön asetuksella voidaan rajoittaa liikkumista tai oleskelua turvattavassa tai suojattavassa kohteessa tai sen ympäristössä, kohteesta aiheutuvan tai siihen kohdistuvan vaaran vuoksi, taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonti sinne. Kiellon tai rajoituksen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, milloin teosta ei ole muualla laissa säädetty rangaistusta.

Järjestyssääntö on alueen omistajan toivomus alueen käytöstä. Järjestyssäännölläkään ei saa perusteettomasti rajoittaa jokamiehenoikeuksia. Kuva: Suomen Latu.

Järjestyssääntö

Ennen järjestyslain voimaantuloa Suomessa oli voimassa kuntakohtaisia järjestyssääntöjä, joita oli noudatettava ja jotka muodostivat sellaisenaan rangaistusvaatimusperustan. Vuonna 2003 kunnalliset järjestyssäännöt kumottiin järjestyslailla, jolloin järjestyssääntöjen oikeudellinen merkitys muuttui.

Kunnilla voi olla edelleen esimerkiksi uimarantoja tai virkistysalueita koskevia ”järjestyssääntöjä”, joilla turvataan ja ohjataan alueiden erityistä käyttöä.

Järjestyssääntö on luonteeltaan ohje, eikä sillä ole välitöntä oikeusvaikutusta, mutta järjestyssäännössä voidaan toistaa muiden lakien säännöksiä. Poikkeuksena on kansallispuistoihin ja muille valtion luonnonsuojelualueille luonnonsuojelulain (3 luku 20 §) nojalla annettava järjestyssääntö, jota on noudatettava.

Linnustonsuojelualue-kyltti kieltää liikkumisen alueella tietyinä aikoina. Kuva: YHA Kuvapankki / Riku Lumiaro.

Viranomaisten asettamat oleskelu- ja liikkumisrajoitukset

Viranomaisilla on eräitä lakiin perustuvia oikeuksia rajoittaa oleskelua ja liikkumista määrätyillä alueilla. Rajoitukset voivat koskea esimerkiksi rajavyöhykettä, puolustusvoimien alueita, luonnonsuojelualueita tai satama- tai ilmailukäyttöön varattuja alueita.

Alueiden käyttöä voidaan rajoittaa lailla tai erilaisilla viranomaispäätöksillä. Tällaisia ovat muun muassa luonnonsuojelualueita ja puolustusvoimien alueita koskevat päätökset. Alueiden käyttöä voidaan rajoittaa lisäksi esimerkiksi poliisi-, rajavartiolaitos-, järjestyksenvalvoja- ja ilmailulain nojalla.

21 Syyteoikeus, rangaistusvaatimus ja vahingonkorvaus

Asianomistaja-asiat

Jokamiehen oikeuksien käytön yhteydessä tapahtuvat rikkomukset ovat useimmiten maanomistajan tai jokamiehen oikeuden käyttäjän asianomistaja-asioita. Tämä tarkoittaa sitä, että jokamiehen oikeuksien käyttäjän tai maanomistajan tulee itse saattaa asia vireille kokiessaan oikeutensa tulleen loukatuksi. Poliisi voi ottaa asianomistaja-asian tutkittavakseen vain sellaisissa tapauksissa, joissa asianomistaja on ilmoittanut poliisille tai syyttäjälle asiaan liittyvästä rangaistusvaatimuksestaan. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa esitutinnan aikana, poliisi keskeyttää asian tutkinnan.

Rikoslaissa säädetään tiettyjen rikosten kohdalla asianomistajan ensisijaisesta syyteoikeudesta. Asianomistajan ensisijainen syyteoikeus rajoittuu pääsääntöisesti yksityiseen omaisuuteen ja henkilöön kohdistuviin rikoksiin ja niidenkin osalta lähinnä rikosten lievimpiin tekemuotoihin. Tällaisista rikoksista virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ellei asianomistaja erikseen ilmoita rikosta syytteen pantavaksi tai ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Jos jokamiehen oikeuksien rajat ylitetään, voidaan syyllistyä esimerkiksi hallinnanloukkaukseen, vahingontekoon tai kotirauhan rikkomiseen.

Muita asianomistajan oman ilmoituksenvaraisia rikkomuksia ja rikoksia, joihin jokamiehen oikeuden käyttäjä voi syyllistyä, ovat mm. yksityistä etua tai oikeutta loukkaava laitton maastoliikenne, luvaton avotulenteko, yksityiseen omaisuuteen kohdistuva vahingonteko tai ilkivalta, näpistys,

luvaton käyttö (ei törkeä tekemuoto), salakatselu, pakottaminen, laitton uhkaus, laittoman kieltotaulun asettaminen ja luvaton pyynti.

Virallisen syytteen alaiset asiat

Suomen oikeusjärjestelmässä rikokset ovat lähtökohtaisesti virallisen syytteen alaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisi voi tutkia ja virallinen syyttäjä syyttää, vaikka asianomistaja ei vaadi rikoksesta rangaistusta. Mikäli yleinen etu niin vaatii, virallisella syyttäjällä on kuitenkin oikeus nostaa syyte myös tietyistä asianomistajarikoksista.

Omaisuusrikosten tavalliset ja törkeät tekemuodot ovat pääsääntöisesti virallisen syytteen alaisia rikoksia, eli syyttäjän syyteoikeus ei edellytä asianomistajan rangaistusvaatimusta. Esimerkiksi varkaus ja moottorikulkuneuvon käyttövarkaus ovat rikoksia, joista syyttäjä voi ajaa syytettä ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta.

Asianomistajalla on oikeus nostaa syyte rikoksesta, josta virallinen syyttäjä on tehnyt syyttämättäjäyttämispäätöksen. Tätä sanotaan asianomistajan toissijaiseksi syyteoikeudeksi. Syyttämättäjäyttämispäätös perustuu yleensä syyttäjän näkemykseen siitä, että rangaistusvaatimuksella ei ole edellytyksiä menestyä tuomioistuimessa. Tämä johtuu käytännössä usein näytön puutteesta tai syyttäjän harkinnasta, että epäilty teko ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä.

Asian vireille saattaminen ja vahingonkorvausvaatimuksen esittäminen

Jokamiehenoikeuden käyttäjän tai maanomistajan lainvastaiseen toimintaan tulee pääntöisesti puuttua pyytämällä virka-apua poliisilta. Poliisi antaa virka-apua yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisten oikeuksien turvaamiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen (poliisilaki 5 luku 40§). Rikosilmoituksen johdosta poliisi käynnistää esitutkinnan ja tarvittaessa vie asian syyteharkintaan syyttäjälle.

Rikosasian selvittämistä edesauttaa, jos tekijän henkilöllisyys on tiedossa. Vain poliisilla ja muilla viranomaisilla on lakiin perustuva oikeus selvittää jokamiehenoikeudella toimivan henkilöllisyys (poliisilaki 2 luku 10§).

Rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä asianomistaja voi esittää myös asiaa koskevan yksityisoikeudellisen vahingonkorvausvaatimuksen syyttäjän ajettavaksi. Jos syyttäjä nostaa syytteen mutta ei voi ottaa ajaakseen asianomistajan korvausvaatimusta, asianomistajalla on mahdollisuus ajaa vaatimustaan erikseen nostettavalla yksityisoikeudellisella kanteella.

Jokamiehenoikeuteen liittyviä oikeustapauksia on jokamiehenoikeuksien laajaan käyttöön ja merkitykseen nähden vähän. Tähän vaikuttavat osaltaan riita-asioiden käsittelyn kustannukset ja se, että asianomistajan on itse lähtökohtaisesti saatettava asia vireille kokiessaan oikeuksiensa tulleen loukatuksi. Tavallisesti erimielisyyksistä pyritäänkin sopimaan tai asia jätetään sikseen.

Poliisilaki 2 luku 10 §

Henkilöllisyyden selvittäminen

Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta I momentissa tarkoitetuista tiedoista tai antaa siinä tarkoitettuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

Poliisilaki 5 luku 40 §

Poliisin antama virka-apu

Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua myös muulle viranomaiselle laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi. Poliisi voi antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen.

Edellä I momentissa tarkoitetun virka-avun antamisen edellytyksenä on, että virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään tai yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisivaltuuksien käyttöä. (...).

TAUSTAKSI

Jokamiehenoikeudet ovat tavalla tai toisella olleet aina olemassa ja ne ovat muuttuneet maankäytön ja yhteiskunnan kehittymisen myötä. Lainsäädäntöön niitä on sisällytetty ajan kuluessa tarpeen mukaan.

Kuva: Antti Lehtonen

22 Maankäytön eriytyminen ja jokamiehenoikeuden muuttuminen Suomessa

Teinileiriläisten telta Nilipirtillä vuonna 1959. Kuva: V.K. Ahola / Lusto / Metsähallituksen kokoelma.

On luultavaa, että maa- ja vesialueiden yleiskäyttö on esiintynyt jossakin muodossa kaikkialla ja kaikkina aikoina, vaikka ei voidakaan sanoa, mikä oikeusjärjestelmä sen on varsinaisesti luonut (Manner 1953). Suomalaisen jokamiehenoikeuden taustalla katsotaan olevan monia erilaisia tekijöitä, mutta syvempi tutkimustieto aiheesta puuttuu.

Jo kivi- ja rautakaudella Suomessa oli harvaa asutusta. Keräily- ja pyyntitaloudessa eläminen edellytti väestöltä jatkuvaa liikkeelläoloa riistan ja muiden luonnonantimien perässä. Asuinpaikat vaihtuivat siksi useaan kertaan vuoden kierron

mukana. (Björn 1991.) Tarveaineet asumukseen, tulentekoon, jousiin ja muihin välttämättömiin tarvekaluihin saatiin metsistä ja vesistöistä.

1400-luvulla otettiin käyttöön pienialaiset kaskeet, joiden myötä ihmisillä oli mahdollisuus asettua pidemmäksi aikaa paikoilleen asumaan. Näin muodostuivat ensimmäiset pienet kyläyhteisöt, joiden ympärillä olevat metsät olivat jo selvästi ihmisen vaikutuksen piirissä. Kaskikaudella metsään ilmestyi myös vapaana laiduntava karjalauuma. Puita tarvittiin paljon kerpuiksi, aidaksiin, asuinrakennuksiin, polttopuiksi ja käyttöesineik-

si. Puut samoin kuin esimerkiksi liha, marjat, sienet ja yrtit haettiin lähiseudun metsistä.

Kukin sai polttaa kaskan sieltä mistä halusi, sillä alueen käyttö- ja omistusoikeus saavutettiin omalla työllä. Kaskeaminen määräsi omistusoikeuden siten, että kaskiaikana alue kuului yksin kaskeajalleen. Kun kaski jätettiin metsittymään, raukesi myös kaskeajan oikeus alueeseen. Hallinnan periaatteen mukaan luopuminen esineen tai asian hallinnasta lakkautti käyttöoikeuden (Vuolle, P. ja Oittinen, A. 1994).

Kun puutavaralle sahateollisuuden kehittymisen myötä tuli arvoa, kaskeaminen loppui vähitellen. Metsät jaettiin talojen kesken 1700-luvulla alkaneessa isojaossa. Isojako ei vaikuttanut luonnon yleiskäyttöoikeuteen, sillä metsässä sai sen jälkeenkin kulkea ja poimia luonnon antimia.

Suomessa viljelykset ja metsät ovat aina kuuluneet pääosin pientilallisille. 1700- ja 1800-luvun aatellisilla ei ollut erioikeuksia torpparien maihin. Jokamiehenoikeuksia pyrittiin kuitenkin rajoittamaan torpparikaudella. Esimerkiksi Särkisaloon pitäjästä tiedetään 1800-luvulta tapaus, jossa torpparit kiistelivät siitä, miltä alueelta he olivat oikeutettuja keräämään marjoja, sienä ja muita luonnon antimia. Käräjillä asia ratkaistiin niin, että torpparien jokamiehenoikeus rajoitettiin koskemaan ainoastaan sen kartanon tai tilan maita, joilla heidän oma torppansa sijaitsi. Tällä päätöksellä jokamiehenoikeutta siis rajoitettiin yleisestä käytännöstä poikkeavasti. Suurmaanomistuksen puuttuminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että jokamiehenoikeudet ovat Suomessa pysyneet maanomistusolojen muuttuessaakin. (Vuolle, P. ja Oittinen, A. 1994.).

Liikkumisoikeus toisen maalla oli itsestäänselvyys. Esimerkiksi tilapäinen kulkeminen toisen maalla huomioitiin vasta vuoden 1889 rikoslaissa (rikoslaki 1889/39). Sen mukaan voitiin tuomita sakkoon, *jos joku luvottomasti ottaa tiensä tahi polkunsa yli toisen pihamaan taikka yli toisen pellon, niityn tai istutuksen, jolle siitä on vahinkoa*. Luonnontuotteiden ottamisesta oli samassa laissa säännös, jonka mukaan ilman laillista oikeutta tiettyjä luonnontuotteita toisen maalta keräävä voitiin tuomita haaskauksesta.

Vilkunan (1979) mukaan jokamiehenoikeus ulottui Suomessa myös toisten viljelyksille. Vielä 1900-luvun alkupuolella paimenessa ollessa tai muuten pidemmällä liikkeessä syöntinauriit sai hakea yleisen tavan mukaan toisen maalta. Nauriita sai ottaa mukaansa niin paljon kuin pystyi sormissaan kantamaan, mutta reppuun tai vakkaan niitä ei saanut toisen maalta kerätä. Tuolloin nauriit kasvoivat usein kaukana suopelloilla ja kaskimaila, eivät asutusten pihapiirissä.

Kalastus

Alunperin oikeus kalastuspaikkaan hankittiin valtaamalla vesialue, ja oikeudet pysyivät voimassa vain jatkuvalla käyttämisellä. Kalastusoikeudet olivat siis sidoksissa käyttäjään, eikä niillä ollut yhteyttä kiinteistöön.

Myöhemmin kalastusoikeus oli rannan omistajalla *kenen ranta, sen vesi* -periaatteen mukaisesti. Kustaa Vilkunan (1979) mukaan kuitenkin jo keskialalta tunnetaan tuomioita, joiden mukaan tuosääntö koski vain talon pelto- ja niittyarantoja. Avomet ja metsäiset merenrannat olivat kaikille vapaita. Muutamista myöhemmistä tuomioista käy ilmi että kudun aikana rannan omistajalla oli päivittäin apajallaan yksinoikeus vain ensimmäiseen nuotanteittoon, minkä jälkeen muut nuottakunnat vetivät apajan saapumisjärjestyksessä. Rannanomistajan yksityisvesi ulottui rannasta selälle päin vain apajan verran. Kaikki saivat kalastaa selkävesillä vapaasti.

Metsästys

Asumattomilla seuduilla metsästysoikeus kuului kaikille, mutta asuttujen seutujen läheisyydessä oli yksityisoikeuksiakin. Hämeessä esiintyi niin sanottuja miehenmetsiä, päiväkuntia ja pilkanmaita, joilla tarkoitettiin metsästysoikeutta tietyllä alueella ilman varsinaista maanomistusta. Yhteisillä pyyntialueilla riistan löytäjällä oli omistusoikeus saaliiseen, mutta myös riistanpyynnissä sovellettiin työn periaatetta saaliin jakoon (Vuolle, P. ja Oittinen, A. 1994).

23 Jokamiehen oikeuksia koskevia lainsäädäntöhankkeita ja tutkimuksia

Suomessa viljelykset ja metsät ovat aina kuuluneet pääosin pientilallisille. Kuva: Suomen Latu.

Lainsäädäntöhankkeita

Jokamiehen oikeutta ei ole säännelty yhtenäisesti Suomen lainsäädännössä. Ulkoilulakia valmistettiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, ja siinä yhteydessä tehtiin merkittävimmät yritykset sisällyttää jokamiehen oikeudet lainsäädäntöön. Ulkoilulakikomitea esitti säädettäväksi, että:

Jokaisella on oikeus välttää vahingon tai haitan aiheuttamista, kulkea metsä- ja joutomaalla sekä pellolla, niityllä ja laitumella..., ellei kulkemisesta aiheudu maan omistajalle tai haltijalle vahinkoa tai sanottavaa haittaa tai häiriötä..., mutta ei koskaan ilman lupaa rakennetulla tontilla, rakennuspaikalla, puutarhassa, uimarannalla, teollisuusalueella tai muulla niihin verrattavalla

erityiseen käyttöön otetulla alueella. (Ulkoilulakikomitean mietintö 1967).

Lisäksi komitean mietintöön sisältyi ehdotus, että metsä- ja viljelysalueita tulisi saada käyttää le-vähtämiseen ja muuhun lyhytaikaiseen oleskeluun.

Eduskunta ei hyväksynyt lakiehdotusta jokamiehen oikeuden osalta ja hallitus perui esityksensä. Ulkoilulakiin jäi vain nykyisinkin voimassa olevat säännökset ulkoilureiteistä, valtion retkeilyalueista ja leirintäalueista.

Lakiehdotuksellaan ulkoilulakikomitea otti kantaa jokamiehen oikeuden puolesta ja eduskunta edellytti ulkoilulain säätämisen yhteydessä an-

tamassaan lausumassa, että jokamiehenoikeuden säilymisestä huolehditaan. Eduskunnan ponsi on merkittävä (Jokamiehenoikeudet luonnon virkistyskäytössä, 1979): *Hyväksyessään lain eduskunta toteaa, että maamme kansalaisille ikimuistoisista ajoista alkaen kuuluneet maan ja veden yleiskäyttöoikeudet, jokamiehenoikeudet, säilyvät sellaisina, jollaisiksi ne ovat yleisesti hyväksytyn maan tavan ja erinäisten lainsäädännösten varassa muotoutuneet, vaikka näistä ei ulkoilulakiin säännöksiä otettukaan. Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii siitä, että yhteiskuntasuunnittelu, rakentaminen ja maan käyttö järjestetään niin, että mahdollisuudet jokamiehenoikeudella tapahtuvaan luonnon virkistyskäyttöön säilytetään ja taataan.*

On keskusteltu siitä, pitäisikö jokamiehenoikeudet sisällyttää perustuslain tasoiseen sääntelyyn, jotta niiden merkitys tunnustettaisiin nykyistä laajemmin. Perusoikeuskomitean mietinnössä (kom. miet. 1992:3) ehdotettiin lausuttavaksi, että *perinteen oikeus liikkua luonnossa sitä vahingoittamatta on turvattu*. Ehdotusta ei toteutettu, koska jokamiehenoikeudet nähtiin vakiintuneena, mutta hankalasti säädettävänä käytäntönä.

Jokamiehenoikeutta koskevia tutkimuksia

Jokamiehenoikeuden toimivuus, 2007

Suomen Latu selvitti ympäristöministeriön toimeksiannosta syksyllä 2006 internetkyselyllä lähes 300 vastaajan kokemuksia jokamiehenoikeuden toimivuudesta ja siihen liittyvistä ongelmista. Kyselyssä kerättiin myös vastaajien ehdotuksia jokamiehenoikeuden käytön selkeyttämiseksi ja tiedotus- ja valistustoiminnan kehittämiseksi. Vastaajina olivat maanomistajat, ulkoilijat ja viranomaiset.

Vastaajien mukaan jokamiehenoikeudet toimivat Suomessa varsin hyvin. Vastaajista 39 % oli sitä mieltä, että jokamiehenoikeudet toimivat erittäin hyvin ja 58 % katsoi niiden toimivan melko hyvin. Vain 1 % kyselyyn vastanneista piti jokamiehenoikeuden toimivuutta huonona. Olennaisia eroja eri vastaajaryhmien välillä ei ollut havaittavissa.

Kyselyn perusteella jokamiehenoikeuden käytöstä ei koettu aiheutuneen merkittävästi haittaa tai ongelmia. Ongelmia syntyi lähinnä silloin, kun

Ympäristöministeriön teettämän selvityksen mukaan jokamiehenoikeuksien käyttö on pääosin ongelmattonta. Kuva: Suomen Latu.

jokamiehenoikeuden rajat ylitettiin joko tietämättömyyden tai välinpitämättömyyden takia. Keskeisimmiksi jokamiehenoikeuden käyttöön liittyviksi ongelmiksi nousivat kaikissa vastaajaryhmissä roskaaminen, luvaton maastoliikenne, yksityisteiden käyttö ja koirien irrallaan pitäminen.

Maanomistajat ja viranomaiset mainitsivat melko usein suurimmaksi ongelmaksi myös luvattoman tulenteon, pitkäaikaisen leiriytymisen ja kulkemisen liian lähellä asumuksia. Poronhoitoalueen erityisongelmina mainittiin koiravaljakoilla ajo ja reittien ulkopuolella tapahtuva moottorikelkkailu.

Ulkoilijat mainitsivat tärkeimpinä ongelmia muun muassa laittomat kulkua rajoittavat kielto- taulut ja esteet, pysäköintiongelmat ja maanomistajan kielteisen kannan jokamiehenoikeudella liikkumiseen. Myös metsätalouden harjoittamisen aiheuttamat haitat ulkoilureiteille ja reiteillä liikkumiselle mainittiin.

Kaikkien vastaajaryhmien vastauksissa korostettiin eniten jokamiehenoikeuden sisältöä koskevan säännöllisen tiedottamisen tärkeyttä. Tiedotustoiminnan avulla koettiin olevan tärkeää selkeyttää, mitkä asiat kuuluvat jokamiehenoikeuden piiriin ja mitkä eivät. Tiedottamisessa tulisi monen vastaajan mielestä vedota ihmisten asenteisiin ja korostaa vastuullista käyttäytymistä jokamiehenoikeutta käytettäessä.

Jokamiehenoikeus on iloinen asia. Kuva: Suomen Latu.

Jokamiehenoikeuksien tulkintoja ja haasteita, 2006

Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa toteutettiin vuonna 2006 tutkimus Jokamiehenoikeuksien tulkintoja ja haasteita luontoliikunnan ja -yrittäjyyden kannalta (Lehtonen, S. ym.). Työn rahoitti maa- ja metsätalousministeriön maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

Tutkimus oli kolmiosainen. Siihen kuului kirjallisuus- ja mediakatsaus, haastatteluja ja internetkysely.

Tutkimuksen mukaan mediakeskustelussa esiin nousseet asiat ovat saaneet asiantuntijat esittämään selvästi jyrkempiä kantoja siitä, mikä kuuluu jokamiehenoikeuteen ja mikä ei, kuin kyselyyn vastaajien yleinen mielipide on. Kyselystä saadun tiedon perusteella jokamiehenoikeuksiin ollaan tyytyväisempiä kuin tiedotusvälineissä käytävä keskustelu antaa ymmärtää.

Kyselyyn vastaajat eivät katsoneet laajemman yritystoiminnan ja suurten ryhmien organisoidun toiminnan kuuluvan itsestään selvästi jokamiehenoikeuksien piiriin samalla tavoin kuin yksittäisten ihmisten satunnaisen toiminnan. Paikallisten olosuhteiden ja toiminnan mittasuhteiden katsottiin vaikuttavan asiaan.

Huolimatta tutkimuksen ongelmakeskeisestä kysymyksenasettelusta on huomattava, että internetkyselyn vastaajaryhmien välillä ei vallinnut

suuria mielipide-eroja jokamiehenoikeuksien päälinjoista. Yleisen mielipiteen voi kiteyttää siten, että perinteiset jokamiehenoikeudet ovat hyvä ja tärkeä asia, mutta on muistettava myös käyttäjän velvollisuudet ja se, että haittaa ei saa aiheutua.

Jokamiehenoikeus. Perinteistä nykypäivään, 1994

Pauli Vuolteen ja Anu Oittisen tutkimuksessa pohditaan jokamiehenoikeuksien asemaa Suomen lainsäädännössä ja sen merkitystä yhdentyvässä Euroopassa. Tutkimusraportti sisältää myös kyselytutkimuksen, jossa selvitettiin väestön käsitystä jokamiehenoikeuksista.

Tutkimus tehtiin aikana, jolloin oli varmaa, että Suomi liittyy Euroopan unioniin, mutta sen mukanaan tuomat vaikutukset olivat vielä epäselviä. Kirjan johdannossa pohditaan, onko ylipäättään mahdollista säilyttää kansallisia arvoja ja niille rakentuvia oikeuskäytäntöjä yhdentyvässä Euroopassa.

Tutkimuksessa jokamiehenoikeuksista esiin nousseet ongelmakohdat olivat pitkälti samoja kuin 2000-luvullakin. Esimerkiksi yksityisteiden käyttö, veneen säilytys toisen rannassa, ulkoilupolkujen käytön rajoittaminen, piha-alueen rajojen sijainti ja ratsastaminen puhuttivat silloin samalla tavalla kuin nyt.

Kokonaisuutena jokamiehenoikeudet nähtiin 1990-luvun alkupuolella negatiivisemmassa valossa kuin tällä hetkellä. Tämä johtunee uhkakuvasta Suomeen rynnistävästä ja jokamiehenoikeutta väärin käyttävistä eurooppalaisista. Tällä hetkellä on selvää, että yhdentynyt Eurooppa ja itsenäistyneet Baltian maat eivät ole vaikuttaneet Suomen jokamiehenoikeuksien käyttöön.

Toisen maan yleiskäytöstä, 1980

Kalevi Laaksonen teki maa- ja vesioikeuden lisensoititutkimuksen *Toisen maan yleiskäytöstä* vuonna 1980 (Laaksonen 1980). Tutkimuksessa yleiskäyttö-termiä käytetään jokamiehenoikeudesta maalla, ei vesialueilla. Tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan kysymyksiin siitä, mistä yleiskäyttö juontaa juurensa, missä saa kulkea, mitä suojautumiskeinoja maanomistajalla on yleiskäyttäjiä vastaan ja voidaanko yleiskäyttöä ohjata.

LÄHDELUETTELO

- Allemansrätten i Norden. Nordisk ministerråd. 1997.
- Bengtsson, B. Allemansrätten. Vad säger lagen?
Naturvårdsverket. 2004.
- Fagerlund, M. Tielautakunnan käsikirja. Suomen Kuntaliitto.
2005.
- Hevostallityöryhmän raportti. Ympäristöministeriö. 2008.
- Hollo, E. Ympäristönsuojelu- ja luonnonsuojeluoikeus.
Talentum Media Oy. 2004.
- Hämäläinen, E. Tiekunta ja tieosakas. Suomen Tieyhdistys. 2007.
- Jokamiehenoikeudet luonnon virkistyskäytössä.
Seminaarijulkaisu. Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta. 1979.
- Kalastussäädöksiä 2009. Kalatalouden keskusliitto. 2009.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Suomen Kuntoliikuntaliitto. SLU:n julkaisusarja 6/2010.
- Kuusiniemi, K. ym. Maa-, vesi- ja ympäristöoikeuden käsikirja. Tietosanoma. 2000.
- Laaksonen, K. (toim.). Juhlajulkaisu Veikko O. Hyvönen. 1999.
- Laaksonen, K. Toisen maan yleiskäytöstä. Helsingin yliopisto. 1980.
- Lehtonen, S. ym. Jokamiehenoikeuksien tulkintoja ja haasteita luontoliikunnan ja -matkailun kannalta.
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu. 2007.
- Manner, E. J. Yleiskäyttö vesioikeudellisena käsitteenä. 1953.
- Markkula, M. Yksityiset tiet. Edita Publishing Oy. 2005.
- Metsämarjanpoimijat. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2007. 2007.
- Metsästäjän opas. Metsästäjän keskusjärjestö. 2011.
- Moisio, S. ym. Luonnonyrtytiopas. Opetushallitus. 2006.
- Ojala, A. ja Jaakonsaari, T. Koiralakikirja: koiranomistajan oikeudet ja velvollisuudet. Edita. 1999.
- Perusoikeuskomitean mietintö 1992:3.
- Päivänen J. ym. Moottorikelkkailu huvina, hyötynä ja häiriönä. Harrastajien, yritysten ja luonnon virkistyskäytön näkökulmia. Ympäristöministeriö. 2006.
- Ruuska, K. Oma tupa, oma lupa. Kotirauha ja poliisin toimivalta. Edita Publishing. 2007.
- Sievänen, T. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000.
Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi LVVI-tutkimus 1997–2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. 2001.
- Tolvanen M. Maastossa ja vesillä liikkumisen säännöt.
Lakimiesliiton Kustannus. 2002.
- Ulkoilulakikomitean mietintö 1967:B 11.
- Ulkoilun ja liikunnan merkit SFSS-standardi 4424.
Suomen standardisoimisliitto. 2010.
- Veneilyn määrä ja taloudelliset vaikutukset Suomessa.
Merenkulkulaitos. 2005.
- Venesatamien luokitus. Merenkulkulaitos. 2008.
- Vesa R. ym. Kalastuksen valvonnan ABC.
Kalatalouden keskusliitto. 2008.
- Vihervuori P. Rantaoikeuden perusteet.
Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy. 1985.
- Viljanen, P. ja Rautiainen, A. Jokamiehenoikeuksien toimivuus. Ympäristöministeriö 2007.
- Vilkuna, Kustaa. 1979. Jokamiehenoikeudesta. Kotiseutu. s.170–172.
- Vuolle, P. ja Oittinen, A. Jokamiehenoikeus. Perinteistä nykypäivää. Tutkimus jokamiehenoikeuden kulttuurisesta, oikeudellisesta ja luontoliikunnallisesta merkityksestä. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja. 1994.

LIITTEET

Liite I. Tekstissä viitattut lait ja asetukset

LIITE I/I

Tekstissä viitattut lait ja asetukset, ellei toisin mainita.

Lait:

Ahvenanmaan maakuntalaki 65/1974
Aluevalvontalaki 755/2000
Asunto-osakeyhtiölaki 809/1991
Eläinsuojelulaki 247/1996
Hautausoimilaki 457/2003
Henkilötietolaki 523/1999
Ilmailulaki 1194/2009
Järjestyslaki 612/2003
Jätelaki 646/2011
Kaivoslaki 621/2011
Kalastuslaki 286/1982
Kokoontumislaki 530/1999
Laki järjestyksenvalvojista 533/1999
Laki kestävän metsätalouden rahoituslain muuttamisesta 100/2011 (laki tulee voimaan valtioneuvoston asetuksella)
Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa 332/1955
Laki majoitus- ja ravitsemustoiminnasta 308/2006
Laki puolustusvoimista 551/2007
Laki rajavartiolaitoksesta 320/1999
Laki tilusten rauhoittamisesta kotieläinten vahingonteolta 47/1921
Laki yksityisistä teistä 358/1962
Luonnonsuojelulaki 1096/1996
Löytötavaralaki 778/1988
Maa-aineslaki 555/1981
Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999
Maantielaki 503/2005
Maastoliikennelaki 1710/1995
Maksuperustelaki 150/1992
Metsälaki 1093/1996
Metsästyslaki 615/1993
Muinaismuistolaki 295/1963
Pakkokeinolaki 450/1987 (uusi tulee voimaan 1.1.2014)

Pelastuslaki 379/2011
Poliisilaki 493/1995 (uusi tulee voimaan 1.1.2014)
Poronhoitolaki 848/1990
Rajavartiolaki 578/2005
Rakennuskaari 2/1734
Rikoslaki 39/1889
Suomen perustuslaki 731/1999
Tieliikennelaki 267/1981
Ulkoilulaki 606/1973
Vahingonkorvauslaki 412/1974
Vesilaki 587/2011
Vesiliikennelaki 463/1996
Ympäristönsuojelulaki 86/2000

Asetukset:

Kauppa- ja teollisuusministeriön asetus vesikulkuväylien merkitsemisestä 846/1979.

Liikenne- ja viestintäministeriön asetus traktorien, moottorityökoneiden ja maastoajoneuvojen, niiden perävaunujen sekä hinattavien laitteiden rakenteesta ja varusteista 274/2006.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus eläimistä saatavien sivutuotteiden hävittämisestä syrjäisillä alueilla sekä kuolleiden lemmikkieläinten hävittämisestä 1374/2004.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus eläinjätteen käsittelystä 1022/2000.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus eräitä eläimistä saatavia sivutuotteita käsittelevien laitosten valvonnasta ja eräiden sivutuotteiden käytöstä 850/2005.

Maa- ja metsätalousministeriön kalastusasetus 1116/1982.

Puolustusministeriön asetus oleskelu- ja vierailuvista, kieltotauluista, vartio- ja päiväystyhtävää suorittavan virkamiehen koulutuksesta sekä ammattisotilaan perustaidoista ja kunnosta 1253/2007.

Puolustusministeriön asetus puolustusvoimille kuuluneen tavaran löytämisestä ja pelastamisesta 84/1983.

Ulkoasiainministeriön asetus kansainvälisistä säännöistä yhteentörmäämisen ehkäisemiseksi merellä vuonna 1972 tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta 30/1977.

Valtioneuvoston asetus aluevalvonnasta 971/2000.

Valtioneuvoston asetus luonnonhaittakorvauksista ja maatalouden ympäristötuista vuosina 2007–2013 (366/2007).

Valtioneuvoston asetus puunkorjuutyön turvallisuudesta 749/2001.

Valtioneuvoston asetus suoja-alueista 1125/2000.

Ympäristöministeriön asetus Metsähallituksen eräiden julkisten hallintotehtävien suoritteiden maksuista 1048/2008.

Ympäristöministeriön asetus rauhoitettujen eläinten ja kasvien ohjeellisista arvoista 9/2002.

Ympäristöministeriön luonnonsuojeluasetus 160/1997.

Ympäristöministeriön maankäyttö- ja rakennusasetus 895/1999.

Euroopan neuvoston säädöksiä:

Euroopan neuvoston direktiivi 92/43/ETY luontotyyppejen sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 1774/2002 muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden terveys-säännöistä.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) n:o 1069/2009 muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden ja niistä johdettujen tuotteiden terveyssäännöistä sekä asetuksen (EY) N:o 1774/2002 kumoamisesta (sivutuoteasetus).

Putkilokasvit

Alppivuokko (*Anemone trifolia*)
 Arnikki (*Arnica angustifolia*)
 Hajuheinä (*Cinna latifolia*)
 Hentokatkero (*Gentianella tenella*)
 Hentonäkinruoho (*Najas tenuissima*)
 Hietaneilikka (*Dianthus arenarius*)
 Hukkariisi (*Leersia oryzoides*)
 Hämeenkylmänkukka (*Pulsatilla patens*)
 Hämeenkylmänkukan ja kangasvuokon risteymä
 (*Pulsatilla patens* x *vernalis*)
 Idänkurho (*Carlina biebersteinii* eli *C. vulgaris*
 subsp. *longifolia*)
 Idänkynsimö (*Draba cinerea*)
 Idänverijuuri (*Agrimonia pilosa*)
 Isokissankäpälä (*Antennaria lanata*)
 Isokrassi (*Lepidium latifolium*)
 Isolinnunruoho (*Polygala vulgaris*)
 Isopukinjuuri (*Pimpinella major*)
 Jääleinikki (*Ranunculus glacialis*)
 Kalliorikko (*Saxifraga adscendens*)
 Kalliosirkunjuvä (*Lappula deflexa*)
 Kangasraunikki (*Gypsophila fastigiata*)
 Kangasvuokko (*Pulsatilla vernalis*)
 Karvamaksaruoho (*Sedum villosum*)
 Kellokanerva (*Erica tetralix*)
 Keltalehdokki (*Platanthera chlorantha*)
 Keminängelmä (*Thalictrum minus* subsp. *kemen-*
se eli *T. kemensse*)
 Kenttöörakko (*Ononis arvensis*)
 Ketonukki (*Androsace septentrionalis*)
 Ketunsara (*Carex vulpina*)
 Kiiltovalkku (*Liparis loeselii*)
 Kiirunankello (*Campanula uniflora*)
 Kimalaisorho (*Ophrys insectifera*)
 Kultakynsimö (*Draba alpina*)
 Kuusamonnokkasara (*Carex lepidocarpa* subsp.
jemtlandica)
 Kuusamonsarake (*Kobresia simpliciuscula*)
 Kynäjalava (*Ulmus laevis*)
 Laaksoarho (*Moehringia lateriflora*)
 Lapinalppiruusu (*Rhododendron lapponicum*)
 Lapinhilpi (*Arctagrostis latifolia*)
 Lapinkaura (*Trisetum subalpestre*)

Lapinleinikki (*Ranunculus lapponicus*)
 Laukkaneilikka (*Armeria maritima*)
 Lehtokattara (*Bromus benekenii*)
 Lehtolitukka (*Cardamine impatiens*)
 Lehtonata (*Festuca gigantea*)
 Lehtoneidonvaippa (*Epipactis helleborine*)
 Lehtonoidanlukko (*Botrychium virginianum*)
 Lehtoukonhattu (*Aconitum lycoctonum* eli *A.*
septentrionale)
 Lehtoängelmä (*Thalictrum aquilegiifolium*)
 Lettorikko (*Saxifraga hirculus*)
 Leveälehtikämmekä synon. baltiantoukokäm-
 mekkä (*Dactylorhiza majalis*)
 Lietetatar (*Polygonum foliosum*)
 Luhtaorvokki (*Viola uliginosa*)
 Lumpeiden (*Nymphaea*) punakukkaiset muodot
 Lähdesara (*Carex paniculata*)
 Lännenkurho (*Carlina vulgaris* subsp. *vulgaris*)
 Masmalo (*Anthyllis vulneraria*)
 Meriotakilokki (*Salsola kali*)
 Meritatar (*Polygonum oxyspermum* subsp.
oxyspermum)
 Merivehnä (*Elymus farctus*)
 Metsälitukka (*Cardamine flexuosa*)
 Metsänemä (*Epipogium aphyllum*)
 Metsäomenapuu (*Malus sylvestris*)
 Myyränporras (*Diplazium sibiricum*)
 Mäkiorvokki (*Viola collina*)
 Neidonkenkä (*Calypso bulbosa*)
 Nelilehtivesikuusi (*Hippuris tetraphylla*)
 Norjanarho (*Arenaria norvegica*)
 Notkeanäkinruoho (*Najas flexilis*)
 Nummimatara (*Galium saxatile*)
 Pahta-ailakki (*Silene wahlbergella* eli *S. uralensis*)
 Pahtahanhikki (*Potentilla nivea* subsp. *nivea*)
 Pahtahietaorvokki (*Viola rupestris* subsp. *relicta*)
 Pahtakeltto (*Crepis tectorum* subsp. *nigrescens*)
 Patukkasara (*Carex hartmanii*)
 Peltomaitikka (*Melampyrum arvense*)
 Perämerenmaruna (*Artemisia campestris* subsp.
bottnica)
 Pesäjuuri (*Neottia nidus-avis*)

Pikkuhanhikki (*Potentilla tabernaemontani*,
 aikaisemmin *P. neumanniana*)
 Pikkunoidanlukko (*Botrychium simplex*)
 Pohjanailakki (*Silene furcata*)
 Pohjansorsimo (*Arctophila fulva*)
 Pommerinvirna (*Vicia cassubica*)
 Punavalkku (*Cephalanthera rubra*)
 Päivännouto (*Helianthemum nummularium*)
 Rantalitukka (*Cardamine parviflora*)
 Rantaorvokki (*Viola persicifolia*)
 Rantatyräkki (*Euphorbia palustris*)
 Ruijanesikko (*Primula nutans*)
 Ruijanpahtahanhikki (*Potentilla chamissonis* eli
P. nivea subsp. *chamissonis*)
 Ruosteheinä (*Schoenus ferrugineus*)
 Rönsysorsimo (*Puccinellia phryganodes*)
 Sakarahanhikki (*Potentilla neumanniana*, aikai-
 semmin *P. subarenaria*)
 Seljäkämmekekä (*Dactylorhiza sambucina*)
 Serpentiiniraunioinen (*Asplenium adulterinum*)
 Sinikuusama (*Lonicera caerulea*)
 Siperiankärhkö (*Clematis alpina* subsp. *sibirica*)
 Soikkokaksikko (*Listera ovata*)
 Soikkokämmekekä (*Orchis militaris*)
 Sopulinkallioinen (*Erigeron borealis*)
 Sorsanputki (*Sium latifolium*)
 Suippohärkylä (*Polystichum lonchitis*)
 Suolapunka (*Samolus valerandi*)
 Suomukka (*Lathraea squamaria*)
 Suoneidonvaippa (*Epipactis palustris*)
 Suovalkku (*Hammarbya paludosa*)
 Sääskenvalkku (*Microstylis monophyllos*)
 Taarna (*Cladium mariscus*)
 Talvikkipaju (*Salix pyrolifolia*)
 Taponlehti (*Asarum europaeum*)
 Tikankontti (*Cypripedium calceolus*)
 Tummahorsma (*Epilobium obscurum*)
 Tummaneidonvaippa (*Epipactis atrorubens*)
 Tundrasara (*Carex holostoma*)
 Tunturiarho (*Arenaria pseudofrigida* eli
A. ciliata)
 Tunturikeulankärki (*Oxytropis lapponica*)
 Tunturiorho (*Chamorchis alpina*)
 Tuoksualvejuuri (*Dryopteris fragrans*)
 Tähkähelmikkä (*Melica ciliata*)
 Upossarpio (*Alisma wahlenbergii*)
 Valkokämmekekä (*Pseudorchis albida*)

Valkolehdokki (*Platanthera bifolia*)
 Valkopärskäjuuri (*Veratrum album*)
 Vanakeltto (*Crepis praemorsa*)
 Varputädyke (*Veronica fruticans*)
 Veripunakämmekekä (*Dactylorhiza incarnata*
 subsp. *cruenta*)
 Vuorijalava (*Ulmus glabra*)
 Vuorikuusma (*Hypericum montanum*)
 Värimaratti (*Asperula tinctoria*)

Oulun läänin eteläpuolella rauhoitetut putkilokasvilajit:

Kirkiruoho (*Gymnadenia conopsea*)
 Mätäsrikko (*Saxifraga cespitosa*)
 Pahtarikko (*Saxifraga nivalis*)
 Pulskanieilikka (*Dianthus superbus*)
 Punakämmekekä (*Dactylorhiza incarnata* subsp.
incarnata)
 Tunturikiviyrtti (*Woodsia alpina*)
 Vesihilpi (*Catabrosa aquatica*)
 Väinönputki (*Angelica archangelica* subsp.
archangelica)

Vain Oulun ja Lapin lääneissä rauhoitetut putkilokasvilajit:

Hentokiurunkannus (*Corydalis intermedia*)
 Kalliokieli (*Polygonatum odoratum*)
 Korpinurmikka (*Poa remota*)
 Kurjenmiekkä (*Iris pseudacorus*)
 Lehtopalsami (*Impatiens noli-tangere*)
 Nevaimarre (*Thelypteris palustris*)
 Seinäraunioinen (*Asplenium ruta-muraria*)
 Valkovuokko (*Anemone nemorosa*)

Rauhoitetut sammalet

Hitupihtisammal (*Cephalozia macounii*)
 Hiuskoukkusammal (*Dichelyma capillaceum*)
 Idänlehväsammal (*Plagiomnium drummondii*)
 Isonuijasammal (*Meesia longiseta*)
 Isotorasammal (*Cynodontium suecicum*)
 Katkokynsisammal (*Dicranum viride*)
 Kiiltosirppisammal (*Hamatocaulis vernicosus*)
 Korpipohtosammal (*Herzogiella turfacea*)
 Kourakinnassammal (*Scapania carinthiaca*)
 Lahokaviosammal (*Buxbaumia viridis*)
 Lapinpahtasammal (*Orthothecium lapponicum*)
 Lapinsirppisammal (*Hamatocaulis lapponicus*)
 Pohjankellosoammal (*Encalypta mutica*)

Liite 3. Lausuntojakelu

Ympäristöministeriö
Luonnon yleiskäyttö ja jokamiehenoikeudet

Liikenne- ja viestintäministeriö
Maa- ja metsätalousministeriö
Oikeusministeriö
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Puolustusministeriö
Sisäasiainministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Työ- ja elinkeinoministeriö

Kuluttajavirasto
Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi
Liikennevirasto
Liikkuva poliisi
Luonnontieteellinen keskusmuseo
Maanmittauslaitos
Matkailun edistämiskeskus
Merivartiosto
Metsähallitus
Metsäntutkimuslaitos
Poliisiammattikorkeakoulu
Rajavartiosto
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos RKTL
Suomen ympäristökeskus
Turvallisuus ja kemikaalivirasto Tukes

Aluehallintovirastot (6)
Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset (15)
Saamelaiskäräjät

Suomen kuntaliitto
Uudenmaan virkistysalueyhdistys
Hämeen virkistysalueyhdistys
Päijänteen virkistysalueyhdistys
Etelä-Karjalan virkistysalueesäitiö
Saimaan virkistysalueyhdistys
Pirkanmaan virkistysalueyhdistys
Pohjois-Karjalan virkistysreittiyhdistys

Helsingin kaupunki
Kittilän kunta
Kuusamon kaupunki
Mäntsälän kunta
Rovaniemen kaupunki
Sipoon kunta

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
MTK: Maataloustuottajien liitot (14)
MTK: Metsänomistajaliitot (7)
Pellervon Taloudellinen Tutkimuskeskus
Maanomistajainliitto

Metsästäjain keskusjärjestö
Metsäteollisuus ry
Bird Life Suomi
Kalatalouden keskusliitto
Luonto-Liitto
Paliskuntain yhdistys
Pidä Lappi siistinä ry
Pidä saaristo siistinä ry
Reserviläisurheiluliitto ry
SF- Caravan ry
Suomen Ammattiluontovalokuvaajat ry
Suomen Hiihtokeskusyhdistys ry
Suomen Hyönteistieteellinen Seura ry
Suomen Kanoottiliitto ry
Suomen kiipeilyliitto SKIL ry
Suomen Latu ry
Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry
Suomen luonnonsuojeluliitto ry
Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry
Suomen Partiolaiset - Finlands Scouter ry
Suomen Purjehdus ja Veneily ry
Suomen Ratsastajainliitto ry
Suomen Soutuliitto ry
Suomen Sukeltajaliitto ry
Suomen Suunnistusliitto ry
Suomen Tieyhdistys ry
Suomen Valjakkourheilijoiden Liitto ry
Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry
Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry
Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry
Työväen Retkeilyliitto ry

Arktiset Aromit
Retkiluisteluyrittäjä Saimaa Holiday
Finnature Oy

Vuokatin urheiluopisto
Vierumäen urheiluopisto
Evon metsäopisto
Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta

KUVAILULEHTI

<i>Julkaisija</i>	Ympäristöministeriö Luontoympäristöosasto			<i>Julkaisu aika</i> Syyskuu 2012
<i>Tekijä(t)</i>	Pekka Tuunanen, Markus Tarasti, Anne Rautiainen (toim.)			
<i>Julkaisun nimi</i>	Jokamiehen oikeudet ja toisen maalla toimiminen. Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä.			
<i>Julkaisusarjan nimi ja numero</i>	Suomen ympäristö 30 2012			
<i>Julkaisun teema</i>	Luonto			
<i>Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut</i>				
<i>Tiivistelmä</i>	Jokamiehen oikeudet ovat tärkeitä ihmisten jokapäiväisessä elämässä etenkin taajamien ulkopuolella. Asuinpaikasta riippumatta jokamiehen oikeudella on merkitystä erityisesti virkistyskäytölle, luontaiselinkeinoille ja luontomatkailulle. Ilman jokamiehen oikeuksia ihmisten toiminta rajoittuisi yleisille alueille, teille ja omalle maalle. Julkaisu on tarkoitettu jokaiselle, joka tarvitsee syventävää tietoa jokamiehen oikeuksien sisällöstä. Julkaisu on tarkoitettu erityisesti viranomaisten, erilaisten yhdistysten ja yritysten käyttöön. Jokamiehen oikeutta tarkastellaan tässä julkaisussa nykyisen lainsäädännön valossa, eikä julkaisu vaikuta tai muuta jokamiehen oikeuden sisältöä. Viimekädessä laissa määritellään yleiset puitteet ja reunaehdot jokamiehen oikeuksien käyttämiselle. Koska laeissa määritellään usein vain rangaistavuuden rajat, julkaisussa esitetään myös hyviä käytäntöjä, joilla voidaan ehkäistä ongelmia ennalta. Jokamiehen oikeuksia käsitellään niiden käyttäjien ja ulkoiluharrastusten sekä maanomistajan ja maankäytön näkökulmasta. Tämän julkaisun perusteella ei voida arvioida yksittäisen toiminnan laillisuutta, koska tuomioistuimet soveltavat lakeja erilaisten oikeustapausten erityispiirteiden sekä olosuhteiden valossa.			
<i>Asiasanat</i>	Jokamiehen oikeus, yleiskäyttöoikeus, kotirauha, virkistyskäyttö, maankäyttö, ulkoilu, maanomistaja, metsien monikäyttö, veneily, leiriytyminen			
<i>Rahoittaja/ toimeksiantaja</i>	Ympäristöministeriö			
	ISBN 978-952-11-4063-1 (nid.)	ISBN 978-952-11-4064-8 (PDF)	ISSN 1238-7312 (pain.)	ISSN 1796-1637 (verkkok.)
	<i>Sivuja</i> 141	<i>Kieli</i> suomi	Luottamuksellisuus julkinen	
<i>Julkaisun myynti/ jakaja</i>	Edita Publishing Oy, PL 780, 00043 EDITA Asiakaspalvelu: puh. 020 450 05, faksi 020 450 2380 Sähköposti: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi www.edita.fi/publishing			
<i>Julkaisun kustantaja</i>	Ympäristöministeriö			
<i>Painopaikka ja -aika</i>	Helsinki 2012			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet Naturmiljöavdelningen	Datum September 2012		
Författare	Pekka Tuunanen, Markus Tarasti, Anne Rautiainen (red.)			
Publikationens titel	Jokamiehen oikeudet ja toisen maalla toimiminen. Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä. (Allemansrätten och aktiviteter på annans mark. Lagstiftning och god praxis.)			
Publikationsserie och nummer	Finlands miljö 30 2012			
Publikationens tema	Natur			
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt				
Sammandrag	Allemansrätten är viktig i människornas vardag, i synnerhet utanför tätorterna. Oberoende av boningsort har allemansrätten betydelse i synnerhet för friluftslivet, naturnäringarna och naturturismen. Utan allemansrätten skulle människorna i sina aktiviteter vara begränsade till allmänna områden, vägar och den egna marken. Denna publikation riktar sig till alla som behöver fördjupad information om vad allemansrätten omfattar och i synnerhet till myndigheterna, olika föreningar och företag. I publikationen granskas allemansrätten utgående från den nuvarande lagstiftningen. Publikationen varken påverkar eller ändrar allemansrättens innehåll. I sista hand definierar lagen de allmänna ramarna och villkoren för utnyttjandet av allemansrätten. Eftersom lagarna ofta endast definierar gränserna för straffbarhet, tar publikationen också fasta på god praxis som kan användas för att förebygga problem. Allemansrätten behandlas ur olika perspektiv: såväl användarna och friluftslivet som markägarna och markanvändningen beaktas. En enskild aktivitets laglighet kan inte bedömas på basis av denna publikation, eftersom domstolarna tillämpar lagarna mot bakgrund av sårarten i olika rättsfall och de enskilda omständigheterna.			
Nyckelord	Allemansrätten, allmän nyttjanderätt, hemfrid, rekreation i det fria, markanvändning, friluftsliv, markägare, mångbruk av skog, båtliv, slå läger			
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet			
	ISBN 978-952-11-4063-1 (hft.)	ISBN 978-952-11-4064-8 (PDF)	ISSN 1238-7312 (print)	ISSN 1796-1637 (online)
	Sidantal 141	Språk Finska	Offentlighet Offentlig	
Beställningar/ distribution	Edita Publishing Ab, PB 780, 00043 EDITA Kundtjänst: tfn +358 20 450 05, fax +358 20 450 2380 Epost: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi www.edita.fi/publishing			
Förläggare	Miljöministeriet			
Tryckeri/tryckningsort och -år	Helsingfors 2012			

DOCUMENTATION PAGE

<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment Department of the Natural Environment			<i>Date</i> September 2012
<i>Author(s)</i>	Pekka Tuunanen, Markus Tarasti, Anne Rautiainen (editor)			
<i>Title of publication</i>	Jokamiehen oikeudet ja toisen maalla toimiminen. Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä. (Everyman's right and the code of conduct on private land. Existing legislation and suggestions for best practice)			
<i>Publication series and number</i>	The Finnish Environment 30 2012			
<i>Theme of publication</i>	Nature			
<i>Parts of publication/ other project publications</i>				
<i>Abstract</i>	Everyman's right is an important part of people's lives in Finland, particularly outside urban areas. Irrespective of people's place of residence, everyman's right plays an important role for them, especially in outdoor recreation, eco-tourism and the use of nature as a source of livelihood. Without everyman's right, people would be confined to public areas, roads and the land that they personally own. This publication is intended for anyone who wishes to gain a broader understanding of everyman's right. In particular, the publication is targeted at authorities, associations and the representatives of private companies. The publication discusses everyman's right on the basis of current legislation, without making any claim to presenting new interpretations regarding the scope or content of the right. Ultimately, the framework and guidelines for the public's right to take advantage of everyman's right are set forth in legislation. As legislation often defines only the boundaries for punishable conduct, this publication also discusses the best practices of public land access, and provides suggestions for preventing problems. Everyman's right is discussed from the multiple perspectives of outdoor recreation, land use, land ownership and the people that exercise this right. This publication does not provide a criterion for assessing the permissibility of any individual act, as courts always interpret the legislation in light of the special characteristics and circumstances of the cases presented to them.			
<i>Keywords</i>	Everyman's right, right of public access, disturb of privacy, recreational use, land use, outdoor activities, landowner, multiple use forests, boating, camping			
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment			
	ISBN 978-952-11-4063-1 (pbk.)	ISBN 978-952-11-4064-8 (PDF)	ISSN 1238-7312 (print)	ISSN 1796-1637 (online)
	No. of pages 141	Language Finnish	Restrictions For public use	
<i>For sale at/ distributor</i>	Edita Publishing Ltd, PO Box 780, FI-00043 EDITA Customer service: tel. +358 20 450 05, fax +358 20 450 2380 Mail orders: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi www.edita.fi/publishing			
<i>Financier of publication</i>	Ministry of the Environment			
<i>Printing place and year</i>	Helsinki 2012			

Julkaisu on tarkoitettu jokaiselle, joka tarvitsee syventävää tietoa jokamiehenoikeuksien sisällöstä. Julkaisu soveltuu erityisesti viranomaisten, yhdistysten ja yritysten käyttöön. Jokamiehenoikeuksia tarkastellaan nykyisen lainsäädännön valossa, eikä julkaisu vaikuta jokamiehenoikeuksien sisältöön. Jokamiehenoikeuksia käsitellään niiden käyttäjien ja ulkoilu-harrastusten sekä maanomistajien ja maankäytön näkökulmasta.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Myynti: Edita Publishing Oy
Asiakaspalvelu:
PL 780, 00043 EDITA
puh. 020 450 05, faksi 020 450 2380
asiakaspalvelu.publishing@edita.fi
www.edita.fi/netmarket

ISBN 978-952-11-4063-1 (nid.)

ISBN 978-952-11-4064-8 (PDF)

ISSN 1238-7312 (pain.)

ISSN 1796-1637 (verkkoj.)